

*Kniha nás neopouští ani v dobách
protivenství a trampot. Chová se k nám
vždy se stejnou láskou, baví a poučuje
nás v mladosti a povzbuzuje ve stáří.*

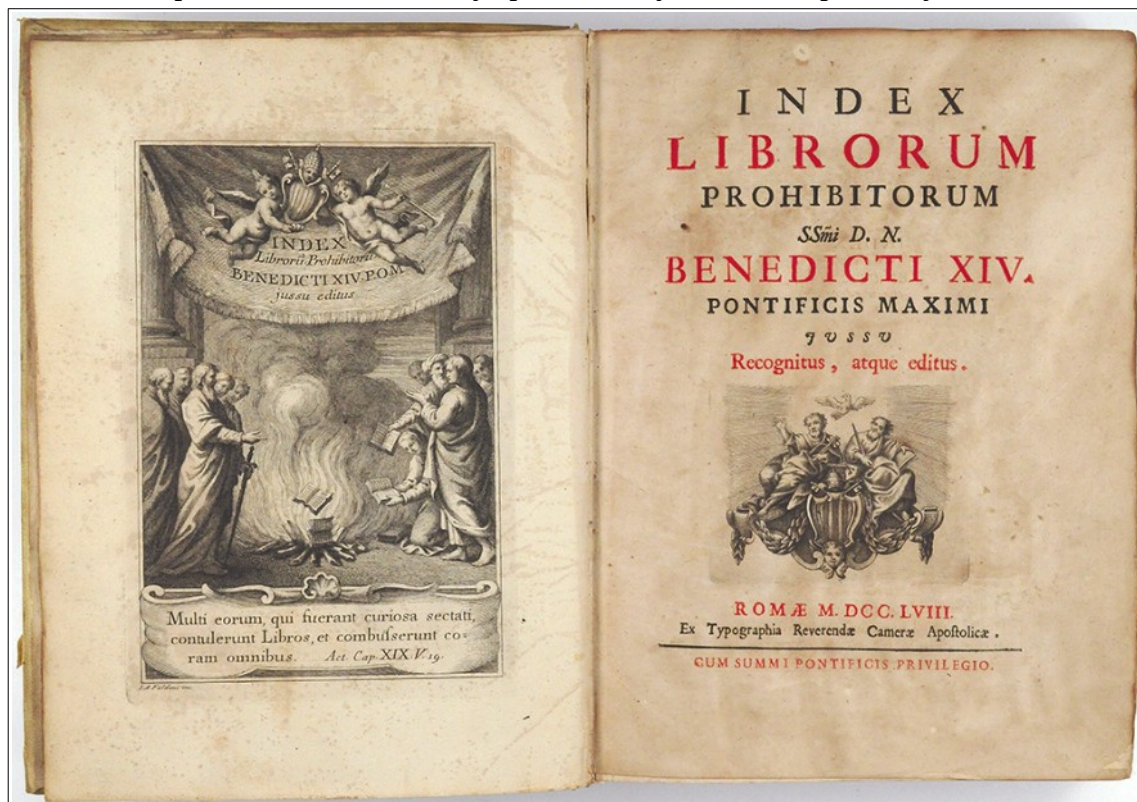
Charles Francois Sainte-Beuveay

Zakázané knihy, cenzura, samizdat

Index librorum prohibitorum

Index librorum prohibitorum (Seznam zakázaných knih) byl v letech 1559-1966 oficiální seznam publikací, které katolická církev věřícím zakazovala číst. Jednalo se o spisy, které podle názorů katolického kléru mohly poškodit víru nebo mravy věřících, tedy o publikace domněle amorální a o knihy odporující katolické věrouce a mravouce.

Křesťanská církev již od svého zrodu bojovala proti názorům a knihám, které se neslučovaly s její vírou. „Právo a povinnost církve zkoumati a zapovídati knihy víře nebo mravům nebezpečné vyplývá z jejího božského poslání, z podstaty a účelu církve samé. Církev katolická toho práva vždy si byla vědoma a hned od svého počátku prakticky je prováděla. Ve Skutcích apoštolských (19,19) čteme: »Mnozí pak z těch, kteříž byli všetečných věcí (čarodějnictví) hleděli, snesli knihy a spálili je přede všemi.« ... První příklad hned na počátku církve, že knihy špatné ničeny, věřícím zapovídány.“

Index zakázaných knih - Index Librorum Prohibitorum papeže Klementa VIII. z roku 1696.

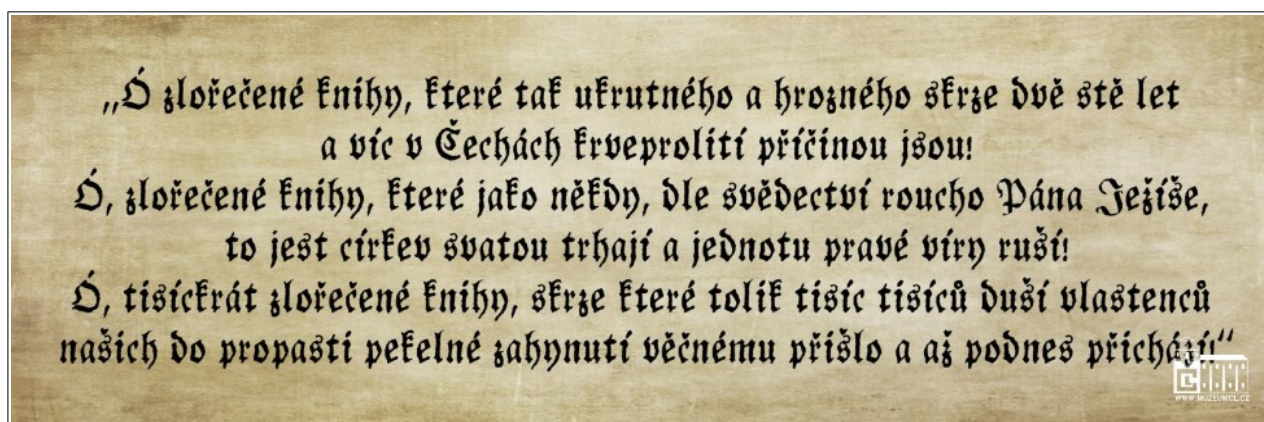
Mocenské údery proti pohanům a heretikům zpočátku nevedla samotná církev, která k tomu neměla ani odpovídající prostředky, ale římský stát, který v tomto ohledu podřizoval svůj rozvětvený aparát jednoznačně církevním zájmům. Církevní sněm v Niceji v roce 325 zavrhl spis alexandrijského kněze Aria a císař Konstantin vydal dekret, v němž hrozil smrtí těm, kdo by Ariovy knihy měli u sebe a nevydali je ke spálení.

Papež Anastasius I. odsoudil roku 401 některé knihy Órigenovy, papež Inocenc I. roku 417 spisy Pelagiovy, papež Lev I. Veliký roku 447 knihy manichejských. Efezský koncil odsoudil roku 431 spisy Nestoriovovy a z podnětu tohoto sněmu zakročila státní moc proti Nestoriovým knihám. V císařském výnosu stálo: „Ať se nikdo neodvažuje vlastnit, číst nebo opisovat bezbožné knihy zločinného a svatokrádežného Nestoria proti ctihodné sektě pravověrných a proti rozhodnutí nejsvětějšího shromáždění předáků, konaného v Efesu. Rozhodli jsme, aby se tyto knihy svědomitě a pilně vyhledávaly a veřejně spalovaly.“

Roku 496 vydal papež Gelasius I. seznam knih, kde vedle dovolených jsou uvedeny i knihy zapověděné; jde o apokryfy, knihy kacířské a pověrečné. Čím jdeme dále do středověku, tím více se množí zákazy knih. Např. zákaz knih Berengarových roku 1050, díla Abélardova roku 1121, spisů Marsilia z Padovy a Jana z Janduna roku 1327. Kostnický koncil odsoudil spisy Jana Viklefa i Jana Husa a nařídil biskupům, aby je pálili. „Vedle těchto a přemnoha jiných zapověděných knih a spisů haeretických zapověděno ve středověku veliké množství knih o různých pověrách, jako magii, nekromantii a podobných jednajících.“

Velmi energicky byl církví pronásledován židovský Talmud. Již roku 1242 bylo z podnětu papeže Řehoře IX. a na rozkaz krále Ludvíka IX. Svatého spáleno v Paříži 20 vozů naložených zabavenými exempláři Talmudu. V roce 1244 vydal papež Inocenc IV. bulu „Impia Judaeorum perfidia“, v níž žádal krále Ludvíka IX., aby Talmud a spisy související (komentáře apod.) kázal shromažďovat a pálit. Také papežové Klement IV., Honorius IV. a Jan XXII. zničení těchto knih opět a opět požadovali. V roce 1593 vydal papež Klement VIII. bulu „Cum Hebraeorum malitia“, v níž zakázal užívání Talmudu jak křesťanům, tak i židům. Nikdo nesměl tyto knihy vlastnit, číst, kupovat, prodávat nebo tisknout a neposlušnost byla trestána ztrátou jmění a dalšími těžkými tresty, i tělesnými; nalezené exempláře Talmudu měly být spáleny. Ještě na konci 19. století platil zákaz četby Talmudu pro katolíky, a to pod sankcí smrtelného hříchu. Církev také omezovala nebo dle potřeby času zapovídala překlady bible do národních jazyků a zakazovala četbu těchto překladů. Odůvodňovala to tím, že Písmo svaté v řeči lidové zneužívali různí sektáři, zejména valdenští a albigenští, k hájení svých bludů.

Po vynálezu knihtisku se knihy začaly velmi rychle šířit, a to i spisy z hlediska církve závadné. Proto byly papežů Alexandra VI. z roku 1501 a Lva X. z roku 1515 zakazovaly tiskařům pod nejtěžšími tresty tisknout knihy bez předchozího svolení církevních představených. V bule Lva X. „Inter sollicitudines“ ze dne 4. května 1515 je jako trest za nedovolený tisk uvedena konfiskace a spálení celého nákladu příslušné knihy, peněžitá pokuta 10 dukátů a odnětí živnosti knihtiskařské na jeden rok.

Vystoupením Lutherovým a za reformace povstala celá záplava knih církvi katolické nepřátelských. Papež Lev X. bulou „Exurge Domine“ ze dne 15. června 1520 zapověděl číst knihy od Luthera sepsané, a to pod trestem pro kacíře stanoveným. V této době začínají vznikat seznamy zapovězených knih, a to nejprve jako indexy partikulární, které obsahovaly knihy určitého národa nebo oblasti. Takovéto indexy (katalogy) vydal v Belgii císař Karel V., v Anglii král Jindřich VIII., další vydávaly univerzita lovaňská a univerzita pařížská a též někteří biskupové pro oblast své jurisdikce. Papežský vyslanec kardinál Giovanni della Casa uveřejnil takový seznam v Benátkách roku 1549. Papež Pavel IV. nařídil inkvizitorům, aby zhotovili seznam knih zapověděných pro celou církev. Tento první celocírkevní Index byl vytištěn roku 1557, ale na veřejnost se dostal až v roce 1559.

Záležitostí Indexu zabýval se též tridentský koncil, který ustavil komisi prelátů a teologů, kteří Index Pavla IV. upravili a doplnili a zároveň stanovili i pravidla pro vydávání, četbu a používání knih. Předsedou této komise se stal pražský arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice. Index upravený z rozkazu sněmu tridentského byl vyhlášen papežem Piem IV. bulou „Domini Gregis“ dne 24. března 1564. V roce 1571 založil papež Pius V. samostatnou kongregaci, která se zabývala cenzurou tisku. Nazývala se Sacra Congregatio indicis librorum prohibitorum a její povinností bylo zkoumat a do seznamu zakázaných knih zařazovat knihy víře neb mravům nebezpečné. V roce 1917 tato povinnost přešla na Posvátnou kongregaci Svatého oficia. Index librorum prohibitorum byl od roku 1559 vydáván opakovaně; do roku 1966, kdy byl zrušen, vyšlo několik desítek vydání. Jednotlivá vydání se liší hlavně tím, že jsou přidávány další závadné tituly, ale občas byly některé zákazy i zrušeny. V roce 1835 byly např. z Indexu vypuštěny spisy Galileovy, Koperníkovy a Keplerovy. Větší úpravy byly provedeny v roce 1900, kdy byl vydán Index librorum prohibitorum papeže Lva XIII. Index librorum prohibitorum neobsahoval všechny knihy, jejichž četbu katolická církev zakazovala. Bylo stanoveno, že „spisy, které před rokem 1600 buď papežové nebo všeobecné sněmy církevní zavrhlí, i nadále zavrženy zůstaly, byť v novém indexu uvedeny nebyly.“ Proto v Indexu nejsou uvedeny spisy četných kacířů, které byly odsouzeny před tímto datem (Viklefa, Husa atd.).

Ale Index librorum prohibitorum neobsahoval ani všechny závadné knihy, které byly vydány po roce 1600. „Index není seznamem všech špatných knih v posledních třech stoletích vydaných, ani ne seznamem

knih nejnebezpečnějších...“ Není v možnostech církve prozkoumat celou moderní literaturu. Index librorum prohibitorum je „seznam jen těch knih, které církevní úřady zkoumaly, za nebezpečné víře nebo mravům uznaly a zvláštním vynesením zapověděly. Možno tedy nazvati index sbírkou těchto jednotlivých církevních dekretů o knihách zapověděných za poslední tři století.“

Index nebyl jediným církevním zákonem o knihách. Naopak, Index byl jen doplňující částí všeobecných církevních dekretů o četbě zapověděných knih. Těchto církevních dekretů byla celá řada, ve 20. století představoval závaznou normu Kodex kanonického práva z roku 1917. Tento kodex zapovídal v kánonech číslo 1385, 1391, 1399 a 1400 několik druhů knih. Všeobecně byla zakázána četba knih, které nějak napadaly nebo zpochybňovaly náboženství, katolická dogmata a dobré mravy, hanobily

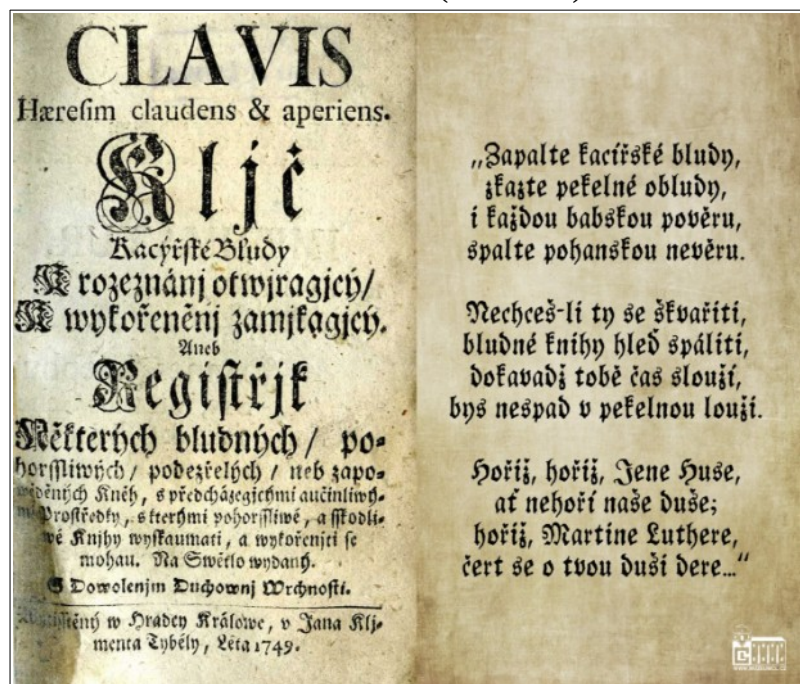
církevní hierarchii a stav duchovní, zastávaly se manželské rozluky, pojednávaly o věcech obscénních atd. Dále byly obecně zavrženy knihy, v nichž se hájí racionalismus, materialismus, ateismus, pozitivismus, skepticizmus, jelikož „těmito systémy podrývají se základy náboženství jak přirozeného, tak i katolického.“ Proto spisy některých zjevných bezbožníků (Marx, Schopenhauer, Nietzsche atd.) nebyly zařazeny na seznam zakázaných knih; spadaly totiž jednoznačně do kategorie knih, které byly věřícím zapovězeny obecným církevním zákonem. Na Index církev zařazovala především ty knihy, které by věřící mohli mylně pokládat za dovolené. V Indexu nacházíme řadu známých autorů a knih. Figurují tam práce předních myslitelů a filozofů, například Montaignovy Eseje, díla francouzských osvícenců, spisy F. Bacona, Descarta, Spinozy, Hobbese, Locka, Huma, Comta, J. St. Milla, Kritika čistého rozumu Immanuela Kanta, Vývoj tvořivý nositele Nobelovy ceny H. Bergsona, dále práce Sartra a jiných filozofů. Z proslulých spisovatelů se na Index dostaly spisy nositelů Nobelovy ceny Anatola France, Maurice Maeterlincka, André Gida, dále díla Balzaca, Stendhala, Flauberta, Heina, Victora Huga, Zoly, Dumase (otce) i Dumase (syna), d'Annunzia, Daudeta, Alberta Moravii a dalších spisovatelů. Většinu položek v Indexu ovšem tvoří širší veřejnosti málo známé spisy teologické a náboženské, které jsou nějak závadné z hlediska katolické věrouky. V roce 1934 byl na Index zařazen také Mýtus dvacátého století nacistického ideologa Alfreda Rosenberga. Knihy zapovězené nesměli katolíci číst, přechovávat, překládat, vydávat ani jinak rozšiřovat. Následky nedodržení tohoto zákazu byly odstupňované. Jednalo-li se o knihy kacířů nebo odpadlíků, které propagují herezi, apostázi či schizma, nebo o knihy zapovězené Apoštolskou Stolicí zvláštním listem, propadal viník trestu exkomunikace, tedy vyloučení z církve. U knih, které byly sice zařazeny na Index, ale nesplňovaly podmínky pro trest exkomunikace, se čtenář dopouštěl neposlušnosti, porušoval zákaz daný církevním zákonem. Toto „nedbání zákona církevního, ač je-li vědomé, pravidelně bývá těžkým hříchem“. Některé nedovolené knihy byly uchovávané v knihovnách církevních institucí, hlavně klášterů, ve zvláštním uzavřeném oddělení, někdy zvaném „karcer“. Předpisy o tom, kdo smí zavržené knihy číst, se vyvíjely. Nejprve dával svolení jen papež, hlavně pro teology, kteří vyvraceli kacířské bludy, později mohli svolení dát i další církevní představení, např. ke studijním účelům.

Církev zdůrazňovala, že hlavním účelem zákazu knih je „vzdáliti od věřících nebezpečí zákázonosné četby“. Zákaz nějaké knihy nepovažovala církev za trest pro jejího autora, ovšem za podmínky, že se podrobí, tedy že knihu již nebude nadále vydávat, propagovat a šířit. Pokud příslušná římská kongregace posuzovala knihu váženého katolíka, bylo někdy připuštěno, aby autor mohl svou knihu obhajovat. Většinou však autoři k jednání přizváni nebyli, protože se prý nejednalo o osoby autorů, ale o odvrácení nebezpečí, jež hrozilo věřícím z jejich knih. Některé knihy byly zakázány s poznámkou „donec corrigantur“, tj. jejich četba byla zakázána, dokud nebudou opraveny; tato poznámka byla např. u spisů Descartových, a to i v posledním vydání Indexu z roku 1948.

I po roce 1559 byly kromě celocírkevního Indexu vydávány též místní seznamy zakázaných knih. Například pro české země bylo nutno vydat seznam, který by zahrnoval i závadnou literaturu, která byla psána česky a německy. Jednalo se především o spisy husitů, kališníků, stoupců jednoty bratrské, luteránů apod. Z indexů, které byly vydány pro české země, nutno vzpomenout alespoň knihu jezuitů

Antonína Koniáše „Clavis haeresim claudens et aperiens. Klíč kacírské bludy k rozeznání otvírající, k vykořenění zamykající. Aneb Registrík některých bludných, pohoršlivých, podezřelých, nebo zapověděných knih, s předcházejícími oučinnými prostředky, s kterými pohoršlivé a škodlivé knihy vyzkoumati a vykořeniti se mohou.“ Tento spis vyšel poprvé v roce 1729 a ve druhém, rozhojněném vydání roku 1749. Jeho sestavení úzce souviselo s rekatolizací v českých zemích, která byla doprovázena ničením velkého množství závadných knih. Koniáš sám vyznal, že vlastní rukou vmetl do ohně 30 000 knih; odhaduje se, že z toho byla asi polovina českých.

Index Koniášův posloužil jako základ při sestavování indexu pražského arcibiskupa Antonína Příchovského „Index librorum prohibitorum et corrigendorum“, který vyšel v roce 1770. Kromě obsáhlého úvodu obsahoval v druhé části (319 stran) seznam knih zakázaných nebo opravu potřebujících. Index

Příchovského vyšel v době, kdy se již začala rozvíjet i cenzura státní. Státní moc dokonce částečně omezila i platnost indexu arcibiskupa Příchovského. Patentem císaře Josefa II. ze dne 20. října 1781 bylo stanoveno, že za zakázané je možno považovat jen ty knihy ze zmíněného indexu, které zakáže též zeměpanská cenzura. Pokud biskupové soudí, že některá kniha je náboženství škodlivá, mají ji dle tohoto patentu oznámit státní cenzuře.

Poslední vydání celocírkevního Indexu vyšlo v roce 1948. I po tomto datu byl však seznam zakázaných knih doplňován (např. o díla J. P. Sartra, André Gida, Alberta Moravii, Nikose Kazantzakise, Simony de Beauvoirové) a bylo připravováno další vydání Indexu.

Zároveň však sílila kritika Indexu zakázaných knih, a to i ze strany katolických intelektuálů. Na II. vatikánském koncilu (1962-1965) se někteří účastníci otevřeně dožadovali zrušení Indexu. Dne 7. prosince 1965 byla zveřejněna apoštolská exhortace (motu proprio) papeže Pavla VI. „Integrae Servandae“, kterou byla Posvátná kongregace Svatého oficia (dříve Římská inkvizice) reformována a přejmenována na Kongregaci pro nauku víry. Bylo zachováno právo kongregace na cenzurování knih. Dále bylo stanoveno, že kongregace bude bedlivě zkoumat podezřelá díla dříve, než je odsoudí. Autorům bylo přiznáno právo na obhajobu. O procesu měl být rovněž zpraven biskup, v jehož diecézi dotyčný autor žil. O Indexu se dokument nezmiňoval. Dne 14. června 1966 zveřejnil prefekt Kongregace pro nauku víry, kardinál Ottaviani, oznámení o zrušení Indexu zakázaných knih, který tak přestal být platným církevním zákonem. Index již nebude vydáván ani doplňován. Za čtení spisů v Indexu uvedených už nehrozí církevní trest.

V roce 1983 byl vydán nový Kodex kanonického práva. Ten v kánonu 823 stanoví: „(§ 1) Aby byla zachována neporušenost pravd víry a mravů, mají pastýři církve povinnost a právo dozírat, aby tištěným slovem nebo používáním hromadných sdělovacích prostředků nebyla poškozována víra ani mravy křesťanů; vyžadovat, aby vše, co se týká víry a mravů a má být křesťany vydáváno, bylo podrobena posouzení pastýři církve; konečně mají povinnost a právo odmítnout spisy, které poškozují pravou víru a dobré mravy. (§ 2) Povinnost a právo podle § 1 náleží biskupům, jak jednotlivě, tak shromážděným na místních sněmech nebo na biskupských konferencích, pokud se to týká věřících svěřených jejich péči, a papeži, pokud se to týká veškerého božího lidu.“

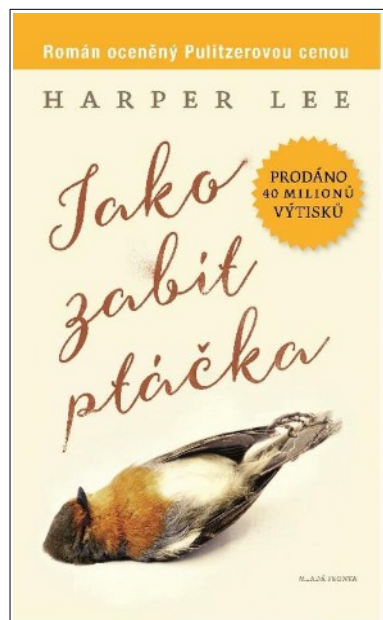
Církevní orgány, především římská Kongregace pro nauku víry, občas upozorní na určitou knihu, která není v souladu s učením katolické církve. Platný Kodex kanonického práva z roku 1983 však již neobsahuje zákaz číst závadné knihy a nejsou v něm ani církevní sankce pro ty věřící, kteří by četli nějakou knihu, jež byla církevními orgány odmítnuta. Trvá ovšem morální povinnost nedávat do oběhu nebo číst knihy, které ohrožují víru a morálku. Katolická mravouka učí, že četba závadných knih není bez rizika, neboť může být příležitostí ke hříchu a vést k otupení náboženského a mravního citění. Vždyť „špatné knihy i křesťany velice ctnostné a u víře vzdělané na bezcestí a do záhuby uvedly“.

zdroj wikipedia

Známa literární díla byla označena za hrozbu pro školní mládež. Knihovny vyřazují některé tituly – autor: Pavel Šmejkal

V poslední době se ve Spojených státech amerických rozšířila vlna protestů, v nichž rodiče či různé spolky požadují po učitelích nebo odpovědných úřednících veřejných škol revizi zdejších knihoven a následně vyřazení některých titulů. Jako nejčastěji udávané důvody se objevují rasové otázky a také údajná obscénnost či jiná podobná škodlivost pro děti školního věku. Jenže vyřazována jsou i některá celosvětově proslulá a dlouhodobě užívaná literární díla.

Podle aktivistů bojujících za svobodu slova jde o novodobou cenzuru. Virginská pobočka konzervativní rodičovsko-právní skupiny No Left Turn in Education se pustila do sestavování seznamu knih, které jsou podle jejího mínění „používány k šíření radikálních a rasistických ideologií mezi studenty“ a „rozdělují společnost za účelem „indoktrinace dětí nebezpečnou ideologií“. Na seznamu je zařazen například dystopický román Margaret Atwoodové Příběh služebnice z roku 1985 nebo Bílá křehkost od Robin Diangelové z roku 2018. Tato díla by podle No Left Turn in Education neměla být ve výuce využívána samostatně, ale v kontextu s dalšími knihami či texty poskytujícími i jiný pohled na americké dějiny. Pokud tomu tak nebude, měli by rodiče mít možnost děti z takových hodin odhlásit.

Stížnosti podané na knihy ve školních knihovnách eviduje od roku 1990 Americká knihovnická asociace. Shromažďuje přitom informace ze dvou zdrojů – zpráv z médií a ze zpráv od jednotlivců. Zprávy o napadeních vybrané z veřejných dokumentů a médií z celé země jsou následně shromažďovány v časopise Journal of Intellectual Freedom and Privacy a poté publikovány v příručce Banned Books, neboli Zakázané knihy. Asociace sestavuje seznamy zakázaných a napadených knižních titulů, aby informovala veřejnost o cenzurních snahách, které se týkají knihoven a škol. V zatím posledním kompletně zpracovaném seznamu z roku 2020

bylo zaregistrováno 156 výzev k zákazu 273 konkrétních knižních titulů. Pro evropského čtenáře, který má alespoň nějakou povědomost o americké literatuře, je šokující, že mezi desítkou nejčastěji napadených a zakazovaných titulů byly dvě celosvětově proslavené a oceňované knihy, jež se navíc v minulosti dočkaly i filmového zpracování.

První je román Jako zabít ptáčka od Harper Leeové, která za něj v roce 1961 získala Pulitzerovu cenu. Jde o již klasické dílo moderní americké literatury, popisující život na jihu USA v době před druhou světovou válkou. A to včetně rasové nerovnoprávnosti a dalších tehdy běžných sociálních vztahů v „jižanských státech“. Důvodem zákazu byly „rasové urážky, které mohou mít negativní vliv na studenty, a také postava „bílého spasitele“. Neméně překvapivě je na seznamu zařazena také novela Johna Steinbecka O myších a lidech, která byla rovněž zakázána kvůli „rasovým urážkám a rasistickým stereotypům a jejich negativnímu vlivu na studenty“. Před několika dny navíc rozvířila debatu snaha školní rady v Tennessee, která vyřadila z učebních osnov Pulitzerovou cenou vyznamenaný komiks Arta Spiegelmana Maus, jenž netradiční formou zpracovává vzpomínky autorova otce na holocaust. Oficiálním důvodem byly vulgární výrazy a zobrazení nahoty.

K nám zatím žádná podobná vlna zákazů a omezení ještě nedorazila. V roce 2007 byl sice uskutečněn jakýsi pokus o kontrolu obsahu učebnic a učebních textů, ale nešlo o spojitost s politikou či vulgarismy. Jen se mělo více sledovat jejich vyvážení z hlediska genderové problematiky.

Zakazované knihy

autor: Literární klub, redakce, Knižní díra

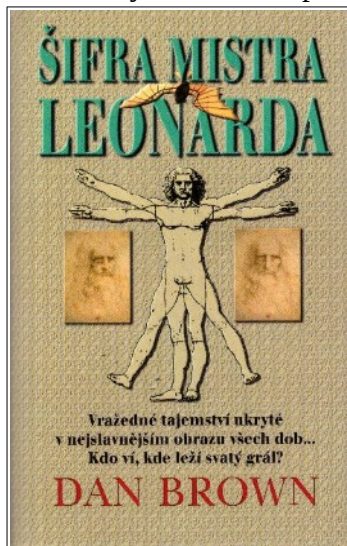
Vladimir Nabokov – Lolita – Známy příběh o intimním vztahu mezi mužem středního věku a dvanáctiletou dívkou vyšel poprvé v roce 1955. Od svého vydání až do roku 1959 bylo nezákonné dovážet Lolitu přes hranice do Velké Británie. Dnes je dílo považováno za jeden z nejlepších románů 20. století.

David Herbert Lawrence – Milenec lady Chatterley – Kniha popisuje milostné vztahy ženy, která se provdala za invalidního muže. Milenec lady Chatterley je však i kritikou společnosti a jejího uspořádání. Pro svůj erotický podtext byla kniha ihned po vydání v roce 1928 ve Velké Británii osočena z pornografie a do roku 1960 byla zakázána. Hned první den jejího vydání se prodalo 200 tisíc výtisků.

Erich Maria Remarque – Na západní frontě klid – Jedno z nejuznávanějších beletristických děl o první světové válce zakázala nacistická vláda v roce 1933. Důvodem bylo nepřátelské zobrazování německých vojenských sil.

Boris Pasternak – Doktor Živago – Boris Pasternak ve své knize Doktor Živago popisuje život v Rusku po bolševické revoluci. V roce 1958 byl Pasternak nucen odmítnout Nobelovu cenu za literaturu, jinak mu hrozilo vyhoštění ze země. V bývalém Sovětském svazu byla kniha zakázána až do roku 1988.

George Orwell – 1984 – Vizionářská kniha byla v Americe zakázána, protože měla nálepkou prokomunistické literatury a popisovala hrozbu totalitního režimu a cenzury. Je však ironií, že naopak v SSSR byla zakázána pro kritiku sovětského režimu.

James Joyce – Odysseus – Výpravový román byl dlouho považován za jedno z nejvýznamnějších děl literární moderny. Američané knihu prohlásili za obscénní kvůli zmínce o masturbaci a v roce 1921 román zakázali. Zákaz platil až do roku 1930.

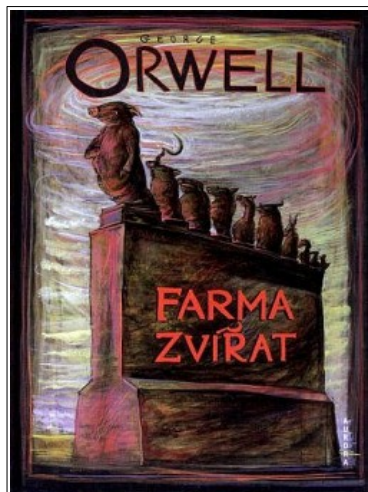
Anne Franková – Deník Anny Frankové – V deníku Anna Franková popisuje, jak se s rodinou schovávala před nacisty a později pobývala v koncentračním táboře Bergen-Belsen. Kniha vyšla v roce 1952 a od té doby byla přeložena do 60 jazyků. Po celém světě se prodalo přes 30 milionů kopií. Dnes na knihu platí zákaz v Libanonu, kde ji dokonce vymazali ze školních učebnic. Důvodem je údajná propagace sionismu a pozitivní líčení Židů. Z těchto důvodů byly zakázány i například knihy Schindlerův seznam a Sofiina volba.

Dan Brown – Šifra mistra Leonarda – Bestseller Dana Browna si pohrává s biblickými příběhy. Takový přístup se samozřejmě nezamlouvá katolické církvi, která v roce 2008 bránila natáčení filmového zpracování druhého dílu knihy s názvem Andělé a démoni. Mluvčí Vatikánu, otec Marco Fibbi, prohlásil: „Obvykle čteme scénář, než se rozhodneme, ale v tomto případě to nebylo nutné, stačilo jen jméno Dan Brown.“

Adolf Hitler – Mein Kampf – Za doby nacistického režimu se prodaly miliony kopií Hitlerovy autobiografické knihy a zároveň manifestu Mein Kampf. V roce 1945 byla kniha v Německu úplně zakázána. Kniha byla zakazována nebo alespoň omezována po celém světě. Například v Polsku byla zveřejněna až v roce 1992 a v Argentíně je její zveřejnění nebo dovážení ve velkém množství nezákonné i dnes.

J. K. Rowlingová – Harry Potter – Celkem se prodalo 450 milionů výtisků knih o populárním čaroději Harry Potterovi, Rowlingová si tedy s nedostatkem čtenářů nemusí lámat hlavu. Nicméně i přes celosvětovou oblibu byly první čtyři díly nejvíce zakazovanými knihami v Americe. Rowlingová byla nařčena z podpory čarodějnictví, okultismu a satanismu.

Lewis Carroll – Alenka v říši divů – Kniha z roku 1865 je krásným příběhem plným fantazie, který okouzлил čtenáře a čtenářky napříč generacemi. Podle guvernéra čínské provincie Ho Chiena je však tato kniha hrozbou, proto ji v roce 1931 v provincii Hunan zakázali. Důvodem překvapivě nebyla sugesce užívání halucinogenů, nýbrž mluvící zvířata. Podle guvernéra je „katastrofální, aby zvířata a lidské bytosti byly postaveny na stejnou úroveň“.

George Orwell – Farma zvířat – V době svého vydání roku 1945 a ještě po několik těžkých poválečných let nebyla kniha příliš úspěšná a hojně zakazovaná. Z počátku byla neprodejná i v samotných Spojených státech, protože kritika jejich tehdejšího spojence, Sovětského svazu, se příliš nehodila. Ve Francii byl vydán zákon, který zakazuje pojmenovat prase Napoleon, v reakci na zvířecího diktátora z Farmy. V Československu sice vyšla hned v roce 1946, ale při únorovém převratu byla kniha zase stažena. Než u nás byla Farma zvířat konečně v roce 1991 vydána, šířila se desítky let formou samizdatu. Dodnes je zakázána ve Spojených arabských emirátech, protože mluvící prasata jsou už přeci jen moc. Naopak, v Číně a Vietnamu knihu seženete, ale v cenzurované verzi.

J. D. Salinger – Kdo chytá v žitě – Nechvalně proslulý román o poznávání světa očima Holdena Caulfielda to neměl za dobu své existence snadné. 8. prosince 1980 tuto knihu v jedné ruce držel Mark Chapman, v té druhé měl zbraň, kterou na ulici zabil hudebníka Johna Lennona. O tři měsíce později ji u sebe měl John Hinckley, jako rozptýlení při nepovedeném atentátu na prezidenta Ronalda Reagana. Kniha se tedy dostala na mnoha místech na seznam zakázané literatury, lidé po ní totiž zřejmě chtějí vraždit známé osobnosti. Ale vážně, dodnes je kniha v několika státech zakázaná a to jak jinak, než z důvodu mravnosti, obsahuje totiž mnoho vulgárních, až sprostých slov.

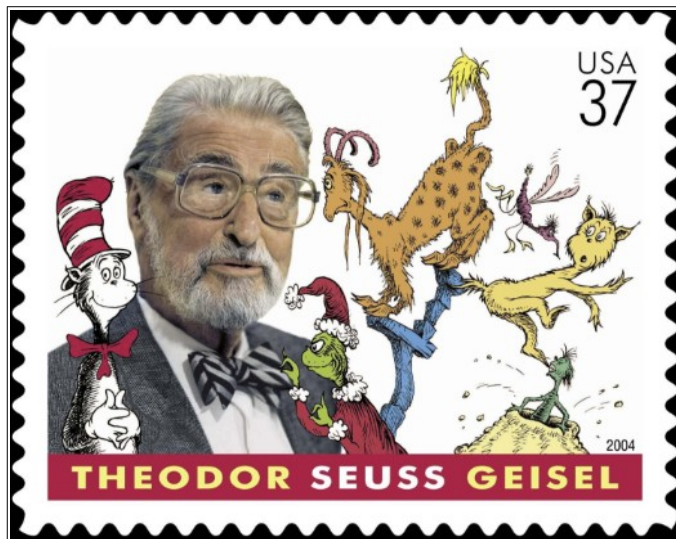
Nová cenzura v USA: Dětské knihy od Dr. Seusse se nebudou vydávat pro rasismus

autor: Maya Allayí, 5. 3. 2021

Dr. Seuss, pravým jménem Theodor Seuss Geisel, patří mezi americké národní poklady. Byl nekončící studnicí nápadů a za svůj život stihl vydat 46 příběhů pro děti, které také sám ilustroval. Některé z nich byly i zfilmovány anebo na jejich motivy vznikly kreslené seriály. Mezi nejslavnější patří například Grinch nebo Kocour v klobouku. Za své zásluhy dostal hned dvakrát cenu Lewis Carroll Shelf Award, kterou od roku 1958 udělovala University of Wisconsin nejlepším pohádkám.

U nás nejsou jeho knihy tolik slavné, ale téměř každá americká rodina má doma poličku, ve které se alespoň jedna jeho pohádka nachází. Mnozí si bez nich ani neumí představit své dětství. Teď ovšem budou zakázány.

„Tyto knihy zobrazují lidi způsobem, který je zraňující a špatný. Zastavení prodeje podobných je jen částí našeho závazku a našeho širšího plánu zajistit, aby náš katalog reprezentoval a podporoval všechny komunity a rodiny,“ řeklo vedení Dr. Seuss Enterprises letos 2. března. Shodou okolností se ve stejném datu vzpomíná i narození autora, který bohužel zesnul už v roce 1991. Agenturu založila Seussova rodina po jeho smrti. K rozhodnutí o definitivním zastavení vydávání některých jeho knih dospěla firma po mnohaletých stížnostech široké veřejnosti na „propagování nepatřičných stereotypů“ v jeho dílech.

„Číňan, který jí hůlkami“ – výjev z knihy Představte si, co jsem viděl na ulici Mulberry, která bude od teď zakázána za svou stereotypizaci Asiátů.

v roce 1974 velmi populární seriál, za zobrazování indiánských stereotypů.

Je nutné zdůraznit, že knihy nebude nelegální vlastnit, jen se zastavila jejich distribuce. Nicméně proti těmto zákonům se tvrdě postavila Deborah Caldwell Stone, ředitelka Úřadu pro intelektuální svobodu Americké knihovnické asociace.

Zatímco na o dost nekorektnějším americkém jihu nikoho většinou ani nenapadne, že by tyto obrázky mohly být obecně škodící, na severu se pomalu začal Dr. Seuss vyškrtávat ze školních osnov a rodiče, kteří bojují za sociální spravedlnost, přestali dětem knihy kupovat. Dr. Seuss Enterprises se proto rozhodla ty nejvíce urážlivé knihy úplně stáhnout z prodeje, aby nebyla zakázána úplně.

Je smutné, že se toto děje, protože Dr. Seuss je ikonou ve světě dětských knih a je paradoxně miliony lidí zbožňován pro pozitivní hodnoty v jeho dílech, včetně ekologie a právě rasové tolerance ve společnosti. I přesto je kritizován za to, jak jsou Asiáté nebo černoši kresleni. Podle současné severoamerické společnosti jsou právě tyto rozdíl v ilustraci problematickou stereotypizací.

Knihy Dr. Seusse, které budou zakázány: Do příštího měsíce budou z pultů staženy poslední výtisky některých Seussových knih jako Představte si, co jsem viděl na ulici Mulberry nebo Kdybych řídil zoo, ve které můžeme vidět skupinu Asiátů s přivřenýma očima, jak nesou na hlavě náklad. Tento autor ale není jediný, jehož prodej se ruší. Zákaz vydávání dostala i americká klasika od J. M Barrieho Peter Pan za urážlivé zobrazování domorodých lidí a dobrodružná kniha Laury Ingalls Wilder Malý dům na prérii, podle které vznikl

„Můžeme provést přehodnocení těchto knih a jejich místa v kánonu,“ řekla minulý týden televizi CNN. „Neznamená to, že by lidé měli přestat číst knihy nebo je mít ve své sbírce, ale měli by kriticky uvažovat o knihách a o tom, jak jsou sdíleny s mladými lidmi. Je potřeba o knihách s dětmi mluvit, a ne je zakazovat.“

Říká se, že nejvíce se člověk poučí ze své minulosti. Jak to ale chcete udělat, když se společnost postará o to, abyste se nedozvěděli, že vůbec nějaká minulost byla. Možná jsou některé z knih problematické, ale stále jsou právě tím oknem do té doby, které naopak tolik potřebujeme. Už v tom světě nežijeme, ale to neznamená, že je nutně špatné vědět, že vůbec existoval.

Cenzura

Cenzura je kontrola a omezování sdělování informací hromadnými sdělovacími prostředky, obvykle tiskem či dalšími veřejnými médii, ale i veřejnými proslovy, dopisy a podobně. Může být prováděna státem nebo jinými subjekty. Slouží pro udržení státního zřízení a integrity státu, a proto střeží uchování státní ideologie, státního či vojenského tajemství. Je využívána k prosazování společenských, stranických či jiných skupinových zájmů.

Cenzura se obvykle týká veřejně sdělovaných názorů, ale v dobách nesvobody je kontrolováno i soukromé sdělování názorů. Součástí cenzury bývá i kriminalizace toho, kdo se cenzuru snaží obejít. Cenzura je součástí praktik mocenských struktur prakticky celou lidskou historií. S cenzurou úzce souvisí různé indexy zakázané literatury. Slovo cenzura pochází z latinského censor, což byl úředník, který měl za úkol sčítání obyvatel a dohlížení na morálku.

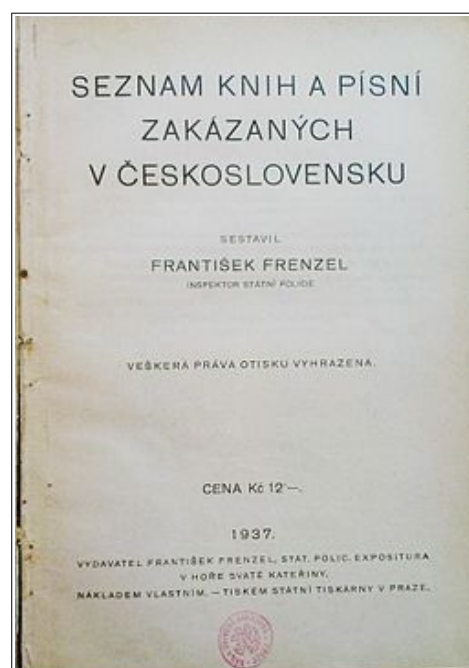
Druhy cenzury:

- součást zákonů – zakázaná témata jsou explicitně vyjmenována v zákoně
- vojenská cenzura – má za úkol utajit činnosti, znalosti a technologie před (byť i potenciálním) nepřítelem, je kontrolována i soukromá komunikace
- náboženská cenzura – je omezováno šíření myšlenek, které jsou v rozporu s vládnoucím náboženstvím
- politická cenzura – je zakázáno nebo omezováno šíření informací, které diskreditují vládnoucí režim nebo jsou vládou, vládními stranami, veřejnými institucemi nebo korporacemi, vlastníky médií považovány za nežádoucí
- cenzura školních učebnic – podle právě vládnoucí ideologie jsou upravovány učební texty
- autocenzura – sdělované informace filtruje sám autor, buď ze strachu z postihu, nebo pomíjí informace nehodící se do jeho ideového schématu
- moderní cenzura – účelová, manipulativní selekce informací a informačních zdrojů, stranická a zájmová interpretace, agenda setting (nastolování agendy) v soukromých i veřejnoprávních médiích, vliv vlastníků a vydavatelů, korupce novinářů a médií, placená inzercce vydávaná za standardní novinářskou, publicistickou aktivitu (PR články)

Cenzura v Česku

Cenzura v Česku probíhala prakticky od počátku tvorby obsahu pro veřejnost. Cenzura byla dříve uplatňována jak na ručně psané spisy a letáky, tak následně i na tiskoviny, které se objevily po příchodu knihtisku ve 40. letech 15. století. Cenzura byla jak světská, tak katolická, následně i protestantská. České země jako významná součást evropského historického dění měly obdobné přístupy k cenzuře jako v sousedních zemích. Vykonávání cenzurních povinností měly v průběhu dějin různé instituce, například byrokratický aparát, policejní složky či soudy.

Za druhé světové války zde byla cenzura řízená nacistickými orgány a po nástupu komunistů k totalitní moci zde byla komunistická cenzura, která trvala až do sametové revoluce. Po pádu komunismu byla cenzura zrušena zákonem č. 86/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích. V současné době je možná jen autocenzura samotného autora mediálního obsahu nebo šéfredaktora dané redakce.

Podle názoru některých vědců je základním rysem cenzury její předběžnost. Z hlediska této minimalistické definice se jedná pouze o „...výlučně autoritativní pozměňování či eliminaci textů před tiskem, vykonávané z politických důvodů státem nebo srovnatelnou mocenskou institucí“. Podle této definice byla předběžná cenzura v českých zemích zakázána např. v ústavách z let 1849 a 1867 či v období tzv. normalizace. Širší definice zahrnuje pod pojem cenzura i cenzuru následnou. Jako příklad je možné uvést i sbírání a ničení „nevhodných“ knih páterem Antonínem Koniášem či následnou normalizační cenzuru, která vedla k tomu, že novináři cenzurovali sami sebe již při vzniku textu. Stejně tak zahrnuje tato širší definice zásahy do rozšiřování již publikovaných textů (např. vyřazování knih z knihoven za normalizace) či zásahy proti autorům.

V době habsburské monarchie a první republiky

Státem řízená cenzura panovala v habsburské monarchii (a tedy i v českých zemích) od druhé poloviny 18. století, kdy vznikem cenzurní komise (1751) převzal stát kontrolu od duchovních. Poté byla uplatňována ve zmírněné podobě za první republiky.

V Českých zemích cenzura existovala nejen před rokem 1918 (noviny někdy musely vyjít se zabílenými stránkami, potíže s cenzurou měl např. novinář a básník Karel Havlíček Borovský) a během nacistické a komunistické totality, ale i za první a druhé republiky, kdy byly ovšem zakázány především komunistické a nacionalistické spisy (a také písně).

Stát za první republiky cenzuroval obsah vydávaných deníků a zakazoval publikaci informací, článků podrobujících kritice některé policejní akce a zájmové oblasti politiky státu. Cenzurovány byly proto standardně za první republiky také divadelní hry a kulturní produkce, pokud byl jejich obsah zaměřen kriticky proti subjektům, které chtěl stát z politických, diplomatických důvodů před kritikou hájit. Viz například cenzura protifašistických divadelních představení Osvobozeného divadla Jiřího Voskovce a Jana Wericha z důvodu státního zájmu na udržení dobrých vztahů a vyhnutí se konfliktům s Německem po nástupu nacistů k moci.

Během druhé světové války

V období Protektorátu byl výrazně rozšířen rozsah zakázané literatury postupně až na čtyři tisíce literárních děl českých i zahraničních. Od roku 1941 rostl počet děl, jejichž vydání bylo zakázáno. Úplným zákazem vydávání byli postiženi nejen židovští spisovatelé a němečtí exulanti, levicoví a marxističtí autoři, ale i řada dalších jako Jaroslav Hašek, František Langer či dokonce některá díla Jindřicha Šimona Baara (Paní komisarka a Osmačtyřicátníci). V květnu 1945 obsahoval seznam zakázaných autorů 97 českých

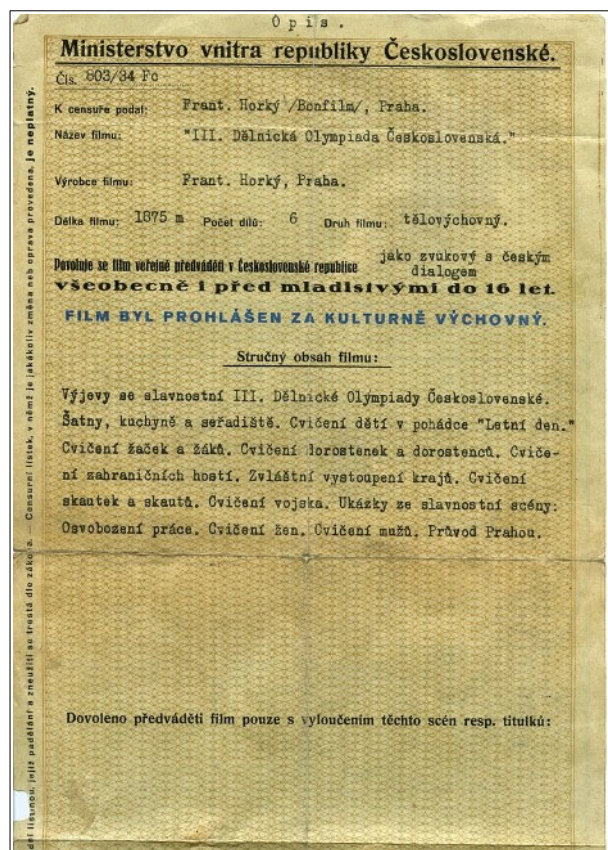
spisovatelů. Z veřejných knihoven bylo v období 1940-1943 odstraněno přes 2 milióny svazků. Přibližně 3 milióny jich byly zabaveny vydavatelům a knihkupcům. Ve školách se cenzura projevovala začerněním a přelepováním textů v čítankách. Okupační režim toleroval péči o český jazyk a vydávání klasických i současných děl, pokud nevyjadřovaly požadavky na státní samostatnost.

Během druhé světové války byly např. v Příručním slovníku jazyka českého místo normálních šifer (= zkratek) „nevhodných“ autorů používány šifry krycí (Mas. pro T. G. Masaryka, zatímco Masar. pro Edv. Beneše; v elektronické verzi slovníku je už zkratka Masar. nahrazena správným údajem Beneš), nebo byly šifry autorů nahrazovány šiframi vydavatelství.

V době komunistického režimu

V době komunistického režimu v Československu měla cenzuru na starosti Hlavní správa tiskového dohledu (1953-1966). HSTD měla pod správou cenzory, plnomocníky, kteří vykonávali předběžnou cenzuru v každé redakci oficiálního periodika. Jedna třetina všech cenzorů měla dokončené pouze základní vzdělání. Poté byla přejmenována na Ústřední publikační správa (1966-1968) a nakonec Úřad pro tisk a informace (1968-1989).

Kromě tištěných periodik byl cenzurován i rozhlas,

Cenzurní lístek ČSR z roku 1935.

televizní vysílání či poštovní zásilky. V roce 1950 byl vydán dílčí tiskový zákon č. 184/1950 Sb., který říkal, že tisk má vychovávat k socialismu. Některé knihy byly vydávány v pozměněném znění (např. překlad Karafiátových Broučků určený jako učebnice ruštiny nebo Defoeův Robinson Crusoe převyprávěný J. V. Plevou – z obou knih byl odstraněn jejich původní náboženský smysl). Podobně Mayův originální Vinnetou umírá se slovy „Jsem křesťan“, což poválečná cenzura změnila v propagaci myšlenky všeobecného porozumění mezi národy (ve slavném filmu má Vinnetou pocit, že ho k sobě volají zvony). Hrabalova kniha Poupata (1970) šla do stoupy, kniha Příliš hlučná samota byla šířena postupně ve třech různých verzích.

Cenzura byla oficiálně zrušena novelou tiskového zákona v roce 1968 (během pražského jara), po sovětské invazi do Československa ovšem neoficiálně pokračovala až do roku 1989. Cenzuru tehdy vykonávala státní organizace nazývaná Úřad pro tiskový dozor.

Po roce 1989

Po roce 1989 docházelo k cenzuře z důvodu snahy po tzv. politické korektnosti. Např. v knize Bohumila Říhy Honzíkova cesta byly odstraněny zmínky o výprasku nebo obezitě. Mediální rozruch vyvolala také snaha vyřadit Ladovu knihu Kocour Mikeš ze školní výuky kvůli zobrazování Romů jako zločinců z roku 2010. Romské sdružení Romea se od této snahy distancovalo s tím, že šlo o soukromou iniciativu předsedy hnutí Roma Realia Václava Miky.

Vedle legitimní legální cenzury zakotvené v legislativě v souladu s ústavou se projevují v médiích prvky moderní cenzury státem přímo nestanovené a nevynucované, prováděné mimo a nad rámec platné legislativy (k prvkům moderní cenzury uplatňované v médiích soudobá věda řadí: manipulativní selekci informací a informačních zdrojů, stranickou a zájmovou interpretaci, agenda setting (nastolování agendy) v soukromých i veřejnoprávních médiích, vliv vlastníků a vydavatelů, korupci novinářů a médií, placenou inzerci vydávanou za standardní novinářskou, publicistickou aktivitu (PR články)).

Po ruské invazi na Ukrajinu 2022 se dne 25. února 2022 správce české internetové domény CZ.NIC rozhodl po konzultaci s bezpečnostními složkami státu cenzurovat přístup k dezinformačním internetovým stránkám Aeronet.cz, Ceskobezcenzury.cz, Voxpopuliblog.cz, Prvnizpravy.cz, Czechfreepress.cz, Exanpro.cz, Skrytapravda.cz a Protiproud.cz. Učinil tak i přesto, že dříve vystupoval proti cenzuře na internetu.

Česko a svoboda tisku

V roce 2018 byla Česká republika hodnocena v žebříčku svobody tisku organizace Reportérů bez hranic jako 34. z celkového počtu 180 zemí. Oproti předchozímu roku, kdy se země umístila na 23. místě, se situace zhoršila, zejména protože se stal premiérem Andrej Babiš, který zároveň vlastní nejčtenější média v zemi (MAFRA). Dalším důvodem byl prezident Miloš Zeman, který na tiskové konferenci v říjnu 2017 převzal dárek v podobě zbraně AK-47 s nápisem „na novináře“, zároveň novináře označil za hyeny a hnůj.

Za rok 2020, stejně jako za rok 2019, byla Česká republika hodnocena v tomto žebříčku na 40. místě. Podle hodnocení Reportérů bez hranic utrpěla v roce 2020 svoboda tisku celosvětově, zejména v důsledku pandemie covidu-19.

Fotografie škpt. Sergeje Petrash a škpt. Josefa Buršíka z roku 1945. Buršík byl pro svoje protikomunistické postoje roku 1949 obviněn z velezrady a odsouzen na deset let, a zmínky o něm zničeny, jako by nikdy neexistoval – zde například bylo povoleno publikovat jen levou polovinu snímku, Buršík byl odříznut.

Cenzura v Československu v době komunistického režimu

Cenzura je mj. úřední kontrola a potlačování informací. Cenzura může být různá v mnoha podobách a směrech, prostřednictvím kterých se reguluje tok informací k občanům: obsahová cenzura (interní předběžná cenzura, autocenzura, následná externí cenzura), ekonomická a fiskální, profesní, distribuční, a nakonec i následná justiční kontrola. Komunistická strana Československa sáhla k cenzuře informací, aby měla plnou kontrolu nad tokem informací. Komunisté však sami slovo cenzura nepoužívali, praxe však byla zcela odlišná. Využívání cenzurních praktik bylo pro režim klíčové, aby mohli vést vlastní propagandu s cílem přesvědčit obyvatelstvo o správnosti budování socialismu a slepém následování a poslouchání vládnoucí strany. „Propaganda je formou komunikace, která se snaží docílit takové reakce, která podporuje požadovaný záměr tvůrce propagandy. Oproti tomu přesvědčování je interakcí mezi tvůrcem záměrů a přesvědčovanou osobou, kde jde o naplnění potřeb obou stran.“

V době komunistického režimu dohlížely na kontrolu informací a obsahu různé speciálně vytvořené úřady a útvary. K podpoře cenzury obsahu mediálních produktů sloužily i ideologicky směřované novinářské svazy, které svým působením pomáhali udržovat komunistický režim. Novinářem ve zmiňovaném období mohla být jen osoba, která byla oddaná a ideologicky souznící s režimem: „Novinář s nevyhovujícím (buržoazním) třídním původem měl v komunistických zemích mnohem menší šanci uplatnit se ve své profesi.“

Důležitý význam měly stranickopolitické noviny. „Vládnoucí režimy tu zlikvidovaly politickou konkurenci a nepřipustily existenci bulvárního tisku. Čtenářům nezbývalo než si vybrat na deformovaném

trhu z nadekretovaného výběru.“ Totalitaristický režim dokázal novinová média zručně zneužít ke svým cílům, které nebyly v souladu se základními zásadami občanských práv, jako je například svoboda projevu.

V době komunistického režimu v Československu byly tajně kontrolovány ve velkém měřítku poštovní zásilky a byly tajně prováděny nelegální odposlechy telefonních hovorů. Bylo prováděno rušení zahraničního rozhlasového vysílání. Československé rozhlasové a televizní vysílání bylo rušeno při invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Média po únorovém převzetí moci komunistickou stranou již nezodpovídala za svoji činnost široké veřejnosti, ale vládnoucí straně KSČ. Komunisté využívali média k prosazení vlastních zájmů a nastolení vlastních témat. Stranická příslušnost (míněno členství v KSČ) byla u zaměstnaných novinářů povinná. „Posláním médií bylo vyvolávat masový souhlas veřejnosti s politikou KSČ. S cílem udržovat mocenský monopol KSČ, založený po prvních letech aktivní podpory již jen na poslušné rezignaci neinformovaných občanů, pracovala média nepřetržitě po celou dobu trvání komunistické moci – s výjimkou let 1968-1969.“

Titulní strana cenzurovaného Rudého práva z 22. 9. 1938.

Na podzim roku 1948 byla zřízena Kulturní rada a jejím úkolem bylo „projednávat všechny zásadní otázky v oboru ideologie a kultury...“ Zmíněná rada se cenzurou zabývala v obecné rovině a běžné každodenní zásahy zajišťovalo kulturně propagační oddělení ÚV KSČ a příslušná oddělení v jednotlivých krajích. Cenzura probíhala zpočátku přes drobné zásahy do textů v místním tisku, šlo například o úpravy vět, nebo vypouštění částí textu, postupně se vynechávaly i celé texty.

Po únorovém převratu bylo zrušeno několik periodik (například Dnešek či Listy) a ty, které byly zachovány, byly limitovány přidělem papíru, zestátněním vydavatelství či změnou personálního obsazení. „V prvních letech po převzetí moci byla běžná denní kontrola úkolem rozhlasového a tiskového odboru ÚV KSČ a tiskových referentů v krajském komunistickém aparátu, kteří hodnotili, jak redakce spolupracují, a případně měnili jejich vedení – jež bylo stranicky odpovědné za dodržování linie a směrnic KSČ.“ Za otisknutý obsah nesl zodpovědnost šéfredaktor daného média, který se podle výše zmíněných

informací musel řídit pokyny tiskových referentů z krajských aparátů a tiskovým odborem ÚV KSČ, též musel být stranicky příslušný.

„Dohled nad médií mělo kulturně propagační oddělení ÚV KSČ, jehož součástí byl tiskový a vydavatelský odbor. Obdobná stranická oddělení působila v krajích a okresech. Aparát KSČ rozhodoval o existenci každého periodika, obsahu i personálním obsazení vedení redakce. Šéfredaktoři konzultovali s tiskovým a vydavatelským odborem buď na úrovni ÚV KSČ, nebo krajů a okresů, které informace mohou publikovat.“ Spolu s příslušným odborem ÚV KSČ probíhala kontrola médií i ze strany svazových orgánů, jako byl například v roce 1947 ustanovený Ústřední svaz československých novinářů. Situace se zhoršila od roku 1950, kdy začalo platit nové nařízení od KSČ, že v každé redakci bude přítomen tzv. dohlížecí redaktor či redaktori, kteří jsou politicky uvědomělí a jsou schopni kontrolovat každé připravované vydání novin.

V roce 1950 vyšel v platnost nový zákon s názvem Zákon o vydávání časopisů a o Svazu československých novinářů, ve kterém je cenzura nepřímo zmíněna. Zákon nese označení 184/1950 Sb., a píše se v něm:

„§ 1 (1) Posláním tisku je napomáhat budovatelskému úsilí československého lidu a jeho boji za mír a spolupracovat na jeho výchově k socialismu.

(2) Vydávání tisku, tj. novin, časopisů a jiných periodických publikací (dále jen ‚časopisy‘) nemůže být předmětem soukromého podnikání.

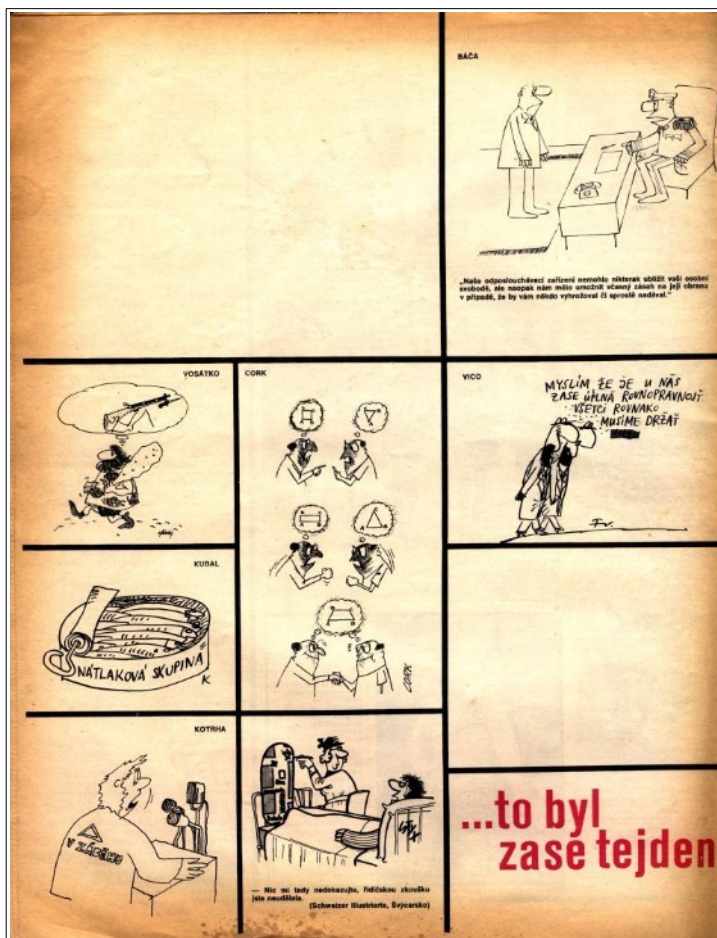
§ 2 Vydávání a rozšiřování časopisů řídí ministerstvo informací a osvěty; jde-li o časopisy odborné, v dohodě se zúčastněnými ústředními úřady.

§ 7 Odpovědnost za obsah časopisu, kterou má dosud odpovědný zástupce listu, přechází v den, který stanoví ministerstvo informací a osvěty vyhláškou v Úředním listu na šéfredaktora, nebo osobu pověřenou vedením redakce. V této vyhlášce stanoví ministerstvo informací a osvěty též podmínky, které osoba pověřená vedením redakce musí splňovat.“

Ze zmíněného zákona z roku 1950 je jasně patrné, že tisk musí souznět s tehdejší politikou a politickým směřováním státu, nelze psát kriticky k danému vývoji a musí tak plně napomáhat ve „výchově k socialismu“, což je značně zcela omezující při snaze o objektivní a svobodný tisk. Šlo tedy o jakousi autocenzuru ze strany šéfredaktora. Navíc bylo zakázáno soukromé podnikání, tedy veškeré informace proudily jen skrze stát a přes jeho kontrolní mechanismy, jako byly specifické odbory ÚV KSČ, tehdejší cenzurní ústav HSTD či KNV (obdobně v různých časových obdobích i ONV či MNV), které měly kontrolu nad samotnými státem vydávanými periodiky.

Krajskému tiskovému tajemníkovi až do vzniku cenzurního úřadu podléhali šéfredaktoři krajských a okresních periodik za „ideologický a politický obsah tiskovin a v případě pochyb se vyžadovala povinnost konzultovat s referenty tiskového odboru.“

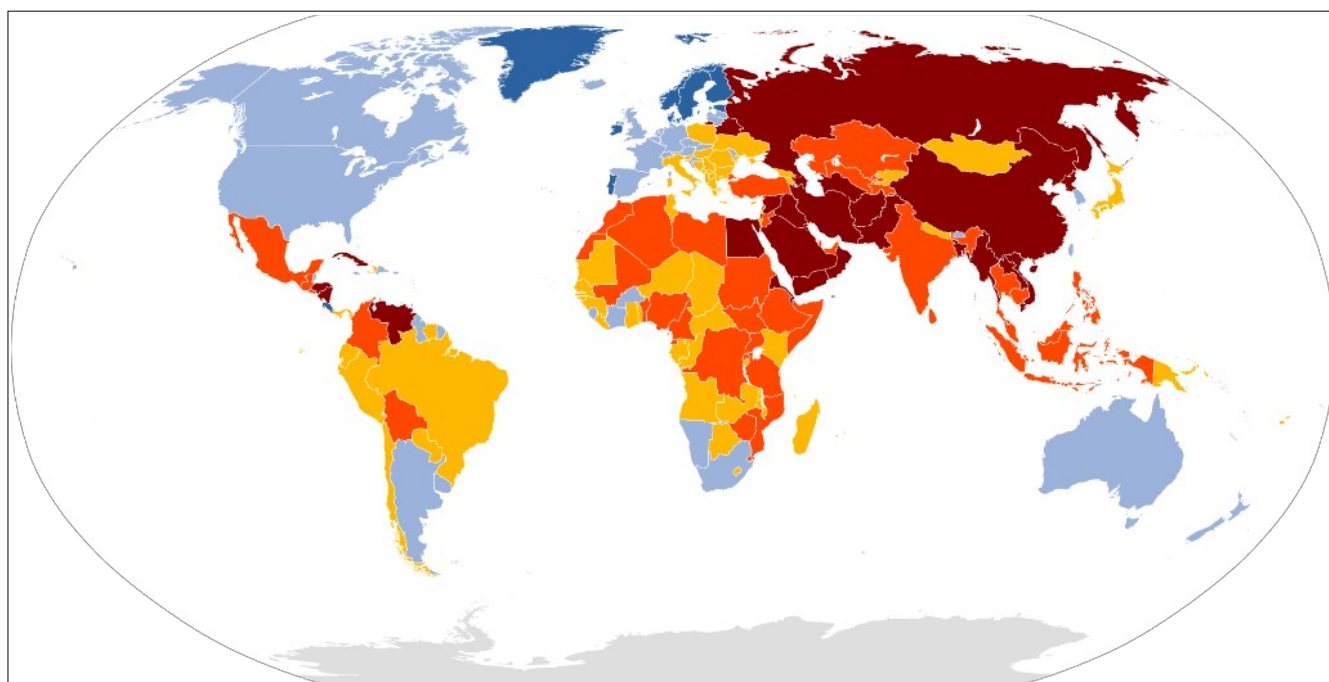
V zákoně je v druhém bodě zmiňováno Ministerstvo informací a osvěty, to však v lednu 1953 zaniká a přechází pod Ministerstvo školství a osvěty. Vláda tajným usnesením č. 17 z 22. 4. 1953 zřídila Úřad státního tiskového dohledu jako „neveřejný“ orgán vlády. V návaznosti na centralizaci cenzurních prvků je tento orgán od roku 1954 nazýván Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD). V září téhož roku je zřízeno ministerstvo kultury – Odbor tisku a s tím spojené pravomoci tak přechází pod jeho správu. „V atmosféře

Poslední strana týdeníku Svět v obrazech z dubna 1969. Cenzor zakázal několik vtípů. Zásah přišel zřejmě na poslední chvíli, takže po anekdotách zůstala prázdná místa.

počátku padesátých let si ale UV KSČ uvědomoval, že je nutné zavést systém, který zajistí, aby se v médiích opravdu neobjevily nějaké nežádoucí informace“. HSTD měla na starost předběžnou cenzuru. „K publikování či vysílání mohly být uvolněny jen ty mediální obsahy, které pracovník HSTD prověřil (obtahu tisku, textu a scénáře připravené pro vysílání) a opatřil cenzurním číslem. Publikování či vysílání jakéhokoliv obsahu bez souhlasu HSTD bylo trestné.“ HSTD nejdříve působila samostatně při vládě KSČ, avšak v druhé polovině téhož roku byla začleněna pod Ministerstvo vnitra. Přesný důvod začlenění pod Ministerstvo vnitra není v archiváliích uveden, předpokládá se však, že smyslem mohla být přílišná administrativní náročnost pro HSTD při práci v krajích. Tehdy již Ministerstvo informací a osvěty neexistovalo, proto se logickým krokem jeví ministerstvo vnitra.

Dle dostupných archivních dokumentů o Ministerstvu informací se pomocí inventáře s informacemi mezi roky 1945-1953 dozvíme, že tiskový odbor ministerstva má dochované záznamy pouze do roku 1951, další záznamy zde nejsou vedeny a dohled nad tiskem byl pravděpodobně zcela předán pod ÚV KSČ, pod tiskový odbor. 25. října 1966 vstoupil v platnost tři roky připravovaný tiskový zákon (č. 81/1966 sb.), který obsahoval paragraf o zřízení tzv. Ústřední publikační správy, jímž se dosud tajný cenzurní úřad stal legální součástí státní správy. Obecně se vztahoval na veškerá media, ale po XII. sjezdu KSČ roku 1962 byla tolerována kritika chyb a veřejná polemika v některých kulturně-politických tiskovinách. Ve slovenském týdeníku Kultúrny život tak již v letech 1962-1963 probíhala diskuse o obětech protizákonných procesů z 50. let. V Čechách tiskly kritické stati Literární noviny a do určité míry tak suplovaly opoziční list. Pražští členové Svazu čs. novinářů požadovali změnu tiskového zákona již 26. 2. 1968.

2022 Index svobody tisku, jež publikují Reportéři bez hranic

- Velmi vážná situace
- Obtížná situace
- Znatelné problémy
- Uspokojivá situace
- Dobrá situace
- Není klasifikováno / nejsou data

Zrušení předběžné cenzury odsouhlasil 4. března roku 1968 svým usnesením ÚV KSČ a bylo provedeno následnou novelou tiskového zákona. Po sovětské invazi do Československa se vláda podpisem tzv. „moskevského protokolu“ z 26. srpna 1968 zavázala k ovládnutí sdělovacích prostředků a již 30. srpna přijala usnesení č. 292 o mimořádných opatřeních ke kontrole prostředků hromadných informací. Národní shromáždění přijalo 13. září 1968 zákon č. 127 o mimořádných opatřeních ke kontrole sdělovacích prostředků a při předsednictvu vlády byl zřízen Úřad pro tisk a informace.

Personální čistky začaly probíhat vzápětí a cenzura byla opětně zavedena přísným centralizačním opatřením podle rezoluce ÚV KSČ ze 14.–17. listopadu 1968. V televizi byla odpovědnost přenesena na šéfredaktora vysílání a byl zaveden systém služeb, tzv. dežurných. V rozhlasu byla nová politická koncepce podpory politiky KSČ, přijatá v lednu 1969, spojena s propuštěním více než 800 zaměstnanců. Podobný osud stihl tiskoviny, ale některé, jako Listy a Reportér, definitivně zastavil Úřad pro tisk a informace až v květnu 1969.

Cenzura pak pokračovala po celou dobu normalizace až do roku 1989 a nezávislý tisk nahradil samizdat a vysílání zahraničních rozhlasových stanic BBC, Hlas Ameriky a Svobodná Evropa. Cenzuru tehdy vykonávala státní organizace nazývaná Úřad pro tiskový dozor.

Cenzura ve filmu

Cenzura filmové tvorby probíhala po celém světě od počátků rozvoje filmového umění a probíhá až do současnosti. Státní i nestátní cenzurní organizace svou snahu obvykle zaštiťují ochranou obecné mravnosti, ochranou mládeže, poukazem na pobuřující nebo znesvěčující (ve smyslu politické nebo náboženské doktríny daného území) charakter zakazovaných děl. Např. ze seriálu Tom a Jerry tak byly vyretušovány cigarety, aby nedocházelo k propagování kouření u mládeže (srov. neustále kouřící vlk z večerníčku Jen počkej, zajíci!, který je ale zápornou postavou). V zájmu ochrany svých investic a vůbec umožnění tvorby se v mnoha státech organizace filmového průmyslu i samotní tvůrci dobrovolně podřídili rozsáhlé autocenzuře. Typickým příkladem organizací prosazujících cenzuru je americká katolická Legie slušnosti, propracovaným autocenzurním předpisem pak například Produkční kodex. Obdobné organizace a předpisy však existují po celém světě. K cenzuře filmů ale dochází i z politických důvodů; tak byly např. z některých filmů vystříhány scény s Waldemarem Matuškou, který se stal kvůli své emigraci vládnoucímu komunistickému režimu nepohodlným.

Cenzura na internetu

Cenzura též funguje v mnoha státech (v různém rozsahu) i v prostředí internetu. Její nejčastější podobou je blokování obsahu (buďto celých domén, serverů, či webových míst), filtrování obsahu (např. ve vyhledávačích) či filtrování konkrétních případů či událostí, jež mají být předmětem cenzury, až po absolutní kontrolu nad tím, kdo v dané zemi bude mít k internetu přístup. Některé země šíření „závadného“ obsahu tvrdě postihují a staví na úroveň těžkých zločinů (typu velezrady apod.) V Afghánistánu byl student žurnalistiky Sajíd Parvíz Kambachš v roce 2008 odsouzen k trestu smrti za šíření nevhodného internetového článku. (V roce 2009 obdržel po nátlaku ze zahraničí prezidentskou milost a byl propuštěn z vězení.)

Internetová cenzura je kontrola a filtrování informací, včetně potlačování „nevhodného“ obsahu proudícího internetem. Z právního hlediska je to jedna z forem cenzury, od těch ostatních se ale v několika ohledech liší. Cenzura internetu je vnímána převážně negativně a bývá spojována se snahou utajit nechtěné informace. Očekává se, že pokud by nastala nějaká mezní událost, která by byla obdobou 11. září v letecké dopravě a následného nezdařeného atentátu za použití tekutin na palubě letadla, po kterých lidé akceptovali, že si na palubu letadla nemohou vzít tekutiny, internetová cenzura může být akceptována.

Nejvýraznějšími odlišnostmi od jiných typů cenzury jsou:

- povaha samotného prostředí internetu, v kontrastu s ostatními médii
- fakt, že jde o decentralizované médium, které nemá jedno jediné ústředí
- na rozdíl od většiny ostatních médií je internet taktéž interaktivní, s rolí návštěvníků, čtenářů, apod.
- otázka hranic u putování informací z a do jiných zemí
- problém, kdo se může pasovat do role cenzora
- co cenzora k cenzuře informací opravňuje
- podle jakého klíče má být cenzura opravňována
- komplikovaný (právní) vztah mezi cenzorem, majitelem stránek, uživateli, poskytovateli připojení, atd.

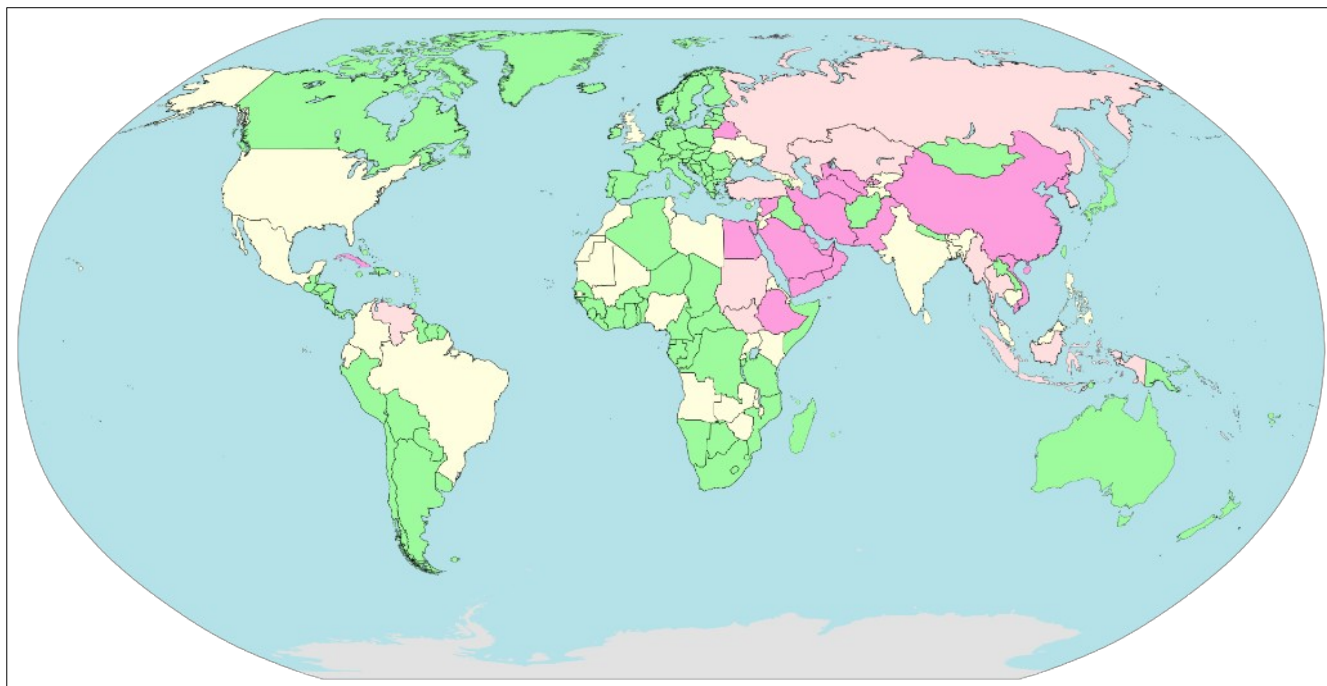
Podle Reportérů bez hranic existuje na světě okolo 2600 webových míst, které jsou předmětem cenzury jedné nebo více zemí, uplatňující internetovou cenzuru. Z důvodu cenzury mezi nepřátele internetu zařazují i NSA (USA) a GCHQ (Velká Británie), s poukazem na to, že nejsou o nic lepší než jejich čínské či ruské protějšky. Na světě je nebo bylo v souvislosti s internetovou cenzurou trestně stíháno celkem několik tisíc lidí.

Technologii filtrování níže zmíněným zemím dodávají americké korporace, jmenovitě např. Microsoft a SmartFilter.

Francie a Německo filtrují stránky, které zpochybňují holokaust. V Bělorusku je od 6. ledna 2012 zákaz přístupu na veškeré zahraniční servery; zodpovědnost nesou poskytovatelé připojení.

Ve Vietnamu musejí provozovatelé internetových kaváren instalovat do počítačů určených pro zákazníky program pro sledování jejich aktivity na Internetu.

Některé země blokují vyhledávání určitých slov, například: „sex“ (Jemen), „nahý“ (Írán), „nahota“ (Súdán), „osel“ (slangově též hlupák nebo zadek; anglicky ass) (Myanmar), „Fa-lun-kung“ (Čínská lidová republika).

Internetová cenzura a dohled ve světě dle Reportérů bez hranic

Všudypřítomná cenzura
 Značná cenzura
 Selektivní cenzura
 Měnící se situace
 Minimální nebo žádná cenzura
 Není klasifikováno / nejsou data

Internetová cenzura v určitých zemích vychází z premisy omezení samotného internetového připojení, např.: v Myanmaru má přístup k internetu cca 1 % obyvatelstva, legální je prohlížet pouze předem schválené stránky – jejich seznam a samotné schvalování řídí myanmarská vláda. Internetové kavárny musejí provádět screenshoty prohlížečů, které jejich návštěvníci používají, každých 5 minut a umožnit k nim přístup představitelům myanmarské vlády. V Afghánistánu má přístup k Internetu cca 1 % obyvatelstva. V Korejské lidově demokratické republice, přestože je (v hlavním a největších městech) připraveno několik druhů připojení, neexistují programy nebo jakákoli iniciativa pro plošné připojení k internetu, k internetu nemá přístup nikdo kromě několika málo jedinců na nejvyšších místech administrativy, připojení k internetu existují jen na pár místech v Pchjongjangu a hrstce větších měst, v luxusních hotelích a „zónách pro zahraniční návštěvníky“ (ti sice nejsou od obyvatel fyzicky nijak odděleni, ale obyčejní Korejci mají zakázáno s cizinci mluvit a cizinci se nikdy nedostanou z dohledu delegáta, který jim byl přidělen). Existuje jen něco kolem 30 oficiálních, vládních webových míst severokorejské administrativy.

Čínská lidová republika vykazuje největší růst „internetové populace“ (ta s 389 miliony v roce 2009 překonala Spojené státy americké a je největší na světě); současně má ale i největší počet lidí odsouzených v souvislosti s internetovou cenzurou (48). Tamní vláda vybudovala pravděpodobně nejsložitější systém internetové cenzury ze všech zemí, kteří tento typ cenzury používají – filtrovány jsou stránky mluvící o změně nebo svržení komunistického režimu v Číně, demokracii, nezávislosti Tibetu, dalajlámovi, hnutí Fa-lun-kung atd. Pro účel obhájení cenzury a podpory „správného“ prohlížení internetu používá vláda i vlastní maskoty – policisty Jing-Jing a Dža-Čcha. Během roku 2017 byla v ČLR zablokována aplikace WhatsApp – v červenci byl zablokován video chat a možnost posílat fotografie, v září bylo zablokováno i posílání textových zpráv (tyto služby používají dva rozdílné protokoly). 22. srpna 2018 byl v Číně zablokován zpravodajský web australské mediální společnosti ABC. V ČLR je také zablokována Wikipedie v čínštině. Všechny ostatní jazykové verze byly zablokovány v květnu 2019.

Íránská vláda 16. listopadu 2019 nejméně na 5 dní vypnula přístup k internetu v celé zemi po násilných protestech proti zvýšení ceny benzínu.

Jižní Korea blokuje přístupy k některým webům jak přes HTTP protokol, tak přes HTTPS protokol (blokování webu je identifikováno prostřednictvím metody Server Name Indication). Filtrovány jsou i výsledky vyhledávání v korejské verzi Googlu i v korejském vyhledávači Naver.

Na Kubě mělo přístup k Internetu v roce 2007 jen 1,7 % obyvatelstva. Soukromý přístup k internetu je zakázán, pro e-maily existují veřejně přístupné terminály, z nichž ovšem nejde prohlížet web. Výjimku

tvoří jen nejvyšší akademická obec a výše postavení státní zaměstnanci se speciální autorizací. Běžní občané si nemohou koupit počítač, cizinci mohou internet využívat jen v několika málo prestižních hotelech, ale i tam je přístup k internetu filtrován firewally. Obecně platí, že přístup je povolen jen k předem schváleným kubánským stránkám a přístup k zahraničním serverům je bráněn firewally. Kubánci pro přístup k internetu kupují na černém trhu hesla nebo jiné prostředky pro obcházení cenzury. V roce 2019 bylo oznámeno zlegalizování soukromého přístupu k internetu pro občany a vytváření soukromých Wi-Fi sítí. Dovážet by se měla jen zařízení schválená tamním ministerstvem komunikací a stále má zůstat zachován monopolní poskytovatel připojení Etecsa.

Během převratu v Myanmaru v únoru 2021 bylo přerušeno připojení k internetu a v dalších dnech zůstal zablokovaný přístup k sociální síti Facebook. V sobotu 6. února po rozsáhlých protestech kvůli převratu z 1. února armáda znovu zablokovala občanům přístup k internetu.

V polovině října 2018 začal Nepál skrze poskytovatele připojení k internetu blokovat pornografické webové stránky.

V Pákistánu jsou blokovány weby, které údajně urážejí islám. V roce 2010 byl i zablokovaný YouTube a některé články na Wikipedii.

V Rusku je praktikován systém blokace závadných webových stránek, případně omezení některých forem internetového připojení v souladu s platnými zákony přijatými ruskou Dumou v letech 2012 až 2017.

Spojené arabské emiráty měly do roku 2007 jen jednoho poskytovatele připojení k internetu Emirates Internet and Multimedia (Etisalat), který byl z větší části vlastněn státem. V zemi se blokují všechny weby na izraelské doméně nejvyššího řádu .il.

Po teroristických útocích na Srí Lance 21. dubna 2019 nechala tamní vláda na několik dní zablokovat přístup ke službám Facebook, WhatsApp, Instagram, YouTube, Snapchat, Viber a nejméně jednu VPN službu kvůli „zamezení šíření neověřených zpráv a spekulací“.

Sýrie blokuje servery YouTube, Amazon, Hotmail, pro-kurdské stránky a stránky Muslimského bratrstva a weby, které se nacházejí v Izraeli. Od května 2008 do února 2009 byla v zemi blokována i arabská Wikipedie a přístup na sociální síť Facebook byl v zemi blokován do února 2011. Blokovány jsou rovněž některé komunikační aplikace pro mobilní telefony mezi něž patří např. WhatsApp.

V roce 2013 byly v Turecku po protestech v parku Taksim Gezi některé sociální sítě zablokovány. Turecký soud rozhodl zablokování sociálních sítí Twitteru a YouTube. Turecko provedlo v roce 2014 legislativní zásahy umožňující cenzuru internetu. V zemi byla od roku 2017 do začátku roku 2020 blokována i Wikipedie.

Během hospodářské a politické krize ve Venezuele byl v roce 2019 několikrát dočasně blokován přístup na Wikipedii.

Během masových protivládních protestů zimbabwská vláda 15. ledna 2019 nařídila dvěma největším poskytovatelům připojení k internetu odpojení přístupu k internetu. Připojení bylo obnoveno následující den, ovšem bez přístupu k několika sociálním sítím a komunikačním aplikacím.

Internetová cenzura v Česku

V Česku je jakákoli cenzura, a tedy i internetová, zakázána Článkem 17, odstavcem 3 Listiny základních práv a svobod. V současné době také neexistuje žádný zákon, který by ustanovoval oprávnění nebo povinnost kohokoli zasahovat do internetové komunikace a omezovat nebo měnit přenášené informace. Zakázat zpřístupnění informací na internetu může pouze soud, a to prostřednictvím rozsudku nebo předběžného opatření (například na základě žaloby na ochranu osobnosti, tedy § 13, odst. 1 Občanského zákoníku) – to však nevyklučuje odpovědnost (včetně případné odpovědnosti trestní) za zveřejnění nebo jiné sdělení informací prostřednictvím internetu.

Využití Internetu pro šíření informací je v trestním zákoníku posuzováno obdobně jako šíření informací tiskem, rozhlasem, televizí apod. a znamená u takového skutku, pokud je trestným činem (např. trestný čin podle § 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod nebo § 191 Šíření pornografie), přísnější trestnost. Ke dni 1. ledna 2017 vzniklo na ministerstvu vnitra Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám, jehož očekávaná činnost byla např. prezidentem Milošem Zemanem předem spojována s cenzurou internetu.

Odpovědnost poskytovatele internetového připojení za přenášená data je zákonem 480/2004 Sb. obecně vyloučena. Není povinen dohlížet na obsah přenášených informací ani aktivně vyhledávat skutečnosti, které by mohly svědčit o protiprávním obsahu. V podobném postavení je i ten, kdo poskytuje

dočasné meziuložení informací (technicky např. provozovatel proxy serveru) nebo ukládání informací poskytovaných uživatelem (např. provozovatel webhostingu). Poskytovatel však za obsah informací odpovídá v případě, že mohl vzhledem k předmětu své činnosti a okolnostem a povaze případu vědět, že obsah ukládaných informací nebo jednání uživatele jsou protiprávní, nebo dozvěděl-li se prokazatelně o protiprávní povaze obsahu ukládaných informací nebo o protiprávním jednání uživatele a neprodleně neučinil veškeré kroky, které lze po něm požadovat, k odstranění nebo zneprístupnění takovýchto informací.

V České republice neexistuje zákon, který by bránil poskytovateli internetového připojení uzavřít s uživatelem takovou smlouvu, která poskytovateli dovoluje omezit přístup uživatele k některým informacím nebo tyto informace pozměnit. Na základě toho někteří poskytovatelé blokují provoz na některých portech, omezují přenosovou rychlost některých typů komunikace nebo blokují přístup k některým webovým stránkám. Svévolejné zásah do komunikace (nepodložený smlouvou) je však posuzován jako protizákonný.

V současné době omezují přístup k některým webovým stránkám společnosti Telefónica O2 Czech Republic, Vodafone Czech Republic a T-Mobile Czech Republic. K blokaci využívají databázi britské organizace Internet Watch Foundation, Telefónica O2 připravuje také lokální databázi vytvářenou společně se sdružením Online Safety Institute a s Policií ČR.

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR v dubnu 2016 a Senát Parlamentu ČR v květnu téhož roku schválily vládní návrh zákona o hazardních hrách (platný od 1. ledna 2017), který mj. ukládá poskytovatelům připojení k internetu povinnost blokovat přístup ke stránkám s nelegálními hazardními hrami podle seznamu spravovaného Ministerstvem financí ČR. Proti této povinnosti se kriticky postavila odborná veřejnost včetně všeobecně známých institucí a firem (např. Český telekomunikační úřad, Seznam.cz, aj.).

V únoru 2017 obvinil dezinformační web Aeronet.cz společnost Economia a.s. z cenzury, protože e-maily obsahující odkaz na tento web nebyly doručovány příjemcům se schránkami na freemailu centrum.cz, volny.cz a atlas.cz (který Economia v té době provozovala). O tomto obvinění informoval např. server Root.cz, který nedoručování mailů potvrdil. V rozhovoru pro Root.cz uvedl Štěpán Burda, tehdejší technický ředitel Economie, že blokování provádí společnost Excello, dodavatel antispamu pro centrum.cz a ostatní domény. V tomtéž článku potvrdil Tomáš Charvát ze společnosti Excello, že e-maily obsahující odkaz na aeronet.cz jsou vyhodnoceny jako spam kvůli velmi nízké reputaci tohoto webu a kvůli tomu, že velké množství uživatelů takové e-maily za spam označilo.

Vláda České republiky vydala Usnesení č. 127 a odsoudila hybridní působení, schválila své vlastní vládní usnesení o hybridním působení a vyzvala všechny relevantní subjekty k přijetí potřebných opatření vedoucích k zamezení šíření nepravdivých a zavádějících informací v kybernetickém prostoru, které slouží k manipulování obyvatelstva České republiky směrem k ospravedlnění a schvalování aktuální ruské vojenské agrese vůči Ukrajině.

Sdružení CZ.NIC zrušilo registraci minimálně 8 doménám šířící dezinformace spojené s rusko-ukrajinským konfliktem: aeronet.cz, ceskobezcenzury.cz, czechfreepress.cz, exanpro.cz, protiproud.cz, prvnizpravdy.cz, skrytapravda.cz, voxpopuliblog.cz a vydalo 25. 2. 2022 14:50 prohlášení: „Po intenzivních konzultacích s bezpečnostními složkami státu a na základě doporučení Vlády České republiky blokuje sdružení CZ.NIC vybrané dezinformační weby, které ohrožují naši národní bezpečnost. Tento zcela mimořádný krok je reakcí na vojenský útok armády Ruské federace proti svrchované Ukrajině a dezinformační kampaň, která ho provázela a stále provází. Agrese Ruské federace vůči Ukrajině dlouhodobě doprovází dezinformační kampaň v řadě internetových médií, která využívají českou národní doménu. Protože se tyto informace cíleně nezakládají na pravdě a prokazatelně podněcují k šíření vykonstruovaných fám, sdělení a nestability ve společnosti, rozhodli jsme se po konzultacích s nejvyššími

představiteli státu tato výrazná dezinformační internetová média zablokovat“, uvedl Ondřej Filip, výkonný ředitel sdružení CZ.NIC. K situaci se 1. 3. 2022 vyjádřil generální tajemník Evropské federace novinářů Ricardo Gutiérrez: „Především je třeba připomenout, že regulace médií nespadá do pravomoci Evropské unie. Domníváme se, že EU nemá právo udělovat ani odebírat licence na vysílání. To je výhradní pravomoc států. V našich liberálních demokraciích mohou přidělování licencí řídit nezávislé regulační orgány, nikdy ne vláda. Rozhodnutí EU je naprostým porušením těchto demokratických záruk. Poprvé v novodobé historii západoevropské vlády zakazují média“. „Celkem má být postiženo až 29 domén či webů“, sdělil Jindřich Rajchl.

Cenzura v poštovníctví

Cenzura poštovních zásilek byla prováděna poštovními, policejními, vojenskými, vězeňskými

a jinými orgány. Ty zjišťovaly, zda zásilky neobsahují utajené vojenské či politické informace. Na zásilce byly většinou provedeny záznamy o cenzuře, např. otiskem cenzurního razítka, přelepením chlopně obálky cenzurní páskou a někdy i opatřeny služební pečeti cenzora. Cenzurní razítka byla často oválná a číslovaná, výjimečně (v I. světové válce) měla uvedeno navíc jméno cenzora. Hromadně byly takto cenzurovány a označovány zásilky během obou světových válek, méně často i po jejich skončení.

V době komunistického režimu v Československu byly poštovní zásilky tajně kontrolovány ve velkém měřítku, např. v Praze bylo v roce 1978 orgány SNB zkontrolováno více než 3600 dopisů denně.

Cenzura telekomunikačního styku

V totalitních režimech je prováděna cenzura telekomunikačního styku. V době komunistického režimu v Československu byly tajně prováděny nelegální odposlechy.

Cenzura rozhlasového a televizního vysílání

V USA se cenzura týkala například zobrazování ložnic, koupelen, záchodů či těhotných. V totalitních režimech je prováděna cenzura rozhlasového a televizního vysílání. Při německé okupaci Čech, Moravy a Slezska měli nacisté výkonné rušičky. V době komunistického režimu v Československu bylo prováděno rušení zahraničního rozhlasového vysílání. Československé rozhlasové a televizní vysílání bylo rušeno při invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa.

Autocenzura

Autocenzura je cenzura, kterou provádí sám autor projevu nebo textu. Autocenzurovaná mohou být různá díla (knihy, filmy, divadelní hry,...) nebo slovo obecně (blogy, diskuzní příspěvky, řečnická vystoupení) a v různých prostředích (na internetu, v tisku nebo v televizi,...). Nejčastější důvod pro autocenzuru je pravděpodobně strach z postihu kvůli danému systému v zemi (u nesvobodných režimů), autocenzuru může ale dílo podstoupit i z podvolení se různým orgánům schvalujícím např. mravní ohrožení dětí, certifikace her a filmů, apod. (tedy změny sledující komerční cíle jako maximální tržby z prodeje díla), o autocenzuře můžeme mluvit i v tak banálních činnostech jako je zmírnění a přizpůsobení vlastního názoru u mluveného slova v závislosti na tom, s kým je dialog veden.

Jedná se o vědomý proces korigovat svou práci, která může být považována za kontroverzní, obscénní nebo vulgární, případně se liší od stávajícího většinového názoru společnosti, konvence nebo přesvědčení. Autocenzura je častá vzhledem k potřebě společenského uznání tvůrců za jejich uměleckou nebo odbornou činnost. Bývá spojena s očekáváním výhod nebo uznání nebo vyhnutí se kritice či polemice tím, že se obsah práce stává přijatelným pro sociální prostředí, ve kterém tvůrce žije. Vyskytuje se ve svobodných i nesvobodných režimech a společnostech. Za autocenzuru se dá považovat i vyhotovení „mírnější verze“ díla (např. s méně vulgárními výrazy) u filmu určeného do různých regionů a zemí, pro každé z nich dostává hodnocení věkových skupin, pro něž je vhodný. Jiný příklad autocenzury je stand-up komik, který ve svém gagu, v němž normálně používá sprosté výrazivo, použije mírnější slova, když s ním vystupuje ve vybranější společnosti nebo v televizi před 22. hodinou.

Autocenzura může být považována za kontroverzní téma, neboť na jednu stranu nedovolí ukázat autorovo dílo v původním zamýšleném obsahu; argumentem proti může být to, že alternativou neautocenzurovaného díla je dílo nevydané nebo nerealizované.

O tom, že se v současnosti u novinářů vyskytuje autocenzura, mluví například Jaromír Štětina, Jiří X. Doležal, či Ondřej Neff.

Disident

Disident [dysident] (z latiny, česky odpůrce, odštěpenec či odpadlík) je v politickém slova smyslu člověk odlišně smýšlející, odmítající oficiální vládnoucí ideologii, aktivní odpůrce establishmentu (zpravidla nenásilnou formou). Zejména v nedemokratických státech bývají disidenti za své přesvědčení pronásledováni a trestáni, a to i trestem odnětí svobody či trestem smrti.

Disent [dysent] je označení pro jednotlivce a skupiny, jež veřejně a otevřeně vyjadřují názory odlišné od oficiální vládnoucí ideologie.

Slovo „disident“ se začalo používat pro odpůrce totalitních režimů ve východním bloku v 60. letech 20. století ve Francii. Pojem pochází z latinského *dissidere* (nesouhlasit).

Podle Václava Bělohradského „disident v první řadě hájí to, co nesmíme obětovat v žádném politickém systému.“ Rozlišuje mezi disidentem a pouhým odpůrcem systému; disident se podle Bělohradského „liší od odpůrce nějakého režimu tím, že se nesnaží vyměnit jeden režim za druhý, socialismus za liberalismus například, nebojuje za jednu politickou alternativu, ale hájí prostor, v němž mohou alternativy vznikat – hájí podmínky působení svobodného rozumu ve společnosti“.

„Disidentem“ se člověk nestává tak, že se jednoho dne rozhodne pro tuto svéráznou kariéru, ale proto, že vnitřní odpovědnost kombinovaná s celým komplexem vnějších okolností ho prostě do tohoto postavení uvrhne: je vyhozen z existujících struktur a postaven do konfrontace s nimi. Na začátku nebylo nic víc a nic míň než úmysl dělat dobře svou práci – a na konci je cejch nepřítel.“

Ve střední a východní Evropě se v 2. polovině 20. století disidenti snažili odporovat oficiálním režimům vydáváním tzv. samizdatové literatury, organizováním petičních akcí, protestních shromáždění apod. Po rozpadu východních komunistických diktatur se řada disidentů stala členy nově zvolených vlád.

Podle Noama Chomského bylo postavení disidentů ve východním bloku nesrovnatelné s mnohem horší situací disidentů mimoevropských (např. v Latinské Americe, na Filipínách nebo v jihovýchodní Asii).

V současnosti jsou za disidenty označováni odpůrci režimu v nedemokratických státech, například v Číně, v Bělorusku či na Kubě. Bývalý český prezident Václav Klaus považuje za disidenty i lidi, kteří nesouhlasí s Evropskou unií; mezi takové disidenty zařadil – v době, kdy byl českým prezidentem – i sám sebe. Předseda zahraničního výboru ruské státní dumy Alexej Puškov nazval „novým disidentem, bojovníkem proti systému“ Edwarda Snowdena, bývalého systémového administrátora americké Národní bezpečnostní agentury (NSA) a zaměstnance CIA, který do tisku vynesl informace o masivním sledování telefonické a elektronické komunikace bezpečnostními službami USA. Mluvčí Bílého domu Jim Carney odmítl, že by byl Snowden disident.

Disidentské skupiny: Charta 77, Solidarita (Polsko), Moskevská helsinská skupina (Московская Хельсинкская группа), LPS (Lietuvos persitvarkymo sąjūdis), LLL (Lietuvos Laisvės Lyga) (Litevská Liga Svobody)

Samizdat

Samizdat (samo-vydáváno) je způsob, jakým občanští aktivisté obcházejí cenzuru v represivních režimech. Jde o vydávání knih, časopisů a novin vlastním nákladem v ilegality. Samizdaty jsou rozšiřovány v malých nákladech, opisovány, původně v ruce, později na psacím stroji a na počítači

Martin Brůha: Pomník Charty 77. Pomník stál v roce 2017 v Gymnazijské ulici v Praze 6 na místě, kde 6. ledna 1977 Státní bezpečnost dostihla a zatkla Václava Havla, Pavla Landovského a Ludvíka Vaculíka.

a množeny dle techniky dané doby (průklepy, cyklostyl, kopírky). Případně může samizdat obecně označovat jakékoliv dílo, které bylo vydáno bez profesionální podpory na vlastní náklady (DIY).

Disidentský samizdat byl přítomen zejména v zemích východního bloku v době studené války, kde byl potlačován ze strany státní moci. Hojně využíván však byl či dosud je i v jiných částech světa.

Obálky prvních dvou vydání samizdatového časopisu Revolver Revue.

vlastnictví psacího stroje. Ve všech komunistických zemích byl přísně kontrolován přístup k cyklostylům, kopírkám i další podobné technice. V pozdních letech začaly být k tisku používány i kopírovací stroje. Přesto i na sklonku existence ČSSR bylo nutné se při kopírování libovolného tisku na tzv. xeroxech legitimovat občanským průkazem a sdělovat (zapisovalo se), co bude kopírováno.

Od 70. let samizdatová komunita občas využívala šíření magnetofonových pásek a kazet, protože magnetofony už v té době představovaly reprodukční zařízení se schopností kopírování, jehož vlastnění bylo režimem tolerováno. Tuto metodu v jiném kontextu hojně využíval ajatolláh Chomejní při přípravě islámské revoluce v Íránu, kde přínosem byla možnost oslovit i negramotné obyvatelstvo.

Vladimír Bukovskij myšlenku samizdatu shrnul takto: „Samizdat: Napíšu ho sám, zrediguji si ho sám, zcenzuruji si ho sám, vydám ho sám, distribuuji ho sám a sám si za něj taky půjdu sednout do basy.“

Český samizdat

První samizdatová vydání byla vydávána již za první či za druhé světové války (V boj, Rudé právo).

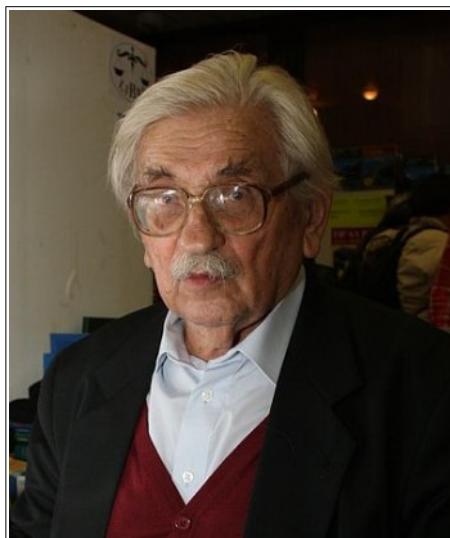
Česká samizdatová produkce z období normalizace čerpala především z disidentů a okruhu jejich sympatizantů. Její vznik a prudký rozvoj byl podmíněn vědomím autorů, že období perzekuce nebude krátké, a je tedy třeba snažit se o zachování literární kontinuity. Kvůli úsilí normalizátorů se po roce 1970 dostala prakticky veškerá kvalitní literatura za hranice oficality a většina autorů odešla do tzv. vnitřní emigrace (Ludvík Vaculík, Ivan Klíma, Egon Bondy, Jiří Gruša a další). Mnohým byla zapovězena publikační činnost po celých dvacet let, někteří byli později „připuštěni“ – například Bohumil Hrabal po rozhovoru v Tvorbě, uveřejněném v roce 1975. Přesto byla jeho díla dále cenzurována a některá z nich vycházela i v samizdatu. Kromě tvorby československých autorů v samizdatu vycházely i překlady např. díla Alexandra Solženicyna, George Orwella a jiné.

První edice začaly vznikat už na samém počátku 70. let 20. století. Mezi nejvýznamnější patřila Petlice Ludvíka Vaculíka, vynikající edičním programem i vzornou redakční úpravou. Svá díla zde zveřejňovali víceméně všichni členové disentu, vycházela poezie, práce prozaické, dramatické i filozofické. Důležitá byla i edice Expedice manželů Havlových, Česká expedice nebo Pražská imaginace. Celkový počet edicí lze odhadovat na desítky. Od osmdesátých let se k samizdatové literatuře přidaly literární časopisy, věnující prostor spřízněným autorům i odborné kritice. Mezi nejdůležitější patřil Kritický sborník, Obsah, Host, Akord, Vokno a ke konci osmdesátých let Revolver Revue.

Kromě literární tvorby se metodou samizdatu vydávaly i odborné publikace z oborů, které byly režimu nepřijatelné, a to zejména náboženství (např. teologické texty), v menší míře např. ekologie a ekonomie. Vydavatelé samizdatu často spolupracovali s exilovými vydavateli tak, že po prvním samizdatovém vydání bylo dílo vydáno a vytisknuto profesionálně v zahraničí a za železnou oponu pašováno. Pro tuto formu se používal méně častý výraz „tam-izdat“.

Edice Petlice

Petlice byla samizdatová edice, kterou roku 1972 založil Ludvík Vaculík s cílem publikovat literární práce českých (a v několika případech i slovenských) autorů a autorek, jejichž tvorba v Československu nemohla v období normalizace oficiálně vycházet. Vybrané texty byly strojopisně opisovány a množeny pro účel málonákladových vydání. Do roku 1990, kdy Ludvík Vaculík existenci edice ukončil, takto vydal a rozšířil téměř čtyři sta titulů. Vedle vlastních děl vydával například díla spisovatelů Ivana Klímy, Václava Havla, Karola Sidona, Pavla Kohouta, Edy Kriseové, Lenky Procházkové, filosofa Jana Patočky nebo básníků Jaroslava Seiferta, Josefa Hiršala, Jiřiny Haukové nebo Karla Šiktance. Prózy Bohumila Hrabala v edici vycházely bez autocenzurních zásahů, ke kterým byl dotlačen v případě jejich oficiálního vydání. Edice příležitostně vydávala i texty pro mládež, cestopisy Jiřího Hanzelky s Miroslavem Zikmundem a Jana Štolby, případně reportáže a fejetony. Zanikla v roce 1990.

Ludvík Vaculík

Edice Expedice

Strojopisná ediční řada pro nezávislou literaturu, založená v roce 1975 Václavem Havlem. Svého času poskytla prostor mnoha dílům všelikých názorových proudů. Vyšly zde práce filozofa a teoretika výchovy Radima Palouše, filozofa Ladislava Hejdánka, Zdeňka Neubauera, literárního kritika Jana Lopatky, Václava Bělohradského, dále díla undergroundových autorů – Egon Bondy, Ivan Martin Jirous aj. V roce 1985 zde byla vydána antologie básníků nejmladší generace (uspořádal Andrej Stankovič) – např. Petr Placák a Jáchym Topol. Expedice vydala kolem tří stovek svazků.

zdroj Wikipedie

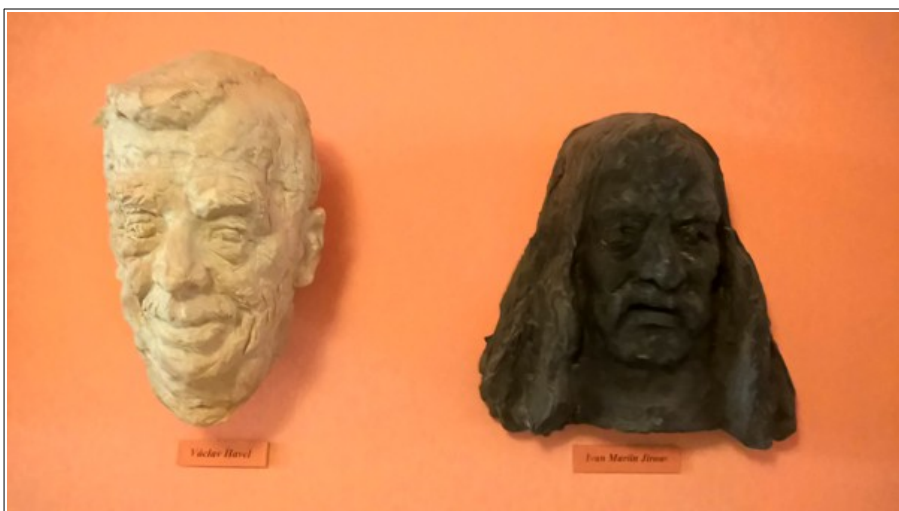
Český literární samizdat: Unikátní knihovna Libri prohibiti

autor: Milan Valden

Knihovna československé exilové a samizdatové literatury Libri prohibiti sídlí v Praze na Senovážném náměstí č. 2. Vznikla z potřeby soustředit dříve zakázanou produkci exilových a samizdatových vydavatelů. Veřejnosti byla otevřena za přítomnosti prezidenta Václava Havla dne 22. října 1990.

Zakladatelem knihovny Libri prohibiti je Jiří Gruntorád. Základem sbírek se stala jím vydávaná samizdatová Edice Popelnice. Název knihovny převzal Jiří Gruntorád od vydavatele ostravské strojopisné edice Libri prohibiti (1972-1988) Jaromíra Šavrdy. Knihovna je největší sbírkou zakázaných a exilových knih, dokumentů, časopisů a dalších materiálů v Česku.

Jiří Gruntorád se narodil 21. září 1952 v Praze. Po základní škole se učil lesářem, později pracoval jako lesní dělník či průvodčí tramvaje, zedník, topič nebo skladník. Po podepsání Charty 77 v roce 1979 byl dvakrát uvězněn. Nejprve ho odsoudili na tři měsíce zástupně za nedovolené držení zbraně (při domovní prohlídce u něj však našli jen spoustu samizdatů!). Nedlouho po propuštění ho čekalo druhé uvěznění, tentokrát na čtyři roky za podvracení republiky, jehož se měl dopustit tím, že rozšiřoval hudební nahrávky a opisy literárních textů. Roky 1981 až 1983 strávil ve věznici v Minkovicích, kde vězni pracovali v těžkých podmínkách pro výrobce bižuterie. V průběhu výkonu trestu byl dozorcí bit, a když si na to stěžoval, přidali mu k trestu čtrnáct měsíců s tím, že se sám zranil, aby mohl dozorce neprávem

Podobizny V. Havla a I. M. Jirouse u vstupu do knihovny.

obvinit. Po tomto incidentu ho soudně přeřadili do třetí nápravně-výchovné skupiny (tedy nejpřísnější) a následujících čtrnáct měsíců ho věznili ve Valdicích. Dodatečný trest mu pak byl v roce 1985 soudem zrušen. Po propuštění žil další tři roky v režimu tzv. ochranného dohledu, v rámci kterého nesměl v nočních hodinách opustit Prahu 2. Pracoval jako topič, ale i z této práce ho z politických důvodů nakonec propustili... Z valdického vězení propašoval na motácích část Labutích písní Ivana M. Jirouse.

V roce 1978 založil Jiří Gruntorád samizdatovou Edici Popelnice, kterou vyjma let, kdy byl vězněn, také řídil, a to až do roku 1989. Tato edice pokrývala široké spektrum nezávislé literatury včetně překladů. Gruntorádovým původním záměrem bylo rozšiřovat obtížně dostupné texty vydané jak v jiných samizdatových nakladatelstvích, zejména v Edici Petlice a Edici Expedice, tak mimoedičně.

V Edici Popelnice vyšlo celkem 124 titulů. Prvním byla v té době veřejně dosud nepublikovaná sbírka Jaroslava Seiferta *Morový sloup*. Dále zde vyšlo např. osmnáct titulů z díla Egona Bondyho, romány a novely Bohumila Hrabala, Pavla Kohouta, Vlastimila Třešňáka, Ludvíka Vaculíka (*Morčata* a *Český snář*), divadelní hry a eseje Václava Havla, básnické sbírky a skladby Zbyňka Hejdy, Ivana M. Jirouse, Karla Kryla, Karla Pecky a Bohuslava Reynka a práce Milana Knížáka aj. Z jiných samizdatových či exilových edic převzal Gruntorád též díla Jiřího Gruši, Edy Kriseové, Oldřicha Mikuláška (*Agogh*), Karola Sidona, Jana Skácela (*Chyba broskví*), Josefa Škvoreckého (*Tankový prapor*) či Josefa Topola (*Sbohem, Sokrate!*). Celkem 33 titulů vyšlo v edici v prvním samizdatovém vydání. Z překladových titulů zde vyšla např. díla Arthura Koestlera a George Orwella, soubor statí Alexandra Solženicyna nebo poema *Rekvie* Anny Achmatovové. V prvních třech letech vycházelo v Edici Popelnice až třicet svazků ročně, pak kolem deseti ročně. Náklad byl obvykle 12-15 kopií (jeden opis), v některých případech až 28 kopií (dva opisy). Zhruba dvacet titulů vyšlo ve více vydáních (např. Hrabalův *Něžný barbar*). Originál a první kopie byly ponechány v archivu.

Jiří Gruntorád, zakladatel knihovny Libri prohibiti.

a členů Společnosti Libri prohibiti, z příjmů za poskytované služby a za prodej knih a katalogů.

Knihovna dlouhodobě naplňuje cíle, kvůli kterým vznikla: kompletovat produkci exilu i samizdatu, včetně nosičů zvukových i obrazových záznamů. Vzhledem k unikátnosti některých materiálů, které se knihovně podařilo získat (a v některých případech i zachránit před zkázou) a které nejsou dostupné nikde jinde v republice ani ve světě (z větší části jsou evidované v elektronické podobě), má knihovna zásadní význam pro zlepšení informovanosti v mnoha oblastech. Kromě literatury a literární vědy také v historii, politologii, filozofii, teologii, sociologii, kulturní i politické publicistice, lidských právech a mezinárodních vztazích atd. Knihovnu navštěvují zájemci z mnoha zemí, studenti a vědeckí pracovníci mnoha odborných institucí. Do studovny přichází denně až deset uživatelů, mnoho konzultací poskytuje knihovna také písemně, telefonicky a elektronickou poštou. Služeb knihovny využívají různé instituce doma i v zahraničí, vědeckí pracovníci, studenti středních a vysokých škol, Český rozhlas, Česká televize, některá vydavatelství, novináři i další zájemci. Materiály pro své diplomové práce si zde hledají studenti čeští i zahraniční.

Knihovnu tvoří fondy samizdatové a exilové literatury, archiv dokumentů, osobní fondy a audiovizuální oddělení. Dnes je zde soustředěno a zpracováno přes 42 000 knihovních jednotek a přes 3520 titulů periodik. Sbírkou rozšiřují nákupy, výměny, trvalé zápůjčky a dary příznivců z domova i ze zahraničí. Z cenných unikátů a zapůjčených materiálů pořizuje knihovna kopie, a to i elektronické, které poskytuje zájemcům k prezenčnímu studiu.

Knihovní fond je rozdělen do jedenácti částí:

- české samizdatové monografie a časopisy (fond má kolem 18 000 knihovních jednotek z 50. až 80. let, sbírka časopisů čítá 440 titulů, všechna významná periodika jsou kompletní);
- české exilové monografie a časopisy (fond zahrnuje 8200 knihovních jednotek, dále 940 titulů čs. exilových periodik);
- monografie a časopisy 1. a 2. odboje (přes 100 knihovních jednotek legionářské literatury z 1. světové války, přes 1070 monografií čs. válečného exilu z let 1939-1945 a 140 titulů časopisů z období 1. a 2. světové války);
- cizí samizdatové monografie a časopisy (520 knihovních jednotek slovenského a 1940 knihovních jednotek polského samizdatu, 50 titulů slovenských a 328 titulů polských periodik, okrajově je zastoupen i ruský samizdat a periodika z bývalé NDR);
- cizí exilové monografie a časopisy (přes 1030 knihovních jednotek slovenských exilových monografií a 60 titulů časopisů, 610 svazků monografií ruského a ukrajinského exilu z let 1920-1990 s více než 35 tituly časopisů);
- cizojazyčné monografie a časopisy (fond cizojazyčných knih se vztahem k Československu a dalším komunistickým zemím nebo k problematice lidských práv, včetně překladů z češtiny, má 4300 svazků a 700 titulů časopisů);
- krajanské monografie a časopisy (více než 670 knihovních jednotek a několik desítek titulů periodik vydávaných krajany především v Rakousku, USA a bývalé Jugoslávii);
- česká a slovenská domácí periodika od 60. let do současnosti (mj. kolekce více než 200 titulů novin a časopisů ze srpna 1968);
- dokumentace a archiv;
- příruční knihovna – tematická a sekundární literatura (celkem přibližně 5400 položek);
- audiovizuální oddělení.

Exilová literatura

Spisovatelé, kteří odešli do zahraničí, byli v mnohem lepší situaci než v roce 1948. V roce 1968 už byl západ připraven a chtěl slyšet, co se v zemích socialistického bloku děje. Navíc měli exulanti podporu z domova a měli na něj vazby, nebyli rozhádní, což bylo způsobeno tím, že většina z nich vyrostla (spisovatelsky) v kulturní jednotě, prošla si obdobím víry v socialismus a následnou deziluzí, měli společného nepřítele – vládnoucí režim. Přes tyto všechny sjednocující prvky byly patrné velké rozdíly v myšlení mezi lidmi žijícími v Československu a v exilu, tyto rozdíly vynikly zejména v roce 1990, kdy se mnozí z nich vrátili, či přijeli na návštěvu.

Již v r. 1971 vzniklo nakladatelství Sixty-Eight Publishers (založené J. Škvoreckým a jeho ženou Z. Salivarovou) a Index v Kolíně nad Rýnem, který založili Adolf Müller a Bedřich Utitz. Daniel Stroj založil v Mnichově nakladatelství Poezie mimo domov, ve Švýcarsku vzniklo nakladatelství Konfrontace (Antonín Petr Pašek), které mimo jiné vydávalo i několik časopisů. Ve druhé polovině 80. let bylo založeno v Scheinfeldu (Německo) Dokumentační středisko československé nezávislé literatury. Množství těchto center, spolu s odlišnými názory (nejen politickými, ale i etickými, atp.) vedlo k jisté roztříštěnosti exilu, jistým pojítkem mezi nimi byly rozhlasové stanice Hlas Ameriky a Svobodná Evropa, dalším jednotícím prvkem byly všeobecně uznávané časopisy jako např. Listy (Pelikán; Řím) a Svědectví, Proměny a víceméně katolické Studie.

Je důležité si uvědomit, že v těchto nakladatelstvích nevycházeli pouze exiloví autoři, ale i zakázaní autoři, popř. zakázaná díla oficiálních autorů. Hlavním problémem těchto nakladatelství byly velmi nízké náklady jednoho vydání: u Sixty-Eight publisher zhruba 1500-2000 ks na jedno vydání, Poezie mimo domov jen 250-500 ks. Větších nákladů dosahovali pouze u překladů českých děl. Toto je poměrně zajímavé a ukazuje to na fakt, že většina českých emigrantů splynula s cizím prostředím.

Někteří spisovatelé nesli nové prostředí velmi těžce a přestali zcela tvořit (např. Karel Michal, Karol Sidon), jiní začali psát v jiném jazyce a stali se tak částí nové kultury (Ludvík Aškenazy), jiní se časem přestali k Československu hlásit a zcela splynuli s cizí kulturou (Milan Kundera).

Narození v červnu

Markýz de Sade, celým jménem Donatien Alphonse François, markýz de Sade (2. červen 1740 – 2. prosinec 1814) byl francouzský šlechtic, autor řady zčásti pornografických, zčásti filosofických knih. Z jeho jména byl odvozen pojem sadismus.

Pocházel ze starobylého jihofrancouzského šlechtického rodu. Jeho otcem byl hrabě Jean-Baptiste-François-Joseph de Sade a matkou Marie-Éléonore de Maillé de Carmen, která byla z příbuzenstva rodu Condé-Bourbon. Také proto se místem jeho narození stal pařížský palác Condé, kde vyrůstal až do roku 1744, kdy se dostal do konfliktu s princem Louis-Josephem de Bourbon a v důsledku toho bylo nutné místo jeho bydliště změnit. Odjel tedy ke své babičce do Avignonu, avšak kvůli svému chování ani zde dlouho nevydržel a byl poslán na zámek Saumane, který spravoval jeho strýc abbé de Sade. Od svých 10 do 14 let navštěvoval v Paříži školu řádu jezuitů Lycée Louis-le-

Grand, poté nastoupil do Školy lehké kavalérie ve Versailles a 5. prosince 1755 byl promován v hodnosti druhého poručíka Královské pěší gardy. V letech 1757-1763 se účastnil sedmileté války, ale hned po jejím skončení odešel z vojenských služeb. Z důvodu tíživé finanční situace rodiny de Sade bylo nutné hledat finančně zaopatřenou nevěstu. Nejvhodnější se jevila Renée-Pélagie de Montreuil, s níž se také de Sade 17. května 1763 oženil. Rod de Montreuil neměl zdaleka takovou prestiž jako de Sade, ale byl o to bohatší, což v danou chvíli rozhodovalo. Spořádaný manželský život však netrval dlouho. Již 18. října 1763 umožnil svým činem vznik prvního z řady skandálů, které měly následovat později. Do své chaty si nechal pozvat prostitutku Jeanne Testardovou. To samo o sobě pro muže jeho poměrů tolik výjimečné nebylo, de Sade se však nespokojil pouze s běžnými službami a nutil Testardovou snášet bičování. Ta se po události obrátila na policii a de Sade byl 29. října zatčen a ve Vincennes vězněn do 13. listopadu 1763, kdy král Ludvík XV. podepsal příkaz k jeho propuštění. Další událost, kterou si de Sade přivodil nemalé problémy, se stala na konci července 1772 v Marseille. Spolu se svým sluhou a dalšími pěti ženami pořádal v bytě jedné z účastnic – Marietty Borellyové – orgie a samozřejmě se neobešel bez biče. Nejhorší však bylo, že ženám podával kantharidin (přírodní jed působící v malém množství jako afrodiziakum, vyrábí se ze španělské mušky) a vinou neúměrného dávkování došlo u dvou z nich k vážným zdravotním problémům. De Sade byl poté viněn z úmyslného pokusu o otrávení. Aby se vyhnul dalšímu zatčení, odjel se svým sluhou Latourem a švagrovou Anne-Prospére de Launay do Itálie. V té době, 11. října 1772, nejvyšší soud v Aix-en-Provence uznal Sada i jeho sluhu vinným ze zločinu travičství a sodomie. Oba byli odsouzeni k trestu smrti, ale z důvodu jejich nepřítomnosti došlo k vykonání poprav v zastoupení figurínami. Madame de Montreuil, která už měla právě dost problémů se svým zetěm, využila svého vlivu k zařízení jeho zatčení v Itálii. Dle jejích představ měl být na náklady rodiny de Montreuil tiše vězněn až do smrti. 9. prosince byl de Sade opravdu zadržen a odvezen do pevnosti Miolans. 30. dubna 1773 se mu však podařilo přelstít dozorce a utekl zpět do Francie. Uchýlil se na svůj zámek, ale 26. srpna ho policie zadržela a uvěznila ve Vincennes. Z důvodu velmi špatného stavu bylo rozhodnuto o zrušení vězení ve Vincennes a markýz de Sade se 29. února 1784 stěhoval do Bastily. Tím také začalo jeho tvůrčí období. Poté, co se k moci dostal Napoleon Bonaparte, se Sadova situace v osobním životě začala poněkud zlepšovat. Ale ne na dlouho. V březnu 1801 byl opět zatčen. Tentokrát za vydání knih Justina a Julietta. Bylo rozhodnuto, že zbytek života stráví v ústavu v Charentonu. Na konci roku 1814, ve věku 74 let, po celkem třinácti letech ve vězení, Sade v Charentonu umírá.

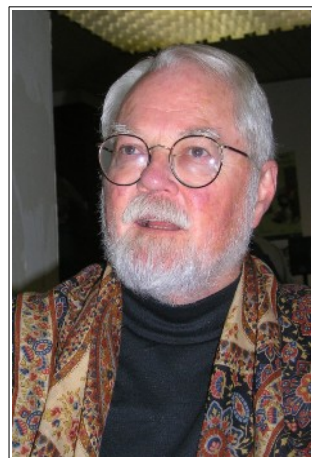
Po celé 19. století byl zapomenut a jeho tvorba byla znovuoživena až počátkem 20. století, vydání většiny ze svých knih se nedočkal. Celým jeho dílem se vine nejen popis opravdu nejruznějších úchylek – korunovaný sadismem – ale také statě větší mírou filozofické, menší dokonce politické. Zatímco ty druhé působí již zastarale, první, filozofické jsou až obdivuhodně nadčasové a nejen to; jsou nesmírně přesné a výstižné, co se zachycení opravdové povahy člověka jako živočišného druhu týče.

120 dnů Sodomy, Markýz de Sade román napsal, když byl uvězněn v Bastille, mezi 22. 10.-28. 11. 1784. Jedná se o jednu z nejskandálnějších knih v historii, plnou těch nejzvrácenějších sexuálních úchylek, od pedofilie až po kruté mučení a další zvěrstva. Poprvé byla vydána až roku 1905. Pro svůj obsah plný sexuálního násilí a vulgarismů byla dlouhou dobu v mnoha zemích zakázána.

V románu vystupují čtyři hlavní postavy – vévoda z Blangis a jeho bratr biskup, prezident Curval a finančník Durcet. Všichni jsou muži středního věku a velmi dobře finančně zajištěni. Již mají za sebou řadu sexuálních zkušeností takřka všeho charakteru – od pedofilie po těžké sadistické praktiky. Rozhodnou se, že uspořádají 120 dní trvající setkání, během něhož se budou pořádat orgie a pitky. Jako místo konání je vybrán Durcetův zámek ve Švýcarsku. Po pečlivém výběru se v něm 30. října společně se čtyřmi pány shromáždí 8 dívek a 8 chlapců ve věku 12-15 let a 8 souložníků přibližně o deset let starších. Jsou zde přítomny manželka vévody a zároveň dcera Durceta, žena Durceta a prezidentova dcera, manželka prezidenta a dcera vévody, a biskupova dcera. Dále jsou vybrány čtyři prostitutky staršího věku, které mají za sebou řadu sexuálních zkušeností, převážně sadistického ražení. Dále jsou v zámku přítomny čtyři služebné a čtyři postarší ženy, které hrají úlohu dozorkyň nad ostatními. 30. října poté, co se všichni tito lidé shromáždí v zámku, jsou zazděny okna a dveře, a všem přítomným je přečten zákoník, který mezi sebou čtyři přátelé uzavřeli. Je určeno, že následujících třicet dní bude Duclosová, první vypravěčka, bavit večer tři pány svým vyprávěním. Poté, co odvypráví většinou pedofilní či sadistický příběh, čtyři pánové začnou totéž provozovat se svými ženami, souložnicemi, souložníky i samotnými vypravěčkami. Večer se pořádají pravidelné orgie spojené s nadměrným pitím alkoholu. První měsíc je každý den v knize podrobně líčen. Avšak následující tři měsíce jsou jen jakýmsi výčtem bodů, co se každý den stalo a o čem bylo vypravěčkami vyprávěno. Román totiž de Sade nestihl dokončit. I z těchto bodů se však dá dobře vyčíst, co se v zámku dělo. Každý den se stupňovala hrubost ve vyprávění vypravěček a tak stoupala hrubost i čtyř pánů. Koncem třetího měsíce začali páni trhat souložnicím zuby a řezat články prstů i jiné zvrhlé věci, u kterých se ukájeli. Když začnou lámat ruce a řezat dívkám i vlastním dcerám a manželkám prsy, většina z nich pochopí, jaký osud všechny čeká. 12. dne čtvrtého měsíce zabijí jednoho ze souložníků. V zabíjení pokračují, konečný počet obětí se vyšplhá na 30 z celkem 46 přítomných.

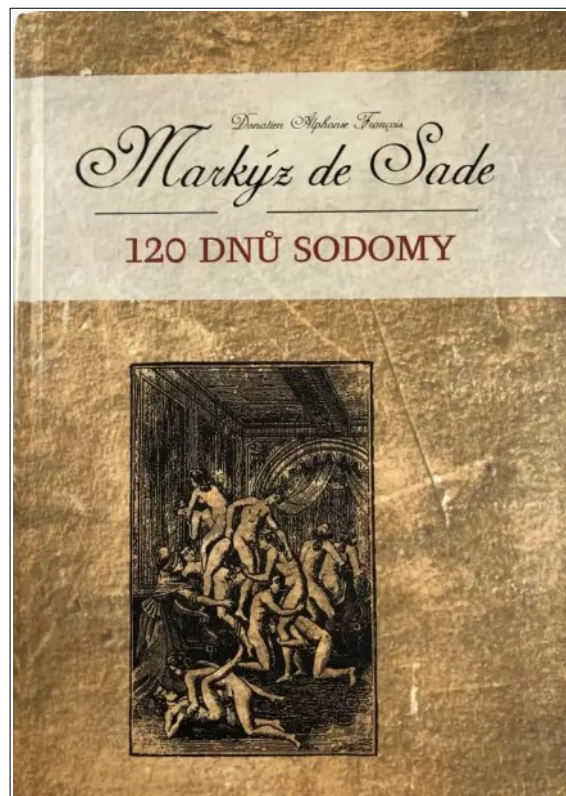
v naší knihovně: *120 dnů Sodomy*

Robert Lee Fulghum [Fuldžum] (4. červen 1937) je americký spisovatel, unitářský pastor, filosof, učitel, zpěvák, malíř atd. Popularitu si získal především svými knížečkami s drobnými úvahami. Nejznámější

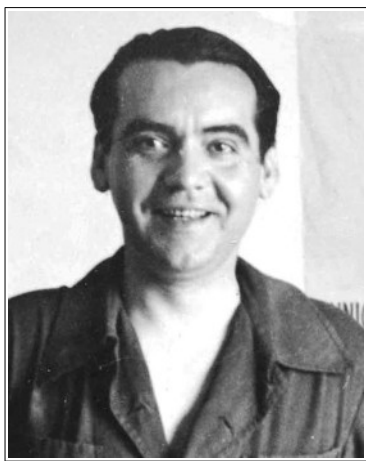

z jeho statí je *Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce*. Jde o člověka mnoha povolání a schopností. Má několik vysokoškolských diplomů, ale mluví o sobě jako o samoukovi, jehož něčemu naučila teprve škola života. Čtyřikrát objel svět, strávil dlouhý čas jako mnich v zen-buddhistickém klášteře. Ovládá hru na hudební nástroj mandocello. Posledních 20 let rovněž učí kreslení. Má 4 děti, jeho syn Hunter S. Fulghum je také spisovatelem. V současné době během roku střídavě žije se svojí manželkou na houseboatu na Lake Union v Seattlu, městečku Kolymbari na řeckém ostrově Kréta nebo na samotě v horách Moabu v Utahu, kde se věnuje psaní. Jeho fejetony jsou často sentimentální, oslovují mnoho lidí, protože Robert Fulghum píše o tom, co míváme každý den, aniž bychom se zastavili. O tom, co se týká všech společně, ale každého zvlášť. O tom, co toužíme sdílet, ale co dusíme někde uvnitř nás a skrýváme jako skvrnu na košili. Píše o životě, o maličkostech, které ten život tvoří. On samozřejmě píše o tom svém. Konkrétně, a přesto obecně.

v naší knihovně: *Ach jo, aneb, Některé postřehy z obou stran, Možná, možná ne, Od začátku do konce, Opravář osudů, Opravdová láska, Poprask v sýrové uličce, Už hořela, když jsem si do ní lehal, Věčná dobrodružství Kapitána Školky, Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce*

Federico García Lorca [García Lorca] (5. červen 1898 – 19. srpen 1936) byl španělský básník a dramatik.

Byl jednou z vůdčích postav generace 27. Byl zastřelen frankisty v Granadě. Federico García Lorca se narodil v malé vesničce Fuente Vaqueros poblíž Granady ve španělské provincii Andalusie do rodiny zámožného statkáře. Měl bratra a dvě sestry. Jako dítě byl často nemocný, ale velmi vnímavý a všestranně talentovaný. Již od čtyř let chodil do školy, měl hudební nadání a dlouhá léta se věnoval hře na kytaru a na klavír. V roce 1909 se rodina přestěhovala do Granady, kde Federico studoval na koleji Nejsvětějšího srdce Ježíšova. Po maturitě v roce 1914 se zapsal ke studiu práv na tamní univerzitě. Navázal přátelské styky se známými osobnostmi granadského kulturního prostředí a stále více inklinoval k literatuře a vlastní tvorbě. Svě první verše napsal asi v roce 1916. Se svými spolužáky podnikl několik cest po Andalusii, které mu byly inspirací pro sbírku cestopisných próz a esejí. Knížku lyrických próz s názvem *Dojmy a krajiny* vydal vlastním nákladem

v roce 1918. V Barceloně se konala výstava jeho 24 kreseb a byla uvedena premiéra jeho hry. Federico García Lorca se stal jedním z nejpobulárnějších španělských básníků, když v roce 1928 vyšla jeho slavná sbírka *Cikánské romance*. V létě 1936 odjel jako obvykle do Granady ke své rodině, kde ho zastihla občanská válka. Rodina sympatizující s republikány se ocitla v ohrožení. Jeho švagr, který byl krátce před fašistickým pučem zvolen starostou Granady, byl zatčen a popraven. Federico García Lorca se skrýval v domě svého známého, ale 16. srpna 1936 ho pravicoví povstalci zatkli a o tři dny později byl popraven. Byl pochován v hromadném hrobě spolu s dalšími popravenými na cestě mezi vesnicemi Viznar a Alfacar. Podle oficiální zprávy podlehl zraněním, které utrpěl při bojových akcích. Po své smrti se Federico García Lorca stal jedním ze symbolů boje proti fašismu. Jeho ostatky dosud nebyly nalezeny. Počátkem 21. století bylo uskutečněno několik neúspěšných pokusů o nalezení místa hromadného hrobu.

Za vlády diktátora Franca (1936-1975) byla jeho díla zakázána, jeho jméno se však nepodařilo vymazat z povědomí lidí. Teprve v roce 1953 bylo vydáno jeho kompletní dílo, ovšem v silně cenzurované podobě. Jeho tvorba je ovlivněna především andaluským folklórem, dále je z jeho díla patrný i vliv surrealismu, jeho kombinace avantgardních prvků s lidovou slovesností jižního Španělska (Andalusí) je ojedinělá.

v naší knihovně: Uzavřený ráj

Stanislav Kostka Neumann, křtěný Stanislav Jan Konstantin Václav Bohudar (5. červen 1875 – 28. červen

1947), byl český novinář a básník, literární i výtvarný kritik a překladatel z francouzštiny a ruštiny. V listopadu 1945 byl jmenován národním umělcem. Narodil se v Praze. Byl synem Stanislava Neumanna, žižkovského advokáta a staročeského poslance Říšské rady a Českého zemského sněmu, jenž pocházel z patricijské rodiny německo-polské, ale hlásil se k české národnosti. Básníkova matka Karolina Neumannová, rozená Eichlerová, byla dcera prostého obuvníka. Advokát Neumann ztratil všechny své úspory v jakémsi nezdařeném podnikání, v roce 1880 zemřel a zanechal rodinu zchudlou. Jeho manželky a malého Stanislava se ujaly dvě zámožnější advokátovy sestry. V roce 1887 začal studovat na gymnáziu v Žitné ulici. Živý zájem o literaturu projevoval již na gymnáziu. V kvintě vydával spolu s několika přáteli studentský časopis *Vlast*, v sextě redigoval obdobný časopis *Slavia*. V těchto hektografovaných časopisech publikoval své první básně i povídky. Jeho

sympatie patřily od studentských dob pokrokovému hnutí, aktivně se účastnil politického života mezi radikální mládeží, stýkal se s dělníky a navštěvoval sociálnědemokratické schůze. Při procesu s Omladinou patřil mezi obviněné. Dne 6. září 1893 byl uvržen do vyšetřovací vazby jako jeden z vůdců „tajného spolku Omladina“. Hned v prvních dnech vazby písemně oznámil, že vystupuje z římskokatolické církve. Ve vazbě byl čtyři měsíce, pak byl propuštěn na kauci. Dne 14. února 1894 byl odsouzen pro dvojnásobný zločin rušení veřejného pokoje a pro přečin tajného spolčování na 14 měsíců do těžkého žaláře. Dne 25. dubna nastoupil svůj trest v trestnici Plzeň-Bory. V roce 1899 uzavřel civilní sňatek s Kamillou, roz. Krémovou; měli dvě děti, dceru a syna. Olšanská vila, ve které žili, se stala střediskem anarchistické bohémy, ale víceméně pravidelně ji navštěvovala i řada dalších literátů. V roce 1904 se rozpadlo jeho první manželství a S. K. Neumann odešel se svou novou družkou, Boženou Hodačovou, do Vídně. V roce 1922

se jeho manželství s Boženou Hodačovou též rozpadlo. Od roku 1924 až do roku 1934 žil v Čerčanech. Ve třicátých letech vážně onemocněl, léčil se v Poděbradech a toto město bylo od roku 1934 až do okupace i jeho domovem. Během druhé světové války pobýval v ústraní na venkově ve Vápenném Podole v Železných horách. Unikál tak pozornosti gestapa. Po osvobození žil v Praze, ve vile Hercovka v Libni. V listopadu 1945 byl jmenován národním umělcem. Zemřel 28. června 1947 v Praze. Pohřben byl v rodinné hrobce na Olšanských hřbitovech, spolu se svými rodiči a dalšími příbuznými.

Ve svém díle bojoval proti maloměšťáctví. Rovněž měl odpor k teismu, a proto někdy psal básně jako parafráze modliteb. Oslavoval člověka, život, zemi, slunce; radosti a krásy. Používal nerýmovaný volný verš. Počet veršů i slov je také, spolu s rytmem, nepravidelný. Slova jsou zdůrazňována svým samostatným postavením na řádku, popřípadě svým opakováním. Ve svých textech přinášel neobvyklá slovní spojení, obrazy a metafory.

v naší knihovně: *Láska, Nové zpěvy, S městem za zády, Sonáta horizontálního života, Ve znamení ženy*

Ken Follett (5. červen 1949) je britský spisovatel, autor thrillerů a historických románů.

V sedmdesátých letech minulého století se Ken Follett dostal do tíživé finanční situace. Potřeboval peníze na opravu auta, a tak se rozhodl, že zkusí něco stvořit. Jeho přítel napsal detektivku a dostal za ní 200 liber. Ken, tehdy ještě mladý reportér listu London Evening News, usoudil, že by si tak mohl trochu vylepšit příjem. První kniha, již napsal pod pseudonymem, měla poměrně slušný úspěch a vynesla mu něco potřebných peněz, ale na opravdový úspěch si musel počkat do roku 1978, kdy vydal – už pod vlastním jménem – román *Oko jehly*. Kniha se setkala s výtečným ohlasem, skvěle se prodávala a vznikl podle ní film.

Z následující řady thrillerů se mnohé rychle staly bestsellery a například *Klíč k Rebece* nebo *Muž s podivnou minulostí* se zařadil mezi klasická díla populární literatury. Je pozoruhodné, že tak plodný autor jako Ken Follett dokáže stále přicházet s novými nápady. Odvážně se pouští do natolik rozdílných témat, jako je stavba středověké katedrály v románu *Pilíře země*, studená válka ve *Smrtícím kódu*

či dánský odboj za druhé světové války v *Nočním letu* (v češtině též jako *Sršeň létá v noci*).

v naší knihovně: *Hranice věčnosti, Kavky, Kladivo ráje, Klíč k Rebece, Kolo štěstěny, Muž s podivnou minulostí, Na věky věků, Ohnivý sloup, Oko jehly, Pád titánů, Pilíře země, Propustka na svobodu, Skandál s Modiglianem, Třetí dvojče, Večer a jítro, Zima světa*

Alexandr Sergejevič Puškin (6. červen 1799 – 10. únor 1837) byl ruský básník, prozaik a dramatik. Byl představitel romantismu a bývá považován za zakladatele moderní ruské literatury.

Jeho otec Sergej Lvovič Puškin pocházel ze starého ruského šlechtického rodu. Jeho vychovatelé byli hlavně Francouzi, takže až do deseti let mluvil převážně francouzsky. S ruským jazykem se seznámil zejména díky komunikaci se svou chůvou Arinou Rodionovnou, kterou měl velmi rád a byl k ní více připoutaný než k vlastní matce. Studoval v Carském Selu na prestižním lyceu pro šlechtice, kde k jeho učitelům patřil mj. bratr revolucionáře Jeana Paula Marata a také liberál a kantovec Alexandr Petrovič Kunitsyn, který ho ovlivnil nejvíce a Puškin mu později věnoval i báseň 19. říjen. V Carském Selu, v patnácti letech, také napsal svou první báseň. Zde se rovněž začal politicky angažovat, sympatizoval s děkabristy, uctíval francouzské osvícence, zejména Voltaira a Diderota. Byl členem

literárního spolku Zelená lampa a Arzamas. V roce 1820 vydal svou první dlouhou báseň *Ruslan a Ludmila*. Jeho báseň *Óda na svobodu* (a několik dalších podobných, politicky provokativních básní) přiměla ruského cara Alexandra I. poslat v roce 1820 Puškina do vyhnanství, nejprve na Kavkaz, později na Krym a poté do Moldávie. V Kišiněvě se stal zednářem a napsal zde také svou nejslavnější hru, drama *Boris Godunov*. Zůstal v Kišiněvě až do roku 1823, poté se přestěhoval do Oděsy, kde se opět střetl s vládou, která ho v letech 1824 až 1826 poslala do exilu na venkovské panství jeho matky nedaleko Pskova. Car Mikuláš I. projevil vůči Puškinovi velkorysost a pozval ho dokonce k osobnímu rozhovoru. Po tomto setkání získal možnost volného pohybu. Puškin poté začal pracovat jako carský titulární rada

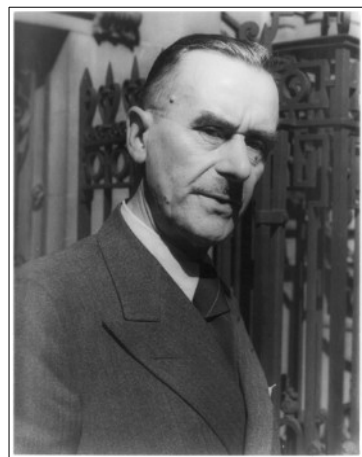
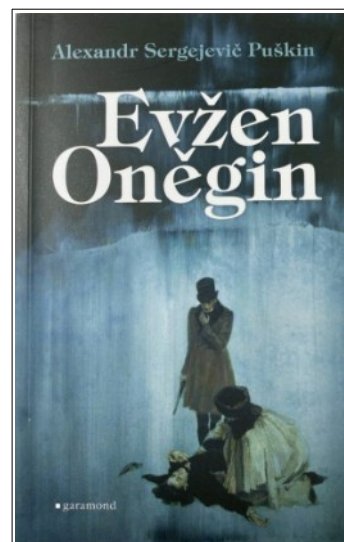
Národního archivu v Moskvě. Žil v Moskvě v privilegovaném postavení. Proslul zde mimo jiné jako vášnivý hazardní hráč. Kvůli hazardu se často dostával do dluhů. Nezřídka se též účastnil soubojů kvůli uražené cti, za svůj život jich měl absolvovat dvacet. V roce 1828 se seznámil s proslulou moskevskou kráskou Natalií Nikolajevnou Gončarovovou, tehdy šestnáctiletou, a stali se milenci. Podzim roku 1830 strávil v karanténě na rodinné usedlosti Velké Boldino v Nižněnovgorodské oblasti, protože v Moskvě zuřila epidemie cholery. Puškin sem odjel koncem srpna a během tří měsíců právě zde napsal přibližně 50 básní, dramát, povídek, epigramů, překladů a dalších děl, z nichž některé se v rámci jeho tvorby řadí k těm nejhodnotnějším. Roku 1831 se odstěhoval do Petrohradu, kde se oženil s Natalií. Dne 8. února 1837 se Puškin utkal v souboji na pistole s milencem a švagrem své ženy a pozdějším francouzským diplomatem Georgesem d'Anthèsem. Ten byl přesnějším střelcem a střelil Puškina do břicha. Puškin byl v hrozných bolestech odvezen domů, kde carův osobní lékař prohlásil jeho stav za beznadějný. Zemřel o dva dny později. Pohřben byl na půdě Svjatogorského kláštera v dnešním městě Puškinskije Gory nedaleko Pskova, po boku své matky.

Evžen Oněgin je román napsaný ve verších. Je to jedna z klasických knih ruské literatury a její hrdina sloužil za vzor mnoha jiným ruským literárním hrdinům. Byla publikována jako seriál mezi lety 1823 až 1831. První souborná edice byla vydána v roce 1833.

Titulní postava románu, Evžen Oněgin – mladý floutek z vyšší společnosti, který tráví své petrohradské dny dílem v nečinnosti, dílem návštěvami různých plesů a večírků plných konvencí a přetvářky, opouští rušný společenský život velkoměsta, který ho již stejně nudil, a stěhuje se na venkovské sídlo, které zdědil po svém strýci. Jedinou společností je mu básník Lenský. Ten ho seznámí s rodinou Larinů, chce mu totiž představit svou milou nastávající, Olgu. U nich potká Oněgin Taťánu, která se do něj osudově zamiluje. Taťána mu napíše dopis, kde se vyznává ze své lásky. Oněgin neodpovídá. Později se potkají a Oněgin Taťáně vysvětluje, že ji nechce, protože ví, že časem by jeho láska opadla a manželství by nebylo šťastné. Později je Lenským pozván k Larinovým na oslavu Taťánina svátku. Z večírku je ale otrávený, a tak se rozhodne vyjádřit svůj vzdor nešťastným způsobem – celý večer tančí s Olgou. Rozhněvaný Lenský vyzve Oněgina na souboj. V souboji je Lenský zabit. Po této nešťastné smrti bývalého přítele Oněgin uniká, putuje po Rusku. Nakonec zamíří zpět do Petrohradu, kde potká Taťánu, nyní již manželku významného šlechtice a jednu z vůdčích osobností společenské scény. Stala se z ní chladná zklamaná žena. Nyní se dvoří Oněgin jí. Napíše jí několik dopisů, zůstanou bez odpovědi. Nakonec jí vyznává lásku, ale Taťána, ačkoli jej dosud miluje, odmítá jeho city. Je vdaná za jiného a tomu chce zůstat věrná.

Evžen Oněgin je vrcholné Puškinovo dílo. Je použita takzvaná oněginská sloka, skládající se ze 14 veršů. Oněgin je zde ukázkou zbytečného člověka, cynika s pokřiveným pohledem na svět, od kterého je odtržen. Jeho protikladem je citově založená a naivní Taťána, dokud se v Petrohradě sama nestane chladnou, jakým se zde předtím stal i Oněgin.

v naší knihovně: *Arion, Evžen Oněgin, Piková dáma a jiné prózy, Talismany, Trýzeň milosti, V bouři zral můj hlas, Vánice, Ve znamení múz, Výbor z díla*

Paul Thomas Mann (6. červen 1875 – 12. srpen 1955) byl německý prozaik a esejista, držitel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1929.

Narodil se v Lübecku v patricijské rodině obchodníka s obilím a lübeckého senátora Thomase Johanna Heinricha Manna. Matka, hudebně nadaná Julia da Silva Bruhns, pocházela z Brazílie z rodiny velkostatkáře německého původu. Po smrti senátora Thomase Manna roku 1891 a likvidaci rodinné firmy podle závěti zemřelého se rodina přestěhovala do Mnichova, kde Thomas Mann žil až do roku 1933. Zde působil jako volontér v pojišťovací společnosti, jeden rok pracoval v redakci satirického časopisu *Simplicissimus*, navštěvoval přednášky na univerzitě a v letech 1895-1898 pobýval v Itálii společně s bratrem Heinrichem. S vlastními literárními pokusy začal v roce 1893 a o rok později debutoval svou novelou *Gefallen*. První velké dílo, román *Buddenbrookovi*, vyšel v roce 1901. Kniha sklídila

okamžitý úspěch a z Manna se stal téměř přes noc proslulý německý spisovatel. Roku 1905 se oženil s dcerou vzdělaného židovského obchodníka Katiou Pringsheimovou, s níž měl šest dětí. V roce 1912 onemocněla Katia tuberkulózou a pobývala dlouhodobě v plicním sanatoriu ve švýcarském Davosu. Její léčba, zážitky ze sanatoria i obavy z možné smrti inspirovaly Thomase Manna k druhému významnému románu, snovému vyprávění z luxusní plicní ozdravovny Kouzelný vrch. Ze značné finanční sumy, kterou obdržel, umořoval vysoké dluhy svých dětí. Již od počátku třicátých let sledoval Thomas Mann s obavami hrozící nástup nacismu v Německu, tehdy tzv. Výmarské republice. Ve své řeči Apel na rozum pronesené v Berlíně v říjnu 1930, jež vstoupila do dějin jako Deutsche Ansprache (Německý projev) varoval Mann před touto hrozbou. Přes nadšené přijetí částí německé veřejnosti nebylo jeho varování vyslyšeno. V roce 1933 proto se svou manželkou Katiou a rodinou opustil Německo zprvu do Paříže a posléze se uchýlil do exilu ve Švýcarsku, kde pak rodina Mannova žila v Küsnachtu v blízkosti Curychu. V roce 1936 získal díky udělení domovského práva městečkem Proseč československé státní občanství a cestovní pas. Po druhé světové válce se vrátil do Evropy a od roku 1952 žil ve Švýcarsku. Roku 1947 vydal své pravděpodobně nejznámější dílo, román Doktor Faustus, napsaný za jeho pobytu ve Spojených státech. Při pobytu v nizozemských přímořských lázních Nordwijk onemocněl trombózou v levé noze. Po návratu do Curychu byl hospitalizován a 12. srpna 1955 zemřel ve věku 80 let. Smrt mu již nedovolila dopsat román o životě virtuózního podvodníka Zpověď hochštaplera Felixe Krulla. Je pochován ve švýcarském Kilchbergu.

v naší knihovně: *Buddenbrookovi, Doktor Faustus, Kouzelný vrch, Královská výsost, Lotta ve Výmaru, Novely a povídky, Vývolení, Zpověď hochštaplera Felixe Krulla*

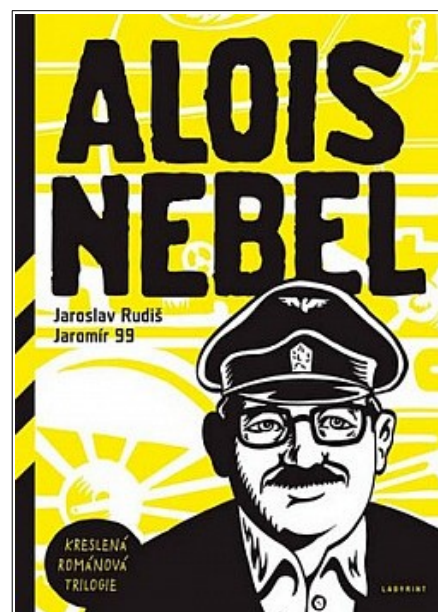
Jaroslav Rudiš (8. červen 1972) je český spisovatel, dramaturg, scenárista a novinář.

Vyrostl v Lomnici nad Popelkou. Navštěvoval gymnázium v Turnově, po něm vystudoval Pedagogickou fakultu Technické univerzity v Liberci (obor němčina – dějepis). Dále studoval v Praze a Curychu. V letech 2001 až 2002 pobýval v Berlíně, kde obdržel novinářské stipendium na Svobodné univerzitě. Pracoval jako učitel, DJ, manažer punkové skupiny, hotelový portýr a od roku 1998 s přestávkami jako novinář v deníku Právo. Od roku 2006 je spisovatelem na volné noze. Příležitostně vystupuje se skupinami U-Bahn a The Bombers, píše také písňové texty (mj. pro skupiny Umakart a Lety mimo). S básníkem a prozaikem Igorem Malijevským pořádá v pražském Divadle Archa pravidelný literárně-hudební kabaret EKG. Od roku 2014 vystupuje Jaroslav Rudiš v hudebním projektu Kafkaband, který zhudebňuje texty Franze Kafky. Prvotina Nebe pod Berlínem získala Cenu Jiřího Ortena a byla také oceněna jako Nejkrásnější kniha roku. Román byl přeložen do sedmi jazyků, vznikla podle něho divadelní i rozhlasová adaptace a autor jej načetl také jako audioknihu.

Alois Nebel je postava výpravčího z komiksu spisovatele a scenáristy Jaroslava Rudiše a kreslíře Jaromíra Švejdíka působícího pod pseudonymem Jaromír 99. Nebel se objevil nejprve v trilogii grafických románů „Bílý potok“, „Hlavní nádraží“ a „Zlaté Hory“. Nebelovy příhody vycházely ve formě krátkých komiksových stripů v časopisech Reflex a Respekt. V Ústí nad Labem vznikla podle komiksu divadelní hra a v roce 2011 natočil režisér Tomáš Luňák stejnojmenný celovečerní film.

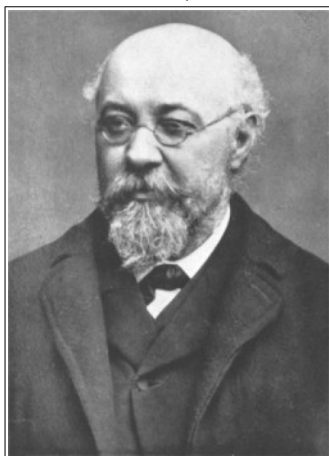
Začátek příběhu je zasazen do železniční stanice a psychiatrické léčebny ve vsi Bílý Potok v Jeseníkách. Předobrazem pro malé nádraží byla Horní Lipová na trati Hanušovice – Jeseník, předobrazem pro psychiatrickou léčebnu byla patrně ta v obci Bílá Voda. Výpravčího Nebela čas od času přepadá podivná mlha, ve které se mu zjevují výjevy z temné minulosti Čechů, Poláků a Němců na Jesenicku: osídlování pohraničí, obsazení Sudet, transporty Židů, divoký odsun nebo události 50. let, pobyt vojsk Varšavské smlouvy i raný kapitalismus. Kvůli halucinacím se výpravčí dostává do léčebny. Křivdy z minulosti si v sobě nese i tajemný vrah Němý, toužící po pomstě. V druhém dílu se Nebel dostává

mezi bezdomovce na Hlavním nádraží v Praze, kde potkává svou osudovou lásku, toaletářku Květu. Osudy hrdinů se završují ve třetím díle. Pro výtvarný styl Jaromíra Švejdíka je typická černobílá kresba, ostré kontury a protiklady světla a stínu. Místy má komiks detailnost upravených fotografií, jiné obrazy jsou linorytecky stylizovány.

v naší knihovně: *Český ráj, Konec punku v Helsinkách, Potichu, Winterbergova poslední cesta*

Jakub Arbes (12. červen 1840 – 8. duben 1914) byl český spisovatel a novinář.

Narodil se v nezámožné rodině ševcovského mistra Jana Arbese a manželky Anny, rozené Winklerové, jako třetí ze čtyř dětí. V rodném Smíchově, který tehdy ještě nebyl součástí Prahy, strávil celé mládí. Chodil do farní maltéžské školy u Panny Marie Vítězné na Malé Straně a poté měl jít do učení v oboru obuvnictví jako jeho otec. Měl však velmi dobré výsledky ve škole, a proto jej rodiče poslali na studia. Od roku 1859 studoval v Praze polytechniku, ale více se věnoval jiným oborům a stal se žurnalistou a spisovatelem. Dne 24. června 1867 se v kostele Panny Marie Vítězné na Malé Straně oženil s Josefínou Rabochovou. Měli spolu šest dětí, ale dospělosti se dožily jen dvě dcery. Dcera Olga o Jakuba Arbese pečovala do smrti a starala se i o jeho literární pozůstalost. Když Arbes ztratil zrak, diktoval dceři Olze své texty. Začínal roku 1867 v redakci časopisu Hlas, krátce poté odešel do Kutné Hory do redakce jiného časopisu Vesna kutnohorská. V polovině roku 1868 se vrátil do Prahy,

kde se stal odpovědným redaktorem Národních listů. Za své články a vedení Národních listů byl německou porotou odsouzen na 13 měsíců, které strávil ve vězení v České Lípě. Po propuštění z vězení pracoval v Národních listech až do výpovědi v roce 1877, kterou pocíťoval jako značnou osobní křivdu ze strany vydavatele Julia Grégra. Krátce pobyl v redakci staročeského časopisu Politik, ovšem i odtud byl propuštěn. V letech 1876-1879 působil jako dramaturg Prozatímního divadla, pak toto místo ztratil a už natrvalo se živil jako svobodný spisovatel a novinář. Patřil k okruhu satirických novinářů. Spolu s Mikolášem Alšem vydával satirický časopis Šotek (1880-1881). Obdobných časopisů založil několik: Volné slovo, Hlas předměstí, Věstník Jednoty řemesel, Slovenský kalendář. Volil náměty ze současného pražského života. Jako člověk byl velmi svérázný a podle toho vypadají i některá jeho témata. Zavedl nový způsob literární tvorby – romaneto (termín vymyslel Jan Neruda), tj. obsáhlejší povídka s dobrodružným, napínavým dějem. Jsou zde dramatické zápletky se zakončením. Námětem jsou neobvyklé jevy, tajemnost, která nakonec najde racionální vysvětlení. Vychází z rozporu mezi dokázanými věcmi a věcmi mezi nebem a zemí. Hlavními postavami jsou vědci nebo studenti. K nejznámějším patří Svatý Xaverius. Pro prvky fantastiky ve svém díle je dnes Arbes řazen i mezi autory sci-fi. V roce 1912 ovdověl. Jakub Arbes zemřel 8. dubna 1914 na Smíchově.

v naší knihovně: *Akrobati, Kandidáti existence, Moderní upíři, O Janu Nerudovi, Odumírající drahokam, Romaneta, Zázračná madona*

František Palacký (14. červen 1798 – 26. květen 1876) byl český historik, politik, spisovatel a organizátor veřejného kulturního a vědeckého života v soudobé Praze. Je považován za zakladatele moderního českého dějepisce, má přezdívku Otec národa.

Narodil se v Hodslavicích na východní Moravě jako páté z 12 dětí, z nichž 8 se dožilo dospělosti. Pocházel z protestantské rodiny augsburského vyznání s dlouhou tradicí. Jeho otec Jiří Palacký byl učitelem na místní škole, jeho matka byla Anna, rozená Křižanová, po její smrti se otec podruhé oženil s Julianou. František a jeho bratři se nejprve vzdělávali u svého otce. František poté nastoupil do významné zámecké školy (filantropinium) v německojazyčném Kunvaldu (dnešní Kunín) u Nového Jičína, zřízené hraběnkou Marií Walburgou Zeil-Waldburg. V letech 1809-1812 pokračoval studiem latinské školy v Trenčíně a následovalo evangelické lyceum v Prešpurku (dnes Bratislava), kde se seznámil a spřátelil s Pavlem Josefem Šafaříkem. V Trenčíně bydlel u otce Ludovíta Štúra Samuela, který byl také

jeho učitelem. Přestože si Palackého otec přál, aby se také z jeho syna stal evangelický učitel a kněz, syn nepokračoval dál ve studiích, ale nastoupil v letech 1819-1823 jako vychovatel do uherských šlechtických

rodin. Důvodem odmítnutí otcova přání, aby se stal pastorem ve Slezsku, byla láska k uherské šlechtičně Nině Zerdahelyové, rozené Báloghové, se kterou se Palacký seznámil v Prešpurku. Rok 1820 František Palacký strávil jako vychovatel se svými svěřenci Karlem a Janem Nepomukem Czúsovými ve Vídni. Toto působení ve vyšších společenských kruzích mu jednak umožnilo přístup do světa vyšší kultury, ale také měl dost příležitostí pokračovat ve svém sebevzdělávání, v této době hlavně ve filozofii a estetice. Získal také dobrý přehled o politice a politickém dění nejen v habsburských zemích a intenzivně studoval i cizí jazyky (během svého života ovládl latinu, řečtinu, němčinu, češtinu, maďarštinu, portugalštinu, angličtinu, francouzštinu, italštinu, ruštinu a staroslověnštinu). Kolem roku 1819 se Palacký rozhodl nadále se věnovat především studiu českých dějin. Za tímto účelem kontaktoval Josefa Jungmanna, kterého žádal o přijetí a o pomoc: poskytnutí základních historiografických informací a zasvěcení do metodiky historikovy práce. Jungmannovi se Palackého cílevědomost, koncepčnost a oddanost oboru líbila, poskytl mu maximum svých znalostí i společenských kontaktů a stal se jeho celoživotním přítelem. Nejprve Palackého zaměstnal Josef Dobrovský, později František Šternberk-Manderscheid na tvorbě šlechtických rodokmenů. Šternberkové ho posléze zaměstnali jako rodinného archiváře. Spolupráce s Dobrovským měla do budoucna na Palackého značný vliv, naučil se od něj historiografickou kritickou metodu a získal i zkušenosti s filologicko-kritickou metodou. Určité napětí ve vztahu pak znamenal odlišný názor na pravost Rukopisu zelenohorského, kde se Palacký s Dobrovského kritikou neztotožnil. V této době se již stal v Praze mezi vzdělanými a vlasteneckými kruhy známou osobností, o jejímž výrazném talentu a intelektuálních kvalitách se nepochybovalo. V roce 1827 se František Palacký oženil s mladší dcerou velkostatkáře a advokáta Jana Měchury, Terezií Měchurovou, ačkoliv mu rodina i rodinný lékař Václav Staněk sňatek rozmlouvali s odůvodněním, že Terezie má těžkou srdeční vadu a není pro manželství způsobilá. S Terezií vychoval dvě děti, syna Jana (budoucího přírodovědce) a dceru Marii, později provdanou za Františka Ladislava Riegera. Roku 1865 Palacký vydal poslední díl *Geschichte von Böhmen*. V následujících letech se dostal do ostré historiografické polemiky se spolkem česko-německých historiků, na druhou stranu se mu dostalo ocenění od Matice slovenské, historické společnosti v Krakově a Lublani. Roku 1866 pak obdržel od císaře řád Železné koruny II. třídy, na jehož základě si mohl nárokovat šlechtický titul, tohoto práva ovšem nikdy nevyužil. Nakonec v letech 1868-1875 zastával pozici prezidenta Královské české společnosti nauk. František Palacký zemřel 26. května 1876. Jeho pohřeb se stal celonárodní tryznou, které se zúčastnilo desetitisíce truchlících. Po rodinném rozloučení se zesnulým bylo jeho nabalzamované tělo vystaveno v zasedací síni Staroměstské radnice a 31. května pak převezeno na hřbitov v Lobkovicích, kde bylo pohřbeno.

Rozsáhlé Palackého historické dílo se stalo milníkem české historiografie. Jeho tvorba nebyla jen shlukem historických faktů, chronologicky seřazených. Podle Palackého historie představovala organický celek skutečností protknutý hlavními liniemi (ideou). Proto také jako jeden z prvních českých historiků detailně studoval nejen politické dějiny, ale i dějiny státoprávní, sociální, umění, vědy či dějiny každodennosti.

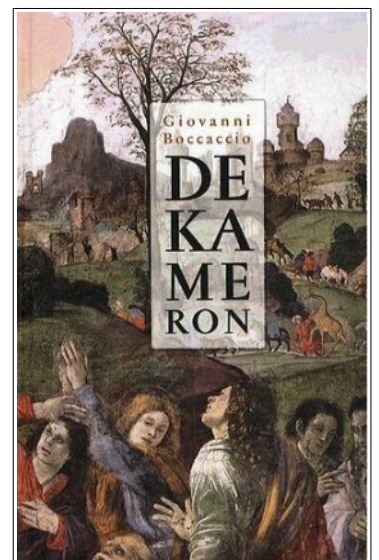
v naší knihovně: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě

Giovanni Boccaccio (16. červen 1313 – 21. prosinec 1375) byl italský renesanční básník a novelist. Je všeobecně považován za zakladatele italské umělecké prózy.

Byl nemanželský syn. Již v mládí byl otcem poslán do Neapole za obchodem. Díky svému uměleckému nadání se ocitl na dvoře neapolského krále Roberta I. z Anjou, jehož sídlo bylo centrem raného humanismu a renesance. V této době se pro něj stala ideálem královnina nemanželská dcera Marie Aquinská, kterou v roce 1342 opěvoval v díle *Elegia di Madonna Fiammetta*. Následovaly diplomatické mise v Avignonu a Římě. Studoval práva. Roku 1344 napsal básnické dílo *Fiesolské nymfy*, které bylo napsané v oktávách a proslavilo se jako první

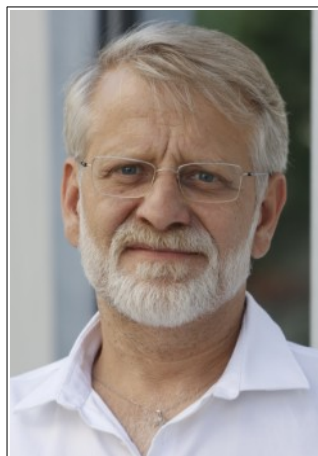
pastýřský epos v italské literatuře. Slavný básník pracoval až do své smrti 21. prosince 1375 (62 let). Byl pochován v kostele 'Chiesa dei Santi Jacopo e Filippo' v rodném Certaldu.

Dekameron, známý cyklus je považován za vrcholné Boccacciovo dílo. Vznikl mezi lety 1348 až 1353. Jedná se o soubor sta novel převážně s erotickým zaměřením. Příběhy jsou ve stejném poměru rozděleny do deseti dní (deka = deset, hemerá = den); odtud také název cyklu a vypráví je deset mladých lidí (7 žen a 3 muži), kteří utekli z města na venkov, aby se zachránili před morem, který vypukl ve Florencii roku 1348. Katolická církev dílo odsoudila a na Indexu zakázaných knih byl Boccaccio uváděn až do konce 19. století; vyškrtnut z Indexu byl v roce 1900.

v naší knihovně: *Dekameron, Fiesolské nymfy, Malý Dekameron 1.-5.*

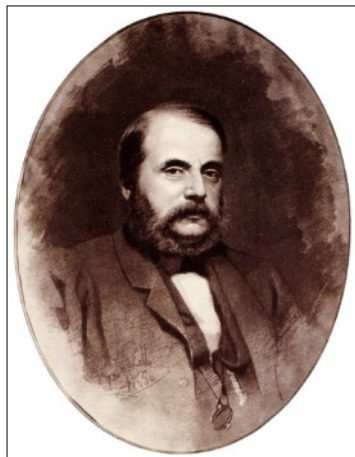
Josef Formánek (16. červen 1969) je český prozaik, reportér, redaktor a cestovatel.

Narodil se v Ústí nad Labem. Vystudoval Střední zemědělskou technickou školu v Roudnici nad Labem. Roku 1992 založil společně s Miroslavem Urbánkem geografický magazín Koktejl. Téměř třináct let působil jako jeho šéfredaktor a díky své práci procestoval přes třicet zemí světa, z nichž ho nejvíce ovlivnil ostrov Siberut. Stál také u zrodu časopisů Oceán, Everest, Fénix, Kleopatra, Nevěsta a časopisu pro děti Říše divů. Inicioval realizaci rekvalifikačního kurzu „Redaktor časopisu“, který probíhal přímo v redakci magazínu Koktejl za spolupráce s několika známými fotografy, cestovateli a autory. Dnes se Josef Formánek věnuje výhradně spisovatelské činnosti.

v naší knihovně: *Dvě slova jako klíč, Kniha o tichu, Létaující jaguár, Mluvit pravdu, Prsatý muž a zloděj příběhů, Syn Větru a Prsatý muž, Umřel jsem v sobotu, Úsměvy smutných mužů*

Ivan Alexandrovič Gončarov (18. červen 1812 – 27. září 1891) byl ruský spisovatel. Počátky jeho tvorby jsou spojeny s tzv. naturální školou, postupně však její rámec přerostl.

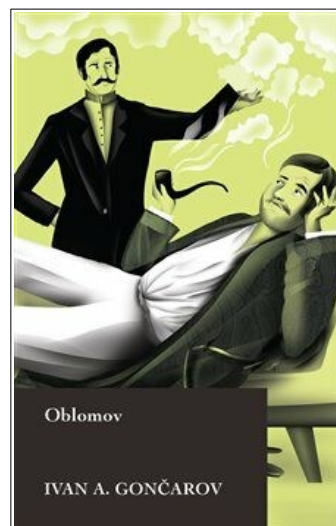

Narodil se v zámožné kupecko-statkářské rodině. Finanční zajištění mu umožnilo po studiu obchodní akademie v Moskvě vystudovat i filologii na univerzitě. Poté zastával významná úřednická místa, byl cizojazyčným korespondentem na ministerstvu financí, rovněž dlouho vykonával funkci cenzora. Hodně cestoval, mj. se plavil na válečném korábu Pallada na cestě kolem světa v letech 1852-54. Neshody s revolučnědemokratickým táborem a zdravotní potíže jej vedly k předčasnému odchodu do penze. Poslední dvě desetiletí svého života strávil v ústraní.

Oblomov je světoznámý román, poprvé vydaný v roce 1858. Podstatná část románu vznikla při Gončarovově pobytu v Mariánských Lázních. Hlavní postavou románu je statkář Ilja Iljič Oblomov, mimořádně líný a pasivní, extrémní případ zbytečného člověka, motivu typického pro ruskou literaturu

19. století. Oblomov je extrémně pasivní i vzhledem k ději románu – prakticky nedojde k dějovému zvratu nebo změně v ději, na níž by měl Oblomov sám výraznější podíl.

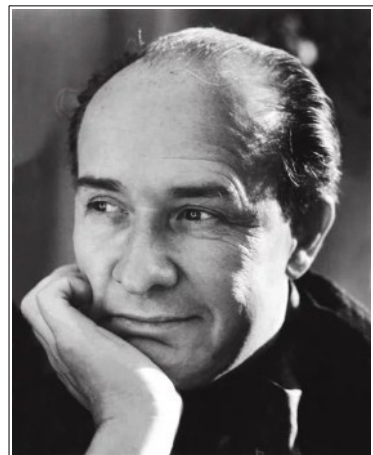
Na hamletovskou otázku „Být či nebýt?“ Oblomov odpovídá „Ne“. Na prvních asi sto padesáti stranách románu vůbec neopouští svůj pokoj a jen zřídka vyleze z postele. Sice neustále plánuje různá vylepšení na svém chátrajícím statku Oblomovka, ale nikdy je nerealizuje a ani nesepíše. Žije sám, pouze se svým sluhou Zacharem, který ho sice nesmírně ctí a váží si ho, ale je k němu drzý a okrádá ho, a jeho manželkou, která u něj pracuje jako kuchařka. Jeho zděděná Oblomovka nevydělává tak, jak by potřeboval, nadto se musí přestěhovat do nového bytu. Příběh se vyvíjí až v okamžiku, kdy mu přítel Štolc představí svou známou Olgu, mladou a krásnou dívku a talentovanou zpěvačku, do které se Oblomov zamiluje. Ta ho ale donutí být aktivnější, více číst a chodit do společnosti, s pomocí Štolce Oblomov dokonce začne konečně na své vesnici provádět ona plánovaná zlepšení, takže začne opět prosperovat. Musí se ale přestěhovat do bytu, který si už pronajal; smlouva se nedá zrušit a na jiný byt nemá peníze. Musí se proto přestat častěji stýkat s Olgou. Ta odjíždí do Paříže, kde naváže vztah se Štolcem. Později se vezmou. Oblomov znovu může žít v klidu a líně. Postupem času se zamiluje do své domácí Agafie a nakonec si ji vezme. Svého syna, kterého s ní

má, pojmenuje po Štolcovi Andrej. Když ho ale Štolc navštíví, zděsí se, jak opět upadl do apatie. Když Oblomov po čase zemře, Štolc Andreje adoptuje, aby nedopadl stejně jako Oblomov.

v naší knihovně: *Oblomov*

Jiří Voskovec, rozený Jiří Wachsmann (19. červen 1905 – 1. červenec 1981), byl česko-americký herec, spisovatel, dramatik a textař nerozlučně spojený s Janem Werichem a Jaroslavem Ježkem. Pracovali spolu ve 20. a 30. letech 20. století v Osvobozeném divadle.

Narodil se jako třetí a nejmladší dítě Viléma Wachsmanna a Jiřiny rozené Pinkasové. Otec byl nadaný hudebník, kapelník carských vojenských hudeb v armádě Kongresového Polska. Vilém Wachsmann vstoupil během 1. sv. války v Rusku do čs. legií a po návratu do Čech požádal o počestění svého jména na Voskovec. Zemská politická správa v Praze mu 19. února 1921 vyhověla. Jiří studoval na reálném gymnáziu v Křemencově ulici v Praze, kde byl jeho spolužákem Jan Werich. Poté získal stipendium na Carnotově lyceu ve francouzském Dijonu, kde pak studoval v letech 1921-1924. Během studia navštěvoval v Paříži divadla a cirkusy, např. trojici klaunů rodiny Fratellini z cirkusu Medrano a také avantgardní divadlo Vieux-colombier

v Paříži, které vedl herec Jacques Copeau. V roce 1921 napsal článek o futurismu do studentského časopisu. Byl to první článek na toto téma v Československu. V roce 1926 spolu s Janem Werichem vstoupili do avantgardního Osvobozeného divadla, kde pomocí humoru reagovali na tehdejší politické a sociální problémy. Jejich spolupráce vyústila do hry *Vest pocket revue* podle Werichovy povídky. Protože jejich vystoupení byla otevřeně protifašistická, museli v roce 1938 divadlo zavřít a na začátku roku 1939 oba emigrovali do USA. Vrátili se do Československa v roce 1946. Až do druhé poloviny 40. let pracoval, psal a hrál hlavně s Janem Werichem. Po dvou letech, kdy se snažili s Janem Werichem obnovit Osvobozené divadlo, emigroval podruhé a definitivně. Žil krátce ve Francii. V roce 1950 se vrátil do USA. Po svém druhém příjezdu do USA byl v atmosféře mccarthismu 11 měsíců internován na Ellis Islandu pro podezření, že byl sympatizantem komunismu. Tehdy se musel vyrovnat s tím, jak byly interpretovány jeho filmy ze 30. let, o nichž si někteří mysleli, že propagují komunismus, např. film *Hej rup!* V roce 1955 se stal občanem USA. To už ale v Americe byl známý pod jménem George Voskovec. Žil v New Yorku a hrál zde v mnoha představeních, i na Broadwayi. Ztvárnil např. roli prvního herce v *Hamletovi* nebo dokonce třikrát Alberta Einsteina. Hrál také v mnoha filmech, např. jednoho z porotců ve filmu *Dvanáct rozhněvaných mužů*. Poslední rok svého života prožil v Kalifornii, kde prodělal protirakovinovou léčbu. Zemřel 1. července 1981 na infarkt.

v naší knihovně: *Hry, Klobouk ve křoví, Máme za to, Želva, o které se nikdo nezmiňuje*

Andrzej Sapkowski (21. červen 1948) je polský spisovatel, který je považován za jednoho z nejlepších autorů fantasy. Je velice populární nejen v Polsku, ale také v České republice, Slovensku, Rusku, Německu, v Portugalsku, Francii, Švýcarsku a obrovskou popularitu si vydobyl ve Španělsku. Jeho nejznámějším dílem jsou povídky a navazující sága o zaklánači Geraltovi z Rivie a princezně Ciri. Narodil se v Lodži, po studiu vysoké školy pracoval v oblasti zahraničního obchodu. Svou první povídku publikoval v roce 1986 a již o dva roky později byl jedním z nejoblíbenějších spisovatelů fantasy v Polsku. Kromě knih píše i povídky, recenze, komentáře a fejetony, zejména pak do polských fantasy časopisů *Fantastika* a *Magie a Meč*. Mezi jeho novější díla patří „sága o Reinmarovi z Bělavy“, známější pod názvem *Husitská trilogie*. Je to historická fantasy, která se odehrává v období husitských válek, především ve Slezsku a Čechách. Pro svůj košatý jazyk s množstvím latinských citátů a mistrovskou gradací děje bývá přirovnávána ke *Křižákům* Henryka Sienkiewicze. Sapkowski projevuje

skvělou znalost historických reálií (čerpal zejména z *Polské kroniky* Jana Długosze), v příběhu vystupuje mnoho historických osobností z tehdejšího Slezska, Uher a Polska. Podobně jako v jiných románech zde Sapkowski uplatňuje svou pověstnou ironii a skvělý smysl pro detail.

v naší knihovně: *Zaklánač 1.-7.*

Dan Brown (22. červen 1964) je americký spisovatel thrillerů, proslulý bestsellerem *Šifra mistra Leonarda*.

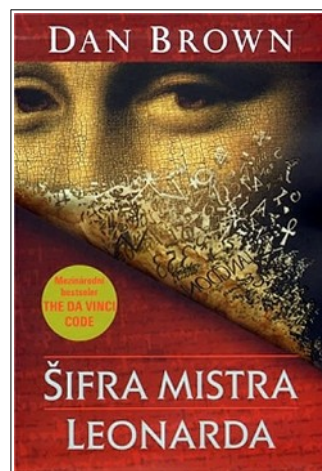

Je synem středoškolského profesora matematiky Richarda G. Browna, který v roce 1989 získal prezidentskou cenu za vynikající učitelství matematiky jako nejlepší středoškolský vyučující matematiky ve státě New Hampshire, a hudebnice. Brown vystudoval elitní internátní střední školu Phillips Exeter Academy, kde jeho otec učil, a roku 1986 absolvoval vysokou školu Amherst College. Nějakou dobu učil angličtinu na Phillips Exeter Academy, než se stal spisovatelem na plný úvazek. Zajímá se o kryptografii. Jeho manželka Blythe je historička umění a malířka. Tvorba Dana Browna se neustále pohybuje na hraně mezi fikcí a skutečností. Čtenář většinou neví, ve které oblasti se právě nachází a autor hranici záměrně rozmazává.

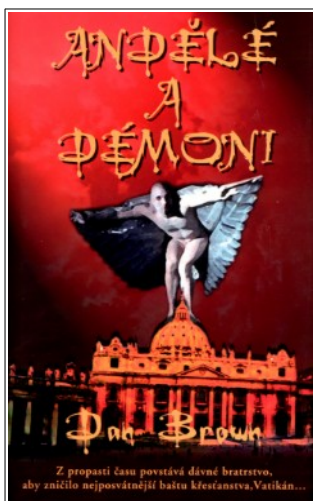
Knihy Dana Browna jsou psány nesmírně čtivým způsobem. Čtenáře prakticky nutí, aby byla kniha přečtena téměř „jedním dechem“. Brown však často využívá a rozměšňuje motivy „vypůjčené“ z děl jiných autorů, například z díla spisovatele Umberta Eca.

Šifra mistra Leonarda je dobrodružný román s prvky fantasy.

Uznávaný profesor náboženské symbologie Robert Langdon je jednoho dne zaskočen zprávou, že odborník na křesťanství a správce muzea v Louvru byl zavražděn, a než se naděje, je vtažen do velké nebezpečné hry, kde se nehraje jen o jedno z největších tajemství lidstva, ale také o jeho život. Není v tom však sám, spolupracuje se správcovou vnučkou Sophií Neveuovou. Podstatou jejich poslání, jež jim přenechal Sophiin dědeček, je objevení Svatého grálu a jeho tajemství. Čím blíže jsou ale k cíli, tím se úkol stává nebezpečnější. Grál měl být totiž pod ochranou tzv. Převorství sionského, ale do organizace se dostal zrádce a celý systém se hroutí. Navíc nejde jenom o grál, dvojice se dozvídá, že grál nebyl ve skutečnosti pohár, ale žena, a to Máří Magdaléna. Vzhledem k tomu, že se církev snaží tuto skutečnost zatajit, uniká Sophie s Robertem smrti několikrát skutečně jen o vlásek. Celý příběh končí nenadálým uschováním grálu, ve skutečnosti tedy ostatků Máří Magdalény, a listin, jež prozrazují pravdu o jejím životě.

Andělé a démoni kniha, poprvé byla publikována v roce 2000. Podle knihy byl natočen v roce 2009 stejnojmenný film. Hlavní postavou je Robert Langdon. Kniha rozvíjí příběh konfliktu mezi římskokatolickou církví a tajným společenstvím Iluminátů.

Dvojice vědců pracujících v CERNu objeví postup vedoucí k vytvoření antihmoty. Během prací na zdokonalení tohoto postupu však dojde ke zločinu a jeden ze zásobníků s vysoce explozivní antihmotou je ukraden a následně nastražen na blíže neurčeném místě ve Vatikánu takovým způsobem, aby za 24 hodin gigantickou explozí zničil celý vatikánský komplex. Na místě činu je pachatelem zanechána stopa odkazující na Ilumináty, mocné tajné bratrstvo, které bylo zapřísáhlým nepřítelem římskokatolické církve a o kterém mezi historiky panuje shoda, že již dávno zaniklo. Na pomoc je povolán Robert Langdon, harvardský profesor náboženské symboliky a také renomovaný specialista na téma Iluminátů. Ten se vypraví nejprve do CERNu a společně s vědkyní Vittorií Vetrovou posléze i do Vatikánu, aby pomohl zabránit tragédii. Ve Vatikánu v tu dobu probíhá konkláve, které je narušeno únosem čtyř kardinálů, kterým se připisovaly největší šance stát se novým papežem. K únosu se opět hlásí Ilumináti a netají se záměrem kardinály ještě před výbuchem zavraždit. Robert a Vittoria se snaží na základě zanechaných symbolů, sporých informací a svých znalostí určit místa plánovaných vražd a dopadením pachatele zabránit dalším vraždám a zjistit umístění časované bomby. Zdá se však, že boj s časem nemají šanci vyhrát. Čím hlouběji se do celé záhady totiž ponořují, tím hlubší a temnější propasti se před nimi otevírají.

v naší knihovně: *Anatomie lži, Andělé a démoni, Digitální pevnost, Inferno, Počátek, Šifra mistra Leonarda, Ztracený symbol*

Erich Maria Remarque, vlastním jménem Erich Paul Remark (22. červen 1898 – 25. září 1970), byl

německý pacifistický spisovatel, jenž napsal mnoho děl o hrůzách války. Jeho nejznámějším románem je *Na západní frontě klid*, kniha o německých vojácích v první světové válce, jež později posloužila za předlohu oscarového filmu. Jeho pacifismus a protiválečný přístup z něj udělal nepřítele nacistického režimu.

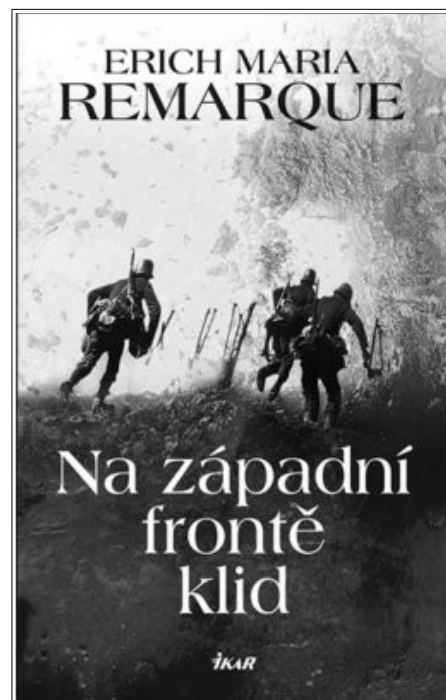
Narodil se v dolnosaském Osnabrückeru Anně Marii Remarkové (roz. Stallknecht) a knihvazači Peteru Franzi Remarkovi jako druhé nejstarší ze čtyř dětí. Studoval na učitelském ústavu v Münsteru. Roku 1916 odešel v 18 letech do první světové války, na západní frontě byl brzy vážně raněn a konec války prožil v lazaretu v Duisburgu. Po návratu z války měl problémy začlenit se do normální společnosti. Vystřídal řadu povolání, nejprve chtěl být hudebníkem a později malířem. Pracoval též jako učitel, automobilový závodník, obchodní cestující aj.

V letech 1923-1934 působil jako redaktor časopisů „Sport im Bild“ v Berlíně a „Echo Continental“ v Hannoveru. Cestoval po Itálii, Švýcarsku, Balkáně a Turecku. V roce 1925 se oženil s Ilse Juttou Zambonovou, rozvedli se, v roce 1938 se znovu vzali, aby se Zambonová nemusela vrátit do nacistického Německa, a v roce 1939 emigrovali do Spojených států, kde se oba stali naturalizovanými občany roku 1947; manželství definitivně skončilo 20. května 1957. V této době již vydal několik povídek. Prosadit se mu ale podařilo až vydáním knihy *Na západní frontě klid*, což mu zajistilo celosvětový úspěch. Během tří let se prodalo tři a půl milionu výtisků. Ihned po nástupu nacismu se dostal na index zakázaných autorů a v roce 1938 byl zbaven německého občanství. Nacistická propaganda prohlásila, že Erich Maria Remarque je doopravdy Paul Kramer (Remarque pozpátku), Žid, který se nikdy nezúčastnil první světové války, a tudíž ji nemůže popisovat. Označila ho za „literárního zrádce“ a jeho knihy byly veřejně páleny, protože jeho popis války byl pro militantní režim krajně nevhodný. Během druhé světové války zemřela jedna z jeho sester v koncentračním táboře, což ho později podnítilo k napsání knihy *Jiskra života*. Po válce žil střídavě v USA a Švýcarsku. V roce 1958 se znovu oženil, tentokrát s americkou filmovou hvězdou Paulette Goddard, bývalou manželkou Charlieho Chaplina. Remarque umírá na srdeční chorobu 25. září 1970 na klinice ve švýcarském Locarnu. Do vlasti se po válce již nikdy nevrátil.

V jeho díle se často objevuje téma automobilových závodů. Remarque se o závody nejen zajímal, ale sám i nějaký čas aktivně závodil. Jeho romány jsou protiválečné, ale nelze je označit za pacifistické. Je zaměřen silně antifašisticky.

Na západní frontě klid je román, často zařazován do realistického proudu meziválečné prózy. Popisuje krutou realitu války a hluboké odtržení od civilního života mladých německých vojáků. Ačkoliv jsou stále mladí, tak je jejich mládí opouští. Ztrácí chuť do života. Román podrobně a výstižně představuje válečnou realitu takřka s novinářskou precízností. Neukazuje heroický boj vojáků na frontě, ale soustřeďuje se na jejich utrpení a nesmyslnost celého konfliktu, zvyrazňuje tragédii generace, „jejímž prvním povoláním bylo vyrábění mrtvol“. Remarque též zdůraznil, že o životě a smrti vojáků rozhodovali velitelé pohodlně usazení daleko od přední linie, aniž by věděli, jaká zvěrstva se tam dějí.

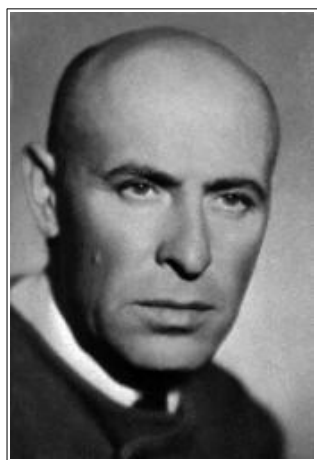
Knihou vypráví příběhy německého vojáka Paula Bäumera na západní frontě za první světové války. Spolu se svými kamarády Müllerem, Kroppem, Kemmerichem a Leerem je Paul silným psychickým nátlakem okolí, zvláště třídního profesora, donucen ukončit studium na gymnáziu a dobrovolně se přihlásit k výcviku s tím, že bude brzy odvelen na frontu. Postupem času jeho nadšení pro válku opadá a jeho kamarádi jeden po druhém umírají. Všechny scény jsou líčeny z pohledu obyčejného bezvýznamného vojáka, a to do nejmenších detailů a velmi naturalisticky. Na začátku příběhu mu umírá jeho přítel Kemmerich, kterého zná už od dětství. Při takových situacích se Paul uzavírá do svých myšlenek a vzpomíná na staré časy. Potom je povolán do zákopů a líčí průběh bitvy, své pocity a příběhy, které tam zažil. Jednoho dne ale dostane na dva týdny propustku a jede domů. Tam

zjišťuje, že jeho maminka má rakovinu. Zároveň registruje úplné odtržení od běžného života a psychické důsledky války – je jí zcela deformován. Uvědomuje si také, že se změnil i on sám. Válku už bere jako samozřejmost, a proto už nedokáže komunikovat s lidmi a nebaví ho jeho dřívější zájmy. Postupně se začíná psychicky hroutit. Když jeho rota dostane za úkol vyklidit jednu vesnici, je zraněn on i jeho kamarád Kropp. Kroppovi amputují nohu a Paul je povolán do zákopů. Uprostřed bitvy se setká s posledním žijícím kamarádem Katczinským. Toho ale zraní, v třetí linii zákopů, střepina granátu na hlavě a Paul ho nese týlovou oblastí k polní nemocnici. Katczinsky nakonec umírá Baumerovi na zádech a do nemocnice je donesen už jako mrtvý. To Baumer neví a až sanitář v nemocnici mu říká, že námaha s nesením byla zbytečná, protože jeho kamarád je už dávno mrtvý. Paula smrt Katczinského velice zasáhne. Na podzim roku 1918 dostává 14 dní volna, během nichž přemýšlí o válce a o návratu do normálního života. Kniha končí Paulovou smrtí na frontě. „Padl v říjnu 1918, v den, jenž byl na celém bojišti tak tichý, že se zpráva vrchního velitelství omezila na větu: Na západní frontě byl klid.“

v naší knihovně: *Cesta zpátky, Čas žít, čas umírat, Černý obelisk, Jiskra života, Miluj bližního svého, Na západní frontě klid, Nebe nezná vyvolených, Nepřítel, Noc v Lisabonu, Říše snů. Gam, Stanice na obzoru, Stíny v ráji, Tři kamarádi, Vítězný oblouk, Zaslíbená země*

Vladislav Vančura (23. červen 1891 – 1. červen 1942) byl český spisovatel, dramatik a filmový režisér, původním povoláním lékař. V době druhé světové války se zapojil do protinacistického odboje a roku 1942 byl popraven.

Narodil se v Háji ve Slezsku. Matka se jmenovala Marie, původem z katolické rodiny. Otec evangelík Václav Vojtěch Vančura se v době Vančurova narození živil jakožto úředník cukrovaru v Háji u Opavy. Místo po chvíli opustil a rodina se dlouhá léta stěhovala. Vančura měl starší sestru Marii a tři mladší sestry – Otilii, Františku a Ludmilu. Primu a sekundu vystudoval na Malostranském gymnáziu, kde žil bez rodičů, tercií a kvartu v Benešově. Ani na jedné škole nebyl spokojen. Měl kázeňské problémy, z nichž jeden vyústil v propadnutí jeho a dalších žáků. Příčinou bylo sympatizování s protirakouskými myšlenkami, tíhnutí k socialismu a Masarykovi. To vyústilo v debatní kroužek, kde se mimo tato témata diskutovalo i o umění a náboženství. Benešovská léta Vančura zobrazil ve svém Pekaři Janu Marhoulovi. Do kvarty se nevrátil a místo toho se

stal knihkupeckým příručím ve Vysokém Mýtě, dále se učil fotografem, zkoušel Grafickou unii v Praze a zinkografii Unie na Vyšehradě. Od mládí Vančura tíhnul k malířství a tak studoval na umělecko-průmyslové škole v Praze. Pokoušel se i o studium na Akademii. Po neúspěchu snil o cestování světem a dobrovolně se přihlásil k námořnictvu. Ve stejnou dobu se vrátil do Davle, jelikož jeho matka těžce onemocněla. Vančura poté během roku složil zkoušku za kvartu a kvintu. Sextu vychodil na gymnáziu v Křemencově ulici, septimu a oktávu na Malostranském gymnáziu, kde také 1. července 1915 ve věku 24 let maturoval. Po maturitě studoval na právnické fakultě a zároveň pracoval jako úředník v Zemědělské radě. Po prvním semestru zaměstnání opustil a přestoupil na lékařskou fakultu. Studium hladce dokončil, jeho diplom je datován 2. června 1921. Na univerzitě potkal o šest let mladší Ludmilu Tuhou, se kterou se krátce po své promoci, 16. srpna 1921, oženil. Po svatbě manželé Vančurovi otevřeli lékařskou praxi na Zbraslavi, kam se později přestěhovali. Roku 1924 zde podle návrhu architekta Jaromíra Krejčara, Vančurova kolegy z Devětsilu, postavili tzv. Vančurovu vilu, ve které Vančura žil až do svého odvedení gestapem. 8. dubna 1923 se manželům Vančurovým narodila dcera Alena, pozdější spisovatelka. V listopadu 1934 podepsal protifašistický projev spisovatelů, umělců a intelektuálů. Svůj odpor k fašismu také vložil do své povídky *Občan Don Quijote*, kterou vydal roku 1937. V roce 1941 byl postaven do čela Národně revolučního výboru inteligence. 5. ledna 1940 byl německým protektorátním komisařem pro film vyzván, aby vypracoval scénář pro film o Bedřichu Smetanovi. 27. srpna toho roku byl jménem Goebbelse pozván na cestu do Německa. Ani jednu nabídku Vančura nepřijal. Na konci roku 1941 očekával brzký konec války a projektoval socialistickou encyklopedii společně s Ladislavem Štollem. Podílel se také na plánu budoucího znárodnění československého filmu. Pro svůj vliv a antifašistické činnosti byl 1. června 1942 (v 18 hodin a 45 minut) zastřelen na Kobyliské střelnici během tzv. druhé heydrichiády. V roce 1946 byl in memoriam jmenován národním umělcem.

„Až příliš dobře vzpomínám si na ten večer. Vladislav Vančura byl již několik týdnů zatčen a týrán gestapem. Seděli jsme rozechvěni u rozhlasového přijímače, abychom vyslechli zprávy o nových

opatřeních nacistů a o vraždách, které slibovali. Když mezi prvními jmény popravených ozvalo se jméno Vančurovo, vstali jsme jako vymrštěni hrůzou ze svých židlí a bez dechu jsme strnuli. Vladislav Vančura! V tom jméně byla zasažena celá naše generace, byl v něm osud nás všech. V tom jméně byla krvavě zraněna celá naše země. “ — Jaroslav Seifert

Vančurovo prozaické dílo bylo ovlivněno první světovou válkou, expresionismem, obsahuje celou řadu experimentů – hledá nové způsoby vyjádření. Pro jeho díla je typický specifický jazyk a sloh, který napodobuje větnou stavbu staré češtiny, usiluje o zvukomalbu. Vančurův jazyk byl celkově bohatý. Archaická slova a knižní výrazy spojoval s lidovou mluvou. Větná stavba je zastaralá, užívá složitá souvětí, zdůrazňoval jimi důležitost daného okamžiku. Tento jazyk dává dílům monumentální ráz. Děj je potlačován, důležité místo má vypravěč, který vyjadřuje svůj názor k ději, přerušuje vyprávění a oslovuje čtenáře, hodnotí chování postav. Části příběhů připomínají filmové scénáře. Opěvuje život, zdůrazňuje prožitky, detailně vyjadřuje náladu, barevnost příběhu, city.

Rozmarné léto je humoristická novela z roku 1926. Celá novela se odehrává v Krokových Varech na řece Orši během tří dnů chladného června.

Děj začíná v Antonínových lázních, kdy během rozpravy tří přátel (Antonína, kanovníka a majora) se objeví potulný kouzelník Arnoštek, který je s předvedením několika triků pozve na večerní představení. Kateřina, Antonínova manželka, je Arnoškem hned očarována. Na představení tři přátelé poznají Arnoštkovu krásnou pomocnici Annu. Po představení pozve Antonín Annu na schůzku na plovárnu. Jsou však přistiženi Kateřinou. Ta se na protest nastěhuje Arnoštkovi do maringotky. Druhý den se o Annu uchází kanovník, ale v nenadálé bitce s pijáký vracejícími se z hostince málem přijde o ucho, které mu Antonín sešije. Třetí den se Arnoštek při představení pádem z lana zraní a Anna musí dokončit představení místo něj. Toho využije major a vyláká po představení Annu ven. Přistihne je však Arnoštek a majora zmlátí holí. Ráno tři přátelé a Kateřina pozorují z plovárny odjezd maringotky s Arnoškem a Annou zase jinam. Jejich životy se vracejí k normálu. Kniha je psaná v češtině ovlivněné barokní podobou tohoto jazyka. Je zde například použito mnoho přechodníků, které se v moderní češtině skoro nevyskytují, či je použito neobvyklého slovosledu. Zvláštní také je, že v knize je velmi mnoho přímé řeči; více než polovina textu. Kniha obsahuje i krátká vyprávění, kterými autor účelně prokládá text. V kontextu s hlavní linií je poji naučná povaha. Objevují se tedy po určitých prohrěscích hlavních postav.

„Tento způsob léta“, děl vposled, odvraceje se od přístroje Celsiova, „zdá se mi poněkud nešťastným.“

v naší knihovně: *Amazonský proud, Konec starých časů, Kubula a Kuba Kubikula, Luk královny Dorotky, Obrazy z dějin národa českého, Pekař Jan Marhoul, První prózy a první pokusy, Rodina Horvatova, Rozmarné léto, Tři řeky, Útěk do Budína*

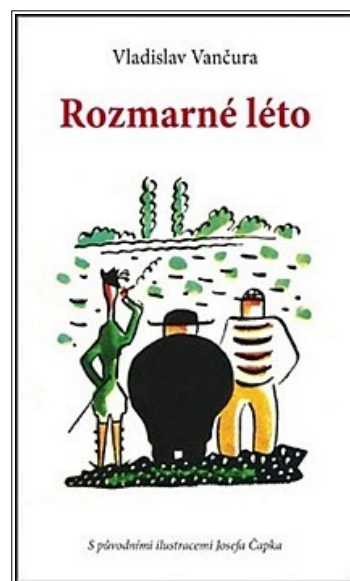
Markus Frank Zusak (23. červen 1975) je australský spisovatel. Mezi jeho nejznámější díla patří *Zlodějka knih* a *Posel* – obě knihy se staly mezinárodními bestsellery. Za svůj přínos v oblasti literatury pro mládež obdržel Zusak v roce 2014 cenu Margaret Edwardsové.

Zusak se narodil v australském Sydney. Jeho rodiče tam emigrovali na konci padesátých let – matka Lisa pochází z Německa a otec Helmut z Rakouska. Zusak má dvě sestry a jednoho bratra, ze sourozenců je nejmladší. Na University of New South Wales vystudoval anglický jazyk a dějepis. *Zlodějka knih* vyšla v roce 2005 a byla přeložena do více než 30 jazyků. Kromě mnoha cen, které vyhrála v Austrálii i ve světě, se kniha dlouho držela na prvním místě žebříčku Amazon.com a na seznamu bestsellerů New York Times; stala se také bestsellerem v Brazílii, v Irsku a na Tchaj-wanu. Mezi prvními 5 nejprodávanějšími knihami se umístila ve Velké Británii, ve Španělsku, v Izraeli a v Jižní Koreji, a plánují se i další překlady. V roce 2018 vyšel

Zusakův román *Clayův most*. *Zlodějka knih* byla v roce 2013 zfilmována.

v naší knihovně: *Clayův most, Zlodějka knih*

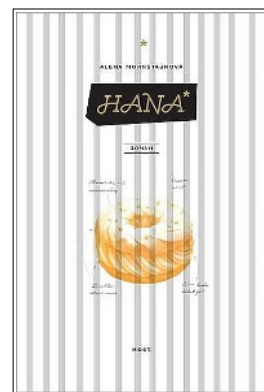
Alena Mornštajnová (24. červen 1963) je česká spisovatelka a překladatelka, členka PEN klubu. Narodila se v Hranicích na Moravě, ale celý život žije ve Valašském Meziříčí. Pochází z lékařské rodiny, její dědeček byl zubař, otec a mladší sestra jsou lékaři. Prožila klidné dětství. Se sestrou se o ni starala hlavně babička, ke které měla kladný vztah. Spisovatelka se pokusila dostat na překladatelský a tlumočnický obor FF Univerzity Karlovy, na školu však před revolucí nebyla přijata. Rozhodla se pro roční pomaturitní studium, v rámci kterého vykonala všeobecnou státnici z anglického a ruského jazyka. Znovu se přihlásila ke studiu, opět však nebyla přijata. Rozhodla se tedy pro to, že se vdá. Následně se jí narodily dvě děti. Během mateřské dovolené vystudovala dvouleté pomaturitní studium. Po skončení mateřské dovolené jí na škole, kde studovala, byla nabídnuta práce učitelky anglického jazyka. Při této práci zahájila vysokoškolské studium angličtiny, studovala překladatelství. Na vysokou školu nastoupila až po revoluci. Studium jí trvalo šest let, neboť zároveň i pracovala a starala se o domácnost.

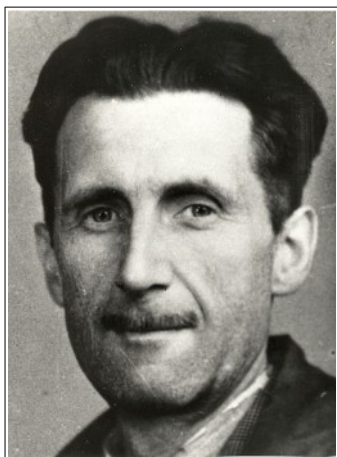
Překládat začala až po dokončení školy. Spolu s překladatelskou činností stále vyučovala a vedla soukromé jazykové kurzy. V roce 2007 dostala nabídku práce na jazykové škole. Zde následně učila do roku 2013, kdy vydala svou prvotinu *Slepá mapa*. V současné době stále pracuje jako překladatelka, překládá především literaturu pro ženy. Autorka píše především o vztazích mezi lidmi, tvoří rodinné ságy. Inspiraci pro tvorbu svých knih čerpala mimo jiné z rodinných dramát, které se odehrávaly v jejím okolí. Stěžejní pro její tvorbu je popisovat literární postavy tak, jako by to byly skutečné reálné postavy, především co se týče jejich vlastností a chování, což u čtenářů způsobuje možnost identifikovat se s postavami.

Hana je třetí román spisovatelky. Byla přeložena do čtrnácti jazyků a získala několik ocenění. Od června 2019 uvádí Národní divadlo Brno její divadelní adaptaci. Za první čtyři roky od vydání se románu v Česku prodalo 190 000 kusů.

První část nám vypráví devítiletá, svěhlová dívka Mira. Zavede nás do svého dětství ve Valašském Meziříčí, konkrétně do roku 1954, kdy ji tyfová epidemie náhle připraví o celou rodinu. Ze dne na den se ocitne v péči své nemluvné, depresivní tety Hany. I když je Hana ještě mladá, má zdravotní problémy a potíže komunikovat s lidmi. Život s ní není jednoduchý. Mira má sice střechu nad hlavou a má co jíst, ale citů od tety Hany se nikdy nedočká. V druhé části nás autorčina vyprávění vrátí v čase do meziválečného období a do doby druhé světové války, tedy do období dospívání naivně zamilované Hany a její tiché, stále nemocné sestry Rosy. Přibližuje nám nelehký život Židů, politickou situaci té doby a možnosti emigrace. V okamžiku, kdy začnou platit protizidovské zákony, se změní celý jejich život. Najednou musí chodit nakupovat jen v určité hodiny, nesmějí vlastnit obchod jako dosud, navíc musí být postupně označeni žlutou hvězdou. V třetí části se změní vypravěč, stává se jím sama Hana. Popisuje hrůzy koncentračního tábora Terezín, kam byla transportována se svou rodinou. Jen mladší sestru Rosu matka před transportem schovala ke známým. V Terezíně zůstala pouze Hana, zbytek rodiny pokračoval dále do Osvětimi. Nikoho z nich už Hana nikdy neviděla. I přes nelidské zacházení, prodělaný tyfus a ostatní strasti se Hana vrátila z koncentračního tábora domů. Teprve v této části čtenář pochopí, co bylo příčinou jejího podivínského života.

v naší knihovně: *Hana*, *Hotýlek*, *Listopád*, *Slepá mapa*, *Strašidýlko Stráša*, *Teribear*, *Tiché roky*

George Orwell, vlastním jménem Eric Arthur Blaire (25. červen 1903 – 21. leden 1950), byl britský novinář, esejista a spisovatel. Ve svých dílech se zabýval kritikou totalitarismu a vyzdvihováním ideálů demokratického socialismu. Světovou popularitu si získaly jeho alegorické antiutopické romány *Farma zvířat* a 1984 popisující nehumánnost totalitních režimů. Mezi Orwellova úspěšná díla dále patří například *Cesta k Wigan Pier* nebo *Hold Katalánsku*, ve kterém líčí své zážitky ze španělské občanské války.

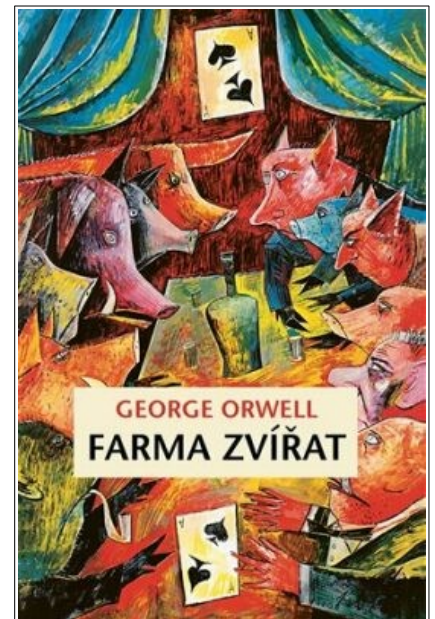
George Orwell se narodil v Indii, jež byla tehdy součástí britského impéria, a jeho otec Richard Walmesley Blair zde pracoval jako úředník. Když byl Orwellovi asi jeden rok, odvezla ho jeho matka Ida Mabel Blairová do Anglie. Otce viděl až za několik let. Měl dvě sestry. Vyrůstal v Oxfordshiru a podle místní říčky Orwell si později zvolil pseudonym. Svou rodinu později popsal

jako „nižší vyšší střední třídu“. Vystudoval soukromou střední školu a prestižní Eton College. Jelikož mu rodiče nemohli platit studium na univerzitě, začal v roce 1922 pracovat pro Indickou imperiální policii v tehdejší Britské Indii (v Barmě). Zde jsou počátky jeho nenávisti k imperialismu a také se zde začal klonit k levicové politice. Své zážitky popsal v románové prvotině *Barmské dny* vydané v roce 1934. V roce 1927 se Orwell vrátil zpět do Anglie, začal psát eseje a pracovat jako novinář. Nějakou dobu žil na ulici jako tulák a pohyboval se mezi spodinou společnosti. Politické události v Evropě se ho silně osobně dotýkaly, a tak se stal socialistou, antifašistou a kritikem všech nedemokratických politických tendencí. Po roce 1936 se jako dobrovolník zapojil do španělské občanské války, kde bojoval na vládní straně v jednotkách milicí POUM (Dělnické strany marxistického sjednocení). Druhé světové války se neúčastnil kvůli vleklé tuberkulóze. V roce 1940 zahájil práci pro BBC a svými komentáři přispíval do novin a časopisů. Toto zaměstnání opustil v roce 1943. Orwell byl dvakrát ženatý. Jeho první manželkou byla Eileen O'Shaughnessy, se kterou zůstal až do její smrti v roce 1945. Společně s Eileen adoptovali v červnu 1944 třítydenního chlapce jménem Richard Horatio. Po Orwellově smrti v roce 1950 se ho ujala Orwellova sestra se svým mužem. Po smrti první manželky se Orwell cítil velmi osamělý a usilovně hledal pro sebe i svého syna náhradu. Celkem požádal o ruku čtyři ženy, jeho žádost přijala až Sonia Brownellová, se kterou se oženil v říjnu 1949, pouhé tři měsíce před svou smrtí. Těsně před svou smrtí roku 1949 napsal svůj nejznámější román 1984. Zemřel na tuberkulózu ve věku 46 let. Jeho knihy a eseje se netýkají jen politiky, ale komentují život své doby a zabývají se sociálními tématy. V komunistickém Československu byl Orwell na seznamu zakázaných autorů. Jeho knihy v češtině vycházely v exilových nakladatelstvích a současně se v Československu opisovaly a šířily formou samizdatu.

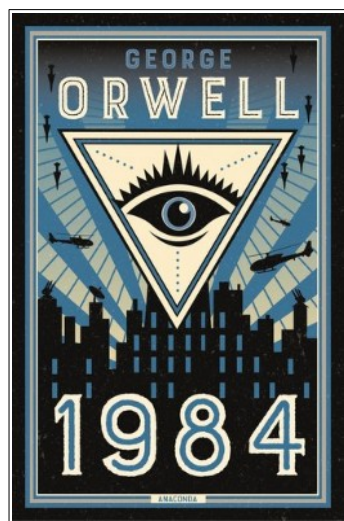
Farma zvířat je alegorická satirizující novela, ukazující formou bajky politické vztahy a děje mezi lidmi. Autor se důsledně vyhýbá vysvětlujícím komentářům, ale vzhledem k době napsání díla je nejzjevnější podobenství se stalinskou degenerací Sovětského svazu. V příběhu se objevuje skupinka zvířat, která se vzbouří a vyžene lidi z farmy, na které žije, a vede ji sama. Jejich vláda se však postupně zvrhne v brutální tyranii. Tato novela byla napsána v průběhu druhé světové války a vydána v srpnu roku 1945.

Příběh se odehrává na poměrně malé farmě, kterou vlastní pan Jones. Na farmě jsou mimo pana Jonese také psi, kočka, prasata, ovce, krávy, koně, osel, křasy, holubi, kozy a kachny. Jednoho dne se pan Jones opije a zapomene zvířata zavřít. Ta se sejdou ve stodole a prase Major vypráví o revoluci, která jednou přijde. Naučí zvířata zpívat píseň *Zvířata Anglie*. Za několik dní zemře, ale po jeho smrti se zvířata vzbouří a vyženou pana Jonese. Stane se tak o Svatojánské noci poté, co jim opilý pan Jones nedá nažrat. Potom prasata přejmenují Panskou farmu na Farmu zvířat a napíší na stodolu sedm příkázání. Zvířata se pustí do prací na statku. Prasata se díky svojí inteligenci ujmou vedoucích pozic. Zvířatům se začne žít mnohem lépe než dříve. Podaří se jim také v bitvě u kravína odrazit první útok lidí. Prasata postupně soustřeďují větší a větší moc, až nakonec vládnou v čele s diktátorem Napoleonem stejně přísně jako lidé. Sedm příkázání nakonec změní v jedno: Všechna zvířata jsou si rovna, ale některá jsou si rovnější. Příběh vrcholí hostinou, na které jsou společně prasata a lidé – delegace sousedních armád. Zvířata hostinu sklesle pozorují oknem. Lidé obdivují přísný režim, jaký prasata ostatním zvířatům nastolila a Napoleon slavnostně oznamuje přejmenování Farmy zvířat na Panskou farmu. Zvířata shledávají, že již nelze odlišit prasata od lidí.

1984 je antiutopický (dystopický) román dokončený v roce 1949, publikován 8. června téhož roku v Londýně nakladatelstvím Secker and Warburg. Tato kniha, z níž pochází známý výrok Velký bratr tě sleduje!, je jedním z nejzásadnějších literárních děl 20. století. Popisuje svět, v němž vládne absolutní totalita, kterou živí permanentní, „udržovací“ válka mezi třemi kontinentálními mocnostmi. Společnosti vládne Strana a cokoli proti kolektivnímu myšlení Strany je krutě trestáno, lidská individualita se stává zločinem. Časopis TIME zařadil 1984 mezi stovku nejvlivnějších knih od roku 1923. V tehdejší Československu vznikl Orwellův překlad v letech 1983-84 v undergroundových podmínkách samizdatu. Jeden z překladatelů se v doslovu jednoho z překladů zmínil, že v době překládání zažíval pocity velmi podobné některým momentům z knihy.

Hlavním hrdinou románu je úředník, soudruh Winston Smith, který žije roku 1984 v Londýně ve fiktivní zemi Oceánii. Vládne zde velmi tvrdá diktatura v čele s tzv. Velkým bratrem. Oficiální ideologie se nazývá Angsoc a její ústřední hesla zní: Válka je mír, Svoboda je otroctví, Nevědomost je síla. Životní úroveň je bídná a zhoršuje se. Winston pracuje na Ministerstvu pravdy, jež se zabývá manipulováním minulosti, upravování dokumentů tak, aby byly stále platné. Winstonovou prací je upravovat stará čísla novin. Oceánie vede střídavě válku se zeměmi Eurasie a Eastasie. Pokud se změní situace, ze spojence se stane

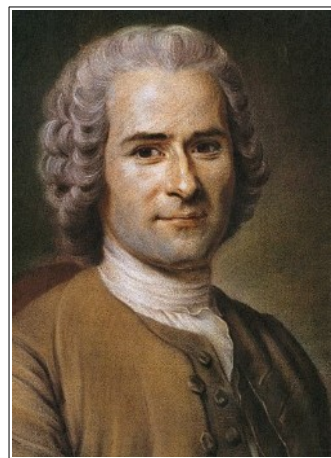

nepřítel a z nepřítele spojenec, Winston a další úředníci přepisují všechny články, které v minulosti vyšly. Velký bratr totiž nikdy nemění svá rozhodnutí, má absolutní pravdu. Podobně se přepisují předpovědi průmyslové výroby, válečného vývoje apod. Ve skutečnosti se nelze spolehnout na pravdivost ani u letopočtu. Winston se nedokáže bránit myšlenkám na minulost. Postupně začíná pátrat, jaký byl život před nastolením diktatury Strany a domnívá se, že nebyl takový, jak jej líčí oficiální propaganda. Přemýšlí o své matce a sestře, které zmizely, když byl malý kluk. Začíná si psát deník. Dobře ale ví, že jej na každém kroku i v soukromí sleduje ideopolicie pomocí všudypřítomné techniky. Stejně jako všechny ostatní členy Strany. Myšlenky proti Straně jsou ideozločin, který se tvrdě trestá. A člověka může prozradit i pouhý výraz tváře či mluvení ze spaní. Děti jsou ve stranické organizaci vychovávány k udávání rodičů. Během děje se do Winstona zamiluje Julie. Láska sama o sobě i sexuální touha je ideozločin, proto se oba pečlivě skrývají. S Julií o samotě mimo dosah techniky může Winston mluvit svobodně. Julie je totiž také proti

straně a Winston není její první láska, ani první milenec. Jsou si ale od začátku vědomi, že ideopolicie je dříve či později odhalí a zničí. Nakonec jsou Winston i Julie zatčeni a odvedeni do cel Ministerstva lásky. Winston při těžkém mučení prozradí vše, co ví a mnohem víc. Přeje si zemřít, ale nemá možnost. Ptá se sám sebe i svých mučitelů, co po něm Strana ještě chce. Později pochopí, že cílem vůbec není dostat z vězně informace a pak jej popravit. Strana chce úplné pokoření a obrat myšlení o 180 stupňů. Chce po něm, aby upřímně miloval Velkého bratra a bezmezně mu věřil. To se zdá zcela nemožné. Ale surovost promyšleně kombinovaná s vlídnými domluvami a obdobími klidu nakonec vedou k cíli. Winston v okamžicích vrcholné hrůzy přestane dokonce i milovat Julii a je zcela pokořen. Poté se vězeň překvapivě ocitá zpátky na svobodě. Ale už je jiným člověkem. Znovu je zaměstnán na Ministerstvu pravdy, a dokonce lépe placen. Ideopolicie už se o něj nezajímá a jeho by ani nenapadlo proti něčemu protestovat, byť jen v myšlenkách. Setká se i s Julií, ale i ona ho zradila a je zcela podrobená. Winston si uvědomuje, že navzdory všemu teď Velkého bratra miluje a ctí.

v naší knihovně: 1984, Farářova dcera, Farma zvířat, Hold Katalánsku

Jean-Jacques Rousseau [žán žak rusó] (28. červen 1712 – 2. červenec 1778) byl francouzský filozof a preromantický spisovatel ženevského původu. Jeho dílo ovlivnilo francouzskou revoluci i následující vývoj kolektivistických teorií. Podstatou jeho učení bylo, že lidé se rodí dobří a kazí se teprve vinou společnosti. Volal po návratu k přírodě a k lidské přirozenosti, kterou spatřoval v absenci novodobých dějin, jež člověka uvrhly do okovů konvencí a nesmyslných řádů. Věnoval se také pedagogice.

Narodil se jako druhý syn Isaaca Rousseaua, hodináře po vzoru otce i děda, a Suzanne Rousseauové, rozené Bernardové, rovněž dcery hodináře. Matka zemřela 7. července 1712, devět dní po jeho narození a otec ho roku 1722 poslal k pastoru Lambercierovi v Bossey. Jeho vzdělání spočívalo pouze v četbě kalvinistických kázání a Plutarchových Životopisů. V roce 1724 ho otec dal do učení k notáři a v roce 1725 k ryteckému mistru. Jeho otec se znovu oženil. 14. března 1728 Jean-Jacques ve věku patnácti let protestantskou Ženevu opustil. Farář města Confignon ho na květnou neděli přivedl k paní Françoise-Louise de Warens, která se ho ujala. Rousseau jí přezdíval maman (matka). Pod jejím vlivem se vydal do Turína, kde 23. dubna konvertoval ke katolictví. V roce 1730 cestoval pěšky až do Neuchâtelu, kde se učil hudbě. V roce 1732 získal místo hudebního mistra v Chambéry. V roce 1734 se pak stal intendantem paní de Warens a ona jeho milenkou. Nová Heloisa zajistila Rousseauovi mnoho obdivovatelů, kteří ho vnímali jako román, zatímco

Rousseau ho psal jako filosofickou úvahu. Pedagogické dílo Emil aneb O výchově, kritizující náboženství, bylo odsouzeno pařížským parlamentem a zakázáno i v Ženevě. Rousseau byl nucen prchnout do oblasti Neuchâtelu, jež tehdy patřila pod správu pruského krále. Poté, co byl jeho dům i tam obléhán davem, odjel v roce 1765 na pozvání filozofa Davida Huma do Anglie. Po roce a půl však podlehl stihomamu, obvinil Huma, že proti němu kuje pikle, a ve zlém se s ním rozešel. Rousseau se pod jménem Renou vrátil do Francie, oženil se a v roce 1770, kdy jeho oficiální vyhnanství vypršelo, se vrátil do Paříže. Zde se při jednom návalu pocitu zbytečnosti a nepochopení pokusil o sebevraždu, ve které mu zabránili dva náhodně kolem jdoucí strážníci. Ke sklonku života dokončil své autobiografické dílo Vyznání a doplnil jej o Sny samotářského chodce a pojednání Rousseau soudí Jeana-Jacqua. Nesměl vydávat knihy, ale pořádal soukromá čtení. V roce 1778 mu nabídl markýz de Girardin pohostinství v domě na svém panství v Ermenonville blízko Paříže. Rousseaua zde zastihla náhlá smrt 2. července 1778.

Rousseauovo dílo zbrojí proti dědičné aristokracii a probouzí prvek, jenž byl v klasicistní literatuře utlumen: citovost. Citovost jakožto základ lidských práv i povinností. Rousseau svým dílem započal epochu romantismu. Bývá také označován za největšího pedagoga v dějinách. Cílem Rousseaua je vychovat svobodného člověka, kterého nebudeme do ničeho nutit a budeme respektovat jeho věkové a individuální zvláštnosti. Odsuzuje učení z knih a doporučuje učení z vlastní zkušenosti. Své názory na výchovu vyjádřil v polorománu Emil aneb O výchově. Kniha je rozdělena do pěti částí. V každé části se věnuje určitému věkovému období dítěte a v páté části se zabývá výchovou ženy, tedy budoucí Emilovy manželky.

v naší knihovně: *J. J. Rousseau a jeho pedagogický odkaz*

Antoine Marie Roger de Saint-Exupéry (oficiálně Antoine Marie Jean-Baptiste Roger, hrabě de Saint Exupéry, 29. červen 1900 – pravděpodobně 31. červenec 1944) byl francouzský spisovatel, pilot, často je považován také za filozofa a humanistu. Mezi jeho nejznámější díla patří Země lidí, Citadela nebo Malý princ.

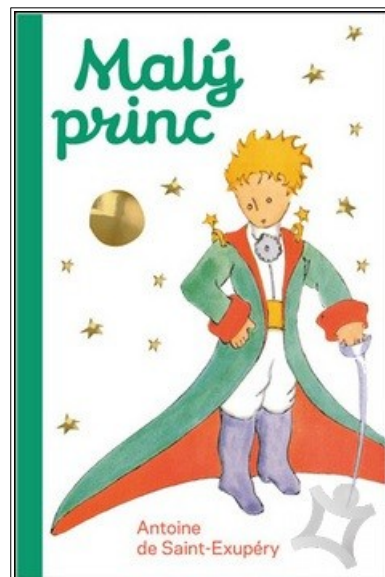

Jean de Saint-Exupéry byl inspektorem pojišťovny v Lyonu, kde se seznámil s Marií de Fonscolombe. Vzali se v roce 1896. Po narození dvou dcer se jim v Lyonu narodil syn Antoine. O dva roky později mu přibyl bratr François. Krátce před narozením své dcery Gabriely Jean de Saint-Exupéry, Antoinův otec, náhle zemřel. Matka se snažila, aby děti měly šťastné dětství, a proto trávily část roku na zámku u jejích rodičů, část u její prarady na zámku Saint-Maurice-de-Rémens. Rozlehlý park zdejšího zámku se vryl všem dětem hluboko do paměti, na šťastné chvíle zde prožité Antoine vzpomínal po celý svůj život. Spolu se svým bratrem studoval na jezuitském gymnáziu. Již v dětství psal básně, zabýval se i „vynalézáním“ a rád se díval na létající piloty.

V roce 1916 studovali oba synové na koleji ve Fribourgu ve Švýcarsku. Zde roku 1917 složil maturitu. V Paříži na Lyceu sv. Ludvíka absolvoval přípravku ke studiu na námořní akademii. U přijímacích zkoušek na akademii však neuspěl, a tak v letech 1920-1921 studoval architekturu na pařížské École nationale supérieure des beaux-arts. Studia nedokončil. Rád a bouřlivě diskutoval v kavárnách o literatuře již dříve, nyní však, díky své příbuzné, přišel do kontaktu se spisovatelskou komunitou. Seznámil se také s Louisou Vilmorinovou a zasnoubili se. Povinnou vojenskou službu nastoupil roku 1921 ve Štrasburku, na vlastní žádost byl přidělen k letectvu, vyučil se tam leteckým mechanikem. Přes tehdejší nebezpečnost letectví usiloval o výcvik na pilota. Získal diplom civilního i vojenského pilota, avšak krátce na to byl roku 1923 těžce zraněn při nehodě. Jeho snoubenka Louisa Lévêque de Vilmorin a její rodina si nepřály, aby se k létání vrátil, proto došlo k jejich rozchodu. Nějaký čas se živil jako obchodní zástupce automobilové firmy Saurer, v roce 1926 úspěšně debutoval svou povídkou Letec. V téže roce nastoupil k letecké společnosti Société des lignes Latécoère, kde začal létat na poštovní lince Toulouse-Dakar. Na jaře roku 1931 se oženil s Consuelou Suncin de Sandoval, kterou poznal koncem předchozího roku. Vyšla jeho kniha Noční let, vyzdvihující sílu lidského ducha. A téhož roku byl jmenován Rytířem Čestné legie. Se začátkem druhé světové války nastoupil do vojenské služby v hodnosti kapitána na letišti v Toulouse. Přestože byl lékařem prohlášen za neschopného válečných letů, usiloval, aby se mohl aktivně zapojit, což si nakonec prosadil. 31. července 1944 vzlétl z Korsiky k letu nad Francií, ze kterého se již nevrátil. Desítky let se vedou diskuze, jak vlastně zemřel. V roce 2000 byly trosky jeho letounu nalezeny ve Středozemním moři poblíž francouzského přístavu Marseille.

Malý princ vydaný v roce 1943 je nejznámější literární dílo francouzského spisovatele a pilota. Jde současně o jeden z nejznámějších pohádkových příběhů moderní světové literatury. Kniha obsahuje mnoho metafor a přirovnání. Kniha vypráví příběh pilota (samotného Exupéryho), který havaruje na Saħare a tam se setkává s Malým princem, jenž sem přišel z daleké planety. Kniha obsahuje také autorovy kresby, které jsou reprodukovány ve většině vydání. Kniha byla přeložena do více než 460 jazyků a dialektů. Prodal se celosvětově více než 140 milionů kopií. Jde o jednu z 50 nejprodávanějších knih. Dílo bylo zpracováno v několika filmových adaptacích, včetně filmového muzikálu Lerner a Loeweho, dvou oper a jednoho animovaného seriálu. Jde o vhodnou knihu pro začátečníky při studiu francouzského jazyka.

Vypravěč ve dvaceti sedmi krátkých kapitolách seznamuje čtenáře s příběhem Malého prince. Vypravěč (samotný Antoine de Saint-Exupéry) uvízne v poušti a snaží se opravit svůj letoun, když se náhle objeví Malý princ. Prosí vypravěče, aby mu nakreslil beránka...

Regionální výročí – červen

Jan Antonín Kraus – malíř

1673 – 14.06.1742 (Horšovský Týn)

místa působení: Horšovský Týn, Třebnice, Semněvice, Mířkov

Malíř, podílel se mj. na výzdobě kostelů v Třebnicích, Semněvicích a Mířkově.

Jan Bozděch – spisovatel

23.06.1882 (Radonice) – 05.10.1970 (Klenčí pod Čerchovem)

místa působení: Klenčí pod Čerchovem, Milavče, Chodská Lhota, Postřekov

Učitel v Milavčích, Chodské Lhotě, Klenčí a Postřekově. Autor drobné publikace Klenčí a knihy o Jindřichu Šimonu Baarovi.

Jan Brokoff – sochař

23.06.1652 (Spišská Sobota, Slovensko) – 28.12.1718 (Praha)

místa působení: Poběžovice, Horšovský Týn, Praha

Otec Michala Jana a proslulého Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa. Autor sochy sv. Jana Nepomuckého v Poběžovicích, kde také krátce působil.

Historie domů v Horšovském Týně

náměstí Republiky 59

Jedná se o budovu bývalého okresního hejtmanství a okresního soudu, tzv. úřední dům. Vznikl na místě, kde stávaly domy dva. Do jednoho z nich se podle tradice přistěhovali rodiče Josefa Dobrovského, který zde prožil útlé dětství. Protože v souvislosti se správní reformou mělo začít 1. ledna 1850 úřadovat v Horšovském Týně okresní hejtmanství, rozhodli se radní města v roce 1849 přestavět jeden z těchto obecních domů pro potřeby tohoto úřadu. František Putzler, pravděpodobně majitel sousedního domu, váhal dát souhlas ke stavbě, a tak město muselo jeho dům vykoupit. Rozhodnutí o reformě státní správy souviselo s revolučním rokem 1848. Horšovský Týn se tak stal na více než jedno století okresním městem a sídlem politického a soudního okresu Horšovský Týn. Okresním městem zůstal Horšovský Týn až do roku 1960, do další reformy státní správy.

Základní kámen budovy byl položen 22. června 1851 a byl umístěn v prvním pravostranném okenním pilíři u hlavního vchodu. V dutině tohoto kamene se v hermeticky uzavřené sklenici nalézají pergamenová zakládací listina s několika tehdejšími mincemi a novinami. Stavba pokračovala velmi pomalu. Pro špatné půdní podmínky musely být v předním i zadním traktu základy zdí podloženy jedlovým dřevem. Různé další překážky stavbu natolik zdržely, že byla dokončena až v roce 1864. Dispozičně se dochovala téměř neporušená. Stavební a technickou zajímavostí jsou zachované celý vazebního vřezání, které bylo součástí okresního soudu.

V budově sídlily jako okresní hejtmanové významné osobnosti, např. JUDr. Beno Petula, který tuto funkci vykonával v letech 1911-1919. Proslul mimo jiné i jako vynikající fotograf. Jemu vděčíme za zachování obrazu města z přelomu 19. a 20. století. Ve 20. letech minulého století zde sídlil syn významné regionální osobnosti, prvního ředitele měšťanské školy v Horšovském Týně, Karla Liebschera – JUDr. Hans Liebscher.

kolem roku 1905

15. června 2021

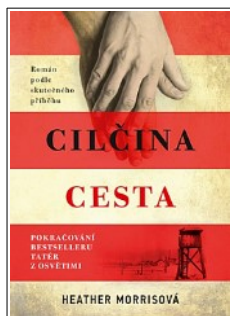

kolem roku 1900

15. června 2021

Nabídka knih k vypůjčení v naší knihovně

Cilčina cesta - Heather Morris

Krása jí zachránila život – a odsoudila ji. V roce 1942, když bylo Cilce pouhých šestnáct let, odvedli ji do koncentračního tábora Osvětim-Březinka. Velitel Březinky Schwarzhuber si všiml jejích krásných, dlouhých vlasů a násilně ji oddělil od ostatních vězeňkyň. Cilka rychle pochopila, že moc – dokonce i neochotně svěřená – znamená přežití.

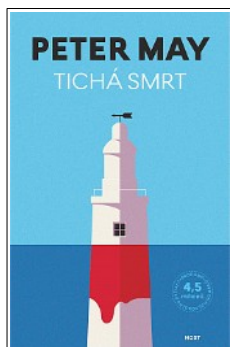
- historický román, 334 stran

Teorie podivnosti - Pavla Horáková

Vypravěčka Ada Sabová, mladá vědkyně z „Ústavu mezioborových studií člověka“, je v mnohém typickou (nikoli však stereotypní) moderní intelektuálkou, která se pokouší vybalancovat osobní život a kariéru. V obojím už má za sebou leccos, a tak není prosta jistého cynismu, či spíše poučeného, sarkastického vnímání světa, lidí kolem sebe i sebe samé.

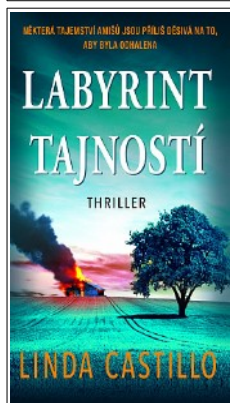
- román, 357 stran

Tichá smrt - Peter May

Smyslů zbavená pomstyctivost, o smysly připravená oběť, sluncem rozpálené španělské pobřeží a vrah se srdcem chladným jako led. Když se policistka Cristina Sánchez Pradellová vydá s kolegou do luxusní vily na andaluském pobřeží k údajnému vloupání, netuší, že se jí život co nevidět obrátí vzhůru nohama.

- thriller, 367 stran

Labyrint tajností - Linda Castillo

Na amišské farmě rodiny Gingerichových dojde uprostřed noci k požáru, při němž shoří stará stodola. Jako by to nebylo dost zlé samo o sobě, zjistí zoufalí rodiče, že jejich nejstarší syn Daniel někam zmizel. A hasiči najdou v troskách stodoly lidské ostatky. Případu se ujímá Kate Burkholderová, náčelnice policejního oddělení Painters Mill, do jehož jurisdikce farma spadá.

- thriller, 317 stran

Městská knihovna
náměstí Republiky 102
346 01 Horšovský Týn
telefon: 379 422 572
mobil: 731 614 064
e-mail: knihovna@htyn.cz
knihovnaht@seznam.cz
<https://knihovnahorsovskytyn.webk.cz>

půjčovní doba:

Po	9:00 – 12:00	13:00 – 18:00
Út	zavřeno	
St	9:00 – 12:00	13:00 – 17:00
Čt	9:00 – 12:00	13:00 – 17:00
Pá	9:00 – 12:00	13:00 – 15:00